ΕΤΟΣ Α'. ΚΥΡΙΑΚΗ, 8 Μαρτίου 1892. ΑΡΙΘ. 20.

ΝΕΟΛΟΓΟΥ
ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ

Τιμᾶται γρ. ἀργ. 2. Τιμᾶται γρ. ἀργ. 2.

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ.

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Σ. Ι. ΒΟΥΤΥΡΑΣ.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ, 8 Μαρτίου 1892.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.

Πολιτικὴ Ἐπιθεώρησις.—**Ἰμπραχὶμ-Μπὲν-Μεχδῆ ὁ διάσημος Ἄραψ ἀοιδὸς** (κατὰ τὸν Σ. Μπλοντέλ).—**Προλήψεις καὶ παραδόσεις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ** (Διάλεξις Εὐγενίου Ζαλοκώστα ἐν τῷ Ἑλλ. Φιλ. Συλλόγῳ).—**Ἡρόδοτος ὁ πατὴρ τῆς Ἱστορίας.**—**Ποικίλα.**—**Ἀνὰ τὴν ἐπὶ τάδε Ἀσίαν** (ἀπὸ Τσανλῆ εἰς Τεχεράνην).—**Ἡ Δευτέρα Μήτηρ** (διήγημα).

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ.

Τὴν σπουδαιοτέραν τῶν ἐν Εὐρώπῃ πολιτικῶν κύκλων προσοχὴν ἐπεσπάσαντο κατὰ τὴν ἑβδομάδα ταύτην δύο κυρίως ζητήματα, τὸ τῶν ἐργατῶν καὶ τὸ τῶν στρατιωτικῶν ἐξοπλισμῶν, ἅπερ ἀναγράφονται νῦν πρῶτα ἐν τῇ ἡμερησίᾳ διατάξει τῶν λοιπῶν ζητημάτων, τῶν ἀπασχολούντων τήν τε κοινὴν ἐν Εὐρώπῃ γνώμην καὶ τὸν τὰς ἰδέας ταύτης ἐκπροσωποῦντα τύπον. Καὶ ἀληθῶς τὸ ἐργατικὸν ζήτημα μεγάλην προσέλαβε σπουδαιότητα ἔν τε ταῖς συμμάχοις αὐτοκρατορίαις, καίτοι ἐξέλιπεν ὁ δεινὸς χαρακτὴρ, ὃν ἐν τῇ πρώτῃ τούτων ἔφερε πρὸ μικροῦ, καὶ ἐν τῇ μεγάλῃ Βρετανίᾳ, ὅπου ἡ πάλη τῆς ἐργασίας ἐναντίον τοῦ κεφαλαίου ἀπαιτεῖ σοβαρὰς συνεπείας, ἐπιδρώσας ἐπ' αὐτῆς ταύτης τῆς ἀγγλικῆς βιομηχανίας καὶ ἐπὶ τοῦ ἐμπορίου ἐν γένει τοῦ Ἡνωμένου βασιλείου. Ἀνομολογητέον οὐχ ἧττον ὅτι οὐσιώδης ὑπάρχει διαφορὰ τοῦ ἐν ταῖς αὐτοκρατορίαις τῶν Χοχεντσόλερν καὶ τῶν Ἀψβούργων ἀναπτυχθέντος ζητήματος καὶ τῶν ἐν τῷ Ἡνωμένῳ βασιλείῳ ἀναπτυσσομένων. Ἐν ἐκείναις μὲν ὁ τούτων ἐργάτης ζητεῖ ἐργασίαν πρὸς πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν καί, μὴ εὑρίσκων τοιαύτην, ἐξαναγκάζεται νὰ διαδηλώσῃ τὰ κατατρύχοντα αὐτὸν αἰσθήματα διὰ τρόπου ἀπάδοντος πρὸς τὸ τέως φιλήσυχον αὐτοῦ καὶ τὸ λίαν νομοταγές. ἐν τούτῳ δὲ ὁ Τζὸν Βούλ, ἔχων ἄπειρον ἐργασίαν, ζητεῖ τὴν αὔξησιν τοῦ ἡμερομισθίου συνεπείᾳ τῆς ὑπερτιμήσεως τῶν γαιανθράκων, τῆς προσκομιζούσης πολλὰ τὰ κέρδη εἰς τοὺς τῶν γαιανθρακωρυχείων κατόχους· ὡς δ' ὑπάρχει ἡ διαφορὰ αὕτη τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ζητήματος, οὕτως ὑπάρχει καὶ διαφορὰ ἐν τῇ ἐνεργείᾳ τῶν ἁρμοδίων ἀρχῶν πρὸς πρόληψιν δυσαρέστων τῇ χώρᾳ συνεπειῶν. Καὶ ἀληθῶς οἱ ἐν Βερολίνῳ ἰθύντορες, ἐπιβαλόντες τὰς προσηκούσας ποινὰς τοῖς διαδηλωταῖς, ἐμερίμνησαν νὰ παράσχωσιν ἐργασίαν τινὰ τοῖς λοιποῖς ὀπαδοῖς. ὃν τρόπον οἱ ἐν Βιέννῃ οὐ μόνον τὴν αὐτὴν συνέλαβον ἀπόφασιν, ἀλλὰ καὶ χρηματικὰς διένειμαν βοηθείας εἰς τοὺς λιμώττοντας, ἐξακολουθοῦσι δ' ἔτι συλλέγοντες διὰ τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἐράνους· ἀλλ' ὁ ἄγγλος πρωθυπουργὸς μικρὸν ἐσκέψατο περὶ τῆς νῦν κατατρυχούσης τὴν πατρίδα αὐτοῦ πληγῆς, τῆς φερούσης οὐχὶ πολιτικὴν ἀλλὰ κοινωνικὴν χροιὰν καὶ τῆς δεούσης ταχείας ἅμα ἐπουλώσεως καὶ θεραπείας, ἵνα μή, παρατεινομένη, εἰς γάγγραιναν μεταβληθῇ καὶ τὴν νῦν ἀπὸ τῆς ἐργασίας ἀποχὴν διαδεχθῇ ἡ τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου στασιμότης, ἡ δυναμένη νὰ ἐπιδράσῃ καὶ ἐπὶ τῆς σημερινῆς ἔτι θέσεως τῆς μεγάλης Βρετανίας ἐν τῇ σκηνῇ τοῦ ἐμπορικοῦ τῆς Εὐρώπης κόσμου. Καὶ ἀληθῶς ὁ πρῶτος τῶν συμβούλων τῆς ἀνάσσης, ἀποφεύγων τὸ δυσαρεστῆσαι τοὺς κεφαλαιούχους ἐπὶ λόγοις ἐκλογικοῖς, συνετέλεσεν ἄκων εἰς τὴν ἔξαψιν τοῦ πνεύματος τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐργασίας, ἐμπράκτως ἀπὸ τοῦ σαββάτου τῆς προηγουμένης ἑβδομάδος διαδηλωσάντων τὸ αἴσθημα αὐτῶν, παρακωλυόντων δὲ καὶ τὴν ἐκφόρτωσιν γαιανθράκων, προερχομένων ἐξ ἄλλων λιμένων. Τὸ κίνημα δὲν εἶναι ἀσήμαντον, ὡς τοῦτο τεκμηριοῦται πληρέστατα ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀπὸ τῆς ἐργασίας ἀποσχόντων, οἵτινες, ἐν διαφόροις μεγαλουπόλεσιν εὑρισκόμενοι, συμποσοῦνται εἰς 500,000. Μόνος ὁ ἀριθμὸς ἤρκει νὰ πείσῃ τὸν ἄγγλον πρωθυπουργὸν περὶ τῆς ἀνάγκης τελεσφόρων μέτρων πρὸς ταχεῖαν ἐπανόρθωσιν τοῦ κακοῦ ἵνα μὴ ἐπέλθῃ διακοπὴ ἐν τῷ μεγάλῳ τῆς χώρας αὐτοῦ ἐμπορίῳ καὶ ἐκτραχυνθῇ ἡ ἐνεστῶσα κατάστασις ἄχρι τῆς διαταράξεως τῆς ἐπικρατούσης ἡσυχίας συνεπείᾳ τῆς σκέψεως, εἰς ἣν βεβαίως θὰ προβῶσιν οἱ τῆς ἐργασίας ἀντιπρόσωποι ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐπιγενησομένην αὐτοῖς δεινὴν πράγματι κατάστασιν, ἐὰν μὴ ἱκανοποιηθῶσιν αἱ εὐχαὶ αὐτῶν. Ὁμολογουμένως, βαθύτερον ἐξεταζομένου τοῦ πράγματος, καὶ ἡ θέσις τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐργασίας ἀποβαίνει κρίσιμος ὑπὸ δύο ἐπόψεις· ἐὰν μὲν ἐπιμείνωσιν εἰς τὴν κατὰ τοῦ ἔργου διαμαρτυρίαν, τότε αἱ ἑταιρίαι καὶ τὰ διάφορα βιομηχανικὰ καταστήματα ἐξαναγκασθήσονται νὰ προμηθεύωνται τὴν ἀναγκαίαν αὐτοῖς καύσιμον ὕλην ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς, ὅτε ἐπέρχεται κατ' ἀνάγκην μείζων ἐλάττωσις τῶν νῦν πληρονομένων ἡμερομισθίων· ἐὰν δὲ τοὐναντίον ἐπαναλάβωσι τὰς ἐργασίας, τότε ταπεινωθήσονται πρὸ τῶν κεφαλαιούχων, οἵτινες, νικηφόροι ἀποβαίνοντες, θὰ ἐπιβάλλωνται

τοῦ λοιποῦ ὡς βούλονται καὶ μάλιστα μετὰ τὴν παρεχομένην αὐτοῖς θερμὴν προστασίαν παρὰ τοῦ πρωθυπουργοῦ. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα ὁ λόρδος Σαλισβουρῆς ἥκιστα ὑπ' ὄψιν λαμβάνει καὶ δύναται οὕτω ἡμέραν τινὰ νὰ θεωρηθῇ ὑπεύθυνος ἐπὶ τῇ ἐνδεχομένῃ βλάβῃ τοῦ ἀγγλικοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς ὅλης ἐν γένει βιομηχανίας τῆς χώρας αὐτοῦ, ἐὰν μὴ ἐπαληθεύσῃ ἡ ἀγγελλομένη φήμη περὶ ἐπαναλήψεως τῶν ἐργασιῶν.

Ἀλλὰ καὶ τὸ ζήτημα τῶν στρατιωτικῶν ἐξοπλισμῶν οὐ μικρὰν προσεκτήσατο κατὰ τὴν λήξασαν ἑβδομάδα σοβαρότητα, συνεπείᾳ τῆς ἀπανταχοῦ ἀναπτυσσομένης δραστηριότητος περὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν παραμεθορίων φρουρῶν, περὶ τὴν ἀντικατάστασιν τοῦ ἐν χρήσει τυφεκίου διὰ τοῦ νέου ὅπλου τῆς ἐπαναληπτικῆς βολῆς, περὶ τὴν αἴτησιν νέων παραπληρωματικῶν καὶ ἐκτάκτων πιστώσεων πρὸς αὔξησιν τοῦ ὑπὸ τὰς σημαίας στρατοῦ· ὑπὸ τὴν πρώτην ἔποψιν διακρίνεται ἰδίᾳ ἡ μεγάλη τοῦ Βορρᾶ δύναμις, ἥτις οὐ μόνον διαφόρους ἄλλας εἰσάγει μεταρρυθμίσεις εἰς τὸν στρατόν, οὐ μόνον διὰ τῶν στρατιωτικῶν αὐτῆς ἀνδρῶν ἀγωνίζεται νὰ καταστήσῃ τὸν ἄπειρον αὐτῆς στρατὸν ἀξιόμαχον κατὰ παντὸς ἑτέρου ἐν Εὐρώπῃ, ἀλλὰ καὶ εἰς διαρκῆ μετατρέπει τὰ τέως προσωρινὸν φέροντα χαρακτῆρα μέτρα ἐν τοῖς δυτικοῖς μεθορίοις καὶ καθίστησιν αὐτὰ ἰσχυρότατα καὶ ἱκανὰ πρὸς ἀπόκρουσιν παντὸς ἐκ δυσμῶν ἐπιδρομέως. Ταὐτοχρόνως καὶ τὰ κατὰ μῆκος τῶν μεθορίων τούτων τελεσθησόμενα μεγάλα στρατιωτικὰ γυμνάσια κέκτηνται οὐ μικρὰν σημασίαν, ἅτε συντείνοντα εἰς τὸ ἐξοικειῶσαι τοὺς μαχητὰς πρὸς τὴν φύσιν τῆς παραμεθορίου γῆς καὶ τὰς ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους· ὑπὸ τὴν ἔποψιν δὲ τῆς αἰτήσεως νέων ἐκτάκτων δαπανῶν κατατακτέον πρῶτον τὴν γερμανικὴν αὐτοκρατορίαν καὶ εἶτα τὴν θαλασσοκράτειραν Ἀγγλίαν, ἀμφοτέρας σπευδούσας εἰς τὴν λῆψιν σπουδαίων πολεμικῶν μέτρων καὶ εἰς τὴν τελειοποίησιν τοῦ ἀμυντικοῦ αὐτῶν συστήματος. Τὴν ζέσιν καὶ τὴν πυρετώδη ἐργασίαν τῶν ἐν Βερολίνῳ στρατιωτικῶν κύκλων ὑπαγορεύει ἡ ἐν τῇ ὁμόρῳ αὐτοκρατορία διεξαγομένη ἐργασία περὶ τὴν ἐνίσχυσιν τῶν ἐν τοῖς μεθορίοις ὀχυρωματικῶν ἔργων, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος, πληρέστατα ἀσπαζόμενος τὰς θεωρίας τῶν στρατιωτικῶν αὐτοῦ συμβούλων, συνεργάζεται αὐτοῖς ἐν τῇ ἐκπονήσει τῶν εἰς τὸ κοινοβούλιον ὑποβληθησομένων νομοσχεδίων περὶ αὐξήσεως τοῦ ἐν εἰρήνῃ ὑπὸ τὰς σημαίας στρατοῦ παρὰ τὴν πανταχόθεν ἀκουομένην κατακραυγὴν ἐπὶ ταῖς δαπάναις, ἃς συνεπάγεται ἡ πραγμάτωσις τοῦ τοιούτου νομοσχεδίου. Ἀλλὰ μείζονα καταβάλλουσι περὶ τὰ στρατιωτικὰ μέριμναν οἱ ἐν τῇ μεγάλῃ Βρετανίᾳ, ὅπου πολὺς γίνεται πάταγος περὶ τῶν ἐσχάτως δημοσιευθέντων ἄρθρων σπουδαίου ἄγγλου ναυτικοῦ, πειρωμένου νὰ καταδείξῃ ἐν αὐτοῖς ὅτι ὁ ἀγγλικὸς στόλος ἐλαττοῦται κατὰ πολὺ τοῦ γαλλικοῦ ὑπὸ διαφόρους ἐπόψεις, τὴν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν σκαφῶν, τοῦ τύπου αὐτῶν, τοῦ ἐξοπλισμοῦ, τῆς ταχύτητος. Ὡσαύτως πολὺς γίνεται λόγος καὶ περὶ τοῦ δημοσιευθέντος ἐσχάτως ὑπομνήματος τοῦ πρώτου λόρδου τοῦ ναυαρχείου Γεωργίου Ἅμιλτον, ἐν τῷ ὁποίῳ οὐ μόνον ἐκτίθεται ἡ κατὰ τὸ λῆξαν ἔτος 1891 κατάστασις τοῦ ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ, οὐ μόνον παρέχεται ἀκριβὴς εἰκὼν τῶν ἀπὸ τοῦ 1886 ἐπιτελεσθεισῶν προόδων τοῦ ἀγγλικοῦ ναυτικοῦ, τότε μὲν ἀριθμοῦντος 111 πλοῖα, ἐξωπλισμένα διὰ 532 τηλεβόλων καὶ ἔχοντος πλήρωμα 61,400 ἀξιωματικῶν ἅμα καὶ ναυτῶν μετ' ἐφεδρείας 18,300 ἀνδρῶν, ἤδη δὲ ἀριθμοῦντος 131 πλοῖα μετὰ 1868 τηλεβόλων καὶ ἔχοντος πλήρωμα 74,100 ἀνδρῶν μετὰ 23,500 ἐφέδρων, ἀλλὰ καὶ ὑποδεικνύεται ἡ ἀνάγκη νέων μεταρρυθμίσεων καὶ βελτιώσεων. Κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ γράμμα τοῦ ὑπομνήματος τοῦ Γεωργίου Ἅμιλτον σπουδαία καὶ σύντονος ἀπαιτεῖται ἐργασία πρὸς τελειοποίησιν τοῦ ναυτικοῦ τῆς μεγάλης Βρετανίας καὶ οὐδεμίαν ἑπομένως ποιοῦνται ὑπερβολὴν οἱ διατεινόμενοι ὅτι τὸ ἔτος τοῦτο ἔσται ἡ ἀφετηρία νέου προγράμματος, ἐπιβάλλοντος 200 ἑκατ. φρ. τοὐλάχιστον συμπληρωματικὴν δαπάνην. Καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ὅμως δυνάμεσιν οὐχὶ ὀλιγωτέρα καταβάλλεται προσπάθεια πρὸς εἰσαγωγὴν διαφόρων μεταρρυθμίσεων εἰς τὸν στρατὸν ἢ τὸν ἐξοπλισμὸν αὐτοῦ καὶ ἐν γένει παρατηρεῖται συναυλία οὕτως εἰπεῖν σπουδαίων ἐν τῇ ἐκτελέσει διαφόρων στρατιωτικῶν ἐργασιῶν, ἐπιτεινουσῶν τοὺς ὑφισταμένους ἤδη φόβους περὶ διαταράξεως τοῦ μετὰ τοσούτου μόχθου διεξαγομένου ἔργου πρὸς περιφρούρησιν τῆς γενικῆς ἐν Εὐρώπῃ εἰρήνης.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν δὲ τῶν ἐσωτερικῶν ζητημάτων ἡ Ἰταλία μεριμνᾷ περὶ βελτιώσεως τῶν οἰκονομικῶν αὐτῆς, ἅπερ βαίνουσι κατὰ κρημνοῦ μεθ' ὅλην τὴν πρὸς τὰς συμμάχους δυνάμεις ἐν τῷ ἐμπορικῷ ζητήματι, προσχώρησιν ἀφ' ἧς μεγάλα καραδοκεῖ πλεονεκτήματα καὶ ἐλπίζει εὑρεῖαν ἀντικατάστασιν τῶν ὠφελειῶν, ἃς τὸ ἰταλικὸν βασίλειον, προσποριζόμενον ἄλλοτε ἐκ τῶν μετὰ τῆς Γαλλίας ἐμπορικῶν σχέσεων, ἀπώλεσεν ἀπὸ τετραετίας συνεπείᾳ τῶν ὑπερόγκων ἀξιώσεων τῶν συμβούλων αὐτοῦ. Παρὰ τὴν καταβαλλομένην προσπάθειαν ὅπως συγκαταλυφθῇ ἡ οἰκτρὰ τῶν τῆς Ἰταλίας οἰκονομικῶν κατάστασις καὶ ὅπως παρασταθῇ ὡς ἀσήμαντον τὸ ἔλλειμμα τοῦ προϋπολογισμοῦ, ἔξοχοι οἰκονομολόγοι, ὡς ὁ Ἑλένας καὶ ὁ Πρινέτης, ἀπέδειξαν ὅτι οἱ τῆς κυβερνήσεως ὑπολογισμοὶ λίαν ἐσφαλμένοι τυγχάνουσιν καὶ ὅτι τὸ ἔλλειμμα εἶναι μεγαλείτερον τοῦ ἀναγραφομένου· ἀξιοσημείωτος ἔτι εἶναι ἡ ἐν τελευταίᾳ συνεδρίᾳ τῆς βουλῆς δήλωσις τοῦ δεινοῦ ὡσαύτως οἰκονομολόγου Σόννινο, οὗ οἱ λόγοι τοσούτῳ μεῖζον ἔχουσι κῦρος, ὅσῳ ὁ βουλευτὴς οὗτος, εἰς οὐδὲν ὑπαγόμενος κόμμα, ἄγεται ἐκ τῆς ἰδέας τοῦ τῆς πατρίδος συμφέροντος ἁπλῶς καὶ οὐδεμίαν ἔχει ὀπισθοβουλίαν ἐν ταῖς κρίσεσι καὶ θεωρίαις αὐτοῦ περὶ τῶν τῆς ἰδίας χώρας οἰκονομικῶν. Κατὰ τὸν φιλοπάτριδα τοῦτον τὸ ἔλλειμμα τοῦ προϋπολογισμοῦ τῆς μὲν ληξάσης χρήσεως συμποσοῦται οὐχὶ εἰς 19 ἢ 20,000,000 ἀλλ' εἰς 27,000,000, τὸ δὲ τῆς χρήσεως 1892—1893 θὰ ὑπερβῇ τὰ 65,000,000. Πρὸ τῶν ἀριθμῶν τούτων μεγάλως δειλιᾷ ὁ μαρκήσιος Ρουδίνης καὶ λίαν ἄχθεται ἐπὶ τῷ ὅτι, τὴν πολιτικὴν τοῦ προκατόχου τραπείς, εἰς δεινὴν περιάγεται θέσιν καὶ βλέπει τὸ ὑπουργεῖον κλονούμενον ἐν τῇ θέσει τοῦ ἐπὶ τῶν οἰκονομικῶν συναδέλφου.

Ἐν Γερμανίᾳ τὸ σχολικὸν νομοσχέδιον ἀπέβαλε τὴν σπουδαιότητα αὐτοῦ συνεπείᾳ τῆς πολιτείας τῆς κυβερνήσεως, καλὸν κρινάσης νὰ παρασιωπήσῃ πρὸς στιγμὴν τὸ ζήτημα, ἅτε παρέχον φόβους μείζονος καὶ δεινοτέρας ἐκτραχύνσεως καὶ ν' ἀγάγῃ εἰς μέσον τὸ τῶν οὐλφικῶν κεφαλαίων. Τὸ ζήτημα τοῦτο ἐπὶ εἰκοσιπενταετίαν ὁλόκληρον ἐτάραττε τοὺς ἐν Βερολίνῳ κύκλους καὶ ἤδη ὁ αὐτοκράτωρ Γουλιέλμος καλὸν ἡγήσατο νὰ θέσῃ τέρμα εἰς αὐτὸ διὰ τῆς εἰς τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως Γεωργίου ἀποδόσεως 42 ἑκατ. μάρκων. Ἡ ἀπόδοσις ἐγένετο διὰ πράξεων ἐπισήμων, κακιζομένων ὅμως ὑπὸ τοῦ βερολινείου τύπου, τοῦ ἐκφράζοντος δυσπιστίαν πρὸς τὰς ἐπαγγελίας τοῦ δουκὸς τῆς Κουμβερλάνδης καὶ ὑποσχέσεις αὐτοῦ περὶ πλήρους ἀφοσιώσεως εἰς τὴν γερμανικὴν πατρίδα.

ΙΜΠΡΑΧΗΜ-ΜΠΕΝ-ΜΕΧΔΗ

Ο ΔΙΑΣΗΜΟΣ ΑΡΑΨ ΑΟΙΔΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ Σ. ΜΠΛΟΝΤΕΛ.

(Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον ἀριθμόν).

Ἐπὶ τοῦ μετὰ ταῦτα ἡγεμόνος ὁ υἱὸς τοῦ Μεχδῆ δὲν μνηνοήθη μεγάλως, πολλαὶ περιστάσεις δὲ δεικνύουσι πόσον ἡ θέσις αὐτοῦ ἀπέβη πρόσκαιρος, ἀρχομένης τῆς βασιλείας τοῦ Μου'τασέμ. «Ὁ χαλίφης ἠθέλησεν ἡμέραν τινὰ ν' ἀκούσῃ ἀδουσῶν τῶν δούλων ἀοιδῶν αὐτοῦ· ἐν τῇ πόλει μόνον περὶ τῆς ἀπαραμίλλου τέχνης αὐτῶν ἐγίνετο λόγος. Ἡ πρόσκλησις αὕτη ἐνέβαλε τὸν Ἰμπραχὴμ εἰς ἀμηχανίαν· αἱ ἐσθῆτες καὶ οἱ ὑπενδύται τῶν μαθητριῶν αὐτοῦ ἦσαν ποικίλοι ἐκ τῶν ἐπιπτυχῶν· προςελθοῦσαι δὲ αἱ νεάνιδες, οἰκτρὰν ἐντύπωσιν προὐξένησαν παραβαλλόμεναι πρὸς τὰς γυναῖκας τοῦ Μου'τασέμ, κεκαλυμμένας ὑπὸ μετάξης καὶ πολυτίμων κόσμων. Εὐτυχῶς ἡ ὑπεροχὴ τῆς τεχνικῆς αὐτῶν ἀξίας ἔρριψεν εἰς λήθην τὴν ἐλεεινότητα τῆς περιβολῆς αὐτῶν, αἱ ἐπικροτήσεις δὲ τοῦ χαλίφου, συνοδευόμεναι ὑπὸ δώρου ἑκατοντακισχιλίων δηρχὲμ (70,000 φρ.), ἂν μὴ ἐπαραμύθησαν τὴν τετρωμένην φιλοτιμίαν τοῦ ἡγεμονίδου, ἐπέτρεψαν ὅμως τῷ ἀρχιμουσικῷ ν' ἀνακαινίσῃ ὅλως τὰς στολὰς τῆς ὀρχήστρας αὐτοῦ[1]».

Ὁ ποιητής, ὁ τὰ θέλγητρα μόνον τῆς μέθης καὶ τὰς ἀδυναμίας τοῦ ἔρωτος ὑμνήσας, προςτίθεται ὁ κ. Μπαρμπιὲ Μεϋνάρ, εὗρε τόνους ἀνδρικωτέρους καὶ ἠδυνήθη ν' ἀναζωογονήσῃ τὸ θάρρος τῶν ὁμοθρήσκων αὐτοῦ, ὅτε ὁ ἕλλην αὐτοκράτωρ Θεόφιλος, κύριος ἤδη τῆς Συρίας, ἀπέβαινεν ἀπειλητικώτερος (222—223 ἐγίρας, 836—837 μ. Χ.). «Ὁ Ἰμπραχήμ, ἄγων τότε τὸ ἑξηκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας, μόνον διὰ τῶν ᾀσμάτων αὐτοῦ ἠδύνατο νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν παρασκευαζομένην ἐκστρατείαν· ἀλλ' ὡς εἶπε τοῦτο ὁ λακεδαιμόνιος ποιητής, δύο εἰσὶ τὰ ἄριστα, ὁ χειρισμὸς τῆς σπάθης καὶ ὁ καλὸς χειρισμὸς τῆς λύρας. Ὁ Τυρταῖος τῆς Βαγδάτης ἠδυνήθη ν' ἀποσπάσῃ ἐκ τῆς λύρας αὐτοῦ ἤχους, οἵτινες ἀντήχησαν ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν μουσουλμάνων στρατιωτῶν... Γνωστὴ ἡ ἐπιτυχία τῆς ἐκστρατείας τοῦ 223, ἀπολήξασα εἰς τὴν ἅλωσιν καὶ τὴν πλήρη καταστροφὴν τοῦ Ἀμορίου. Ὁ ποιητής, οὗ ὁ βίος ἤγγιζε τὸ τέρμα αὐτοῦ, ἠδυνήθη νὰ συγχαρῇ ἑαυτῷ ὅτι δὲν ἐγένετο ἀμέτοχος τοῦ θριάμβου τούτου. Τὸ κύκνιον αὐτοῦ ᾆσμα ἀπέβαινε νικητήριος παιάν».

Δύο ἱστοριογράφοι, ὁ Ἴμπν-ἐλ-Ἀτὶρ καὶ ὁ Ἴμπν-Κοταϊμπάχ, γνωρίζουσιν ἡμῖν τὴν χρονολογίαν τοῦ θανάτου τοῦ Ἰμπραχήμ: «Κατὰ τὸν μῆνα Ραμαζὰν τοῦ ἔτους τούτου (224 ἐγίρας, αὔγ. 839) Ἰμπραχὴμ ὁ υἱὸς τοῦ Μεχδῆ ἀπέθανεν ἐν Σαμάρρᾳ. Ὁ χαλίφης Μου'τασὲμ ἀπήγγειλεν ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ τὰς τελευταίας εὐχάς». Κατὰ τὸν Ἴμπν-Χαλικὰν ἦγε τὸ ἑξηκοστὸν δεύτερον περίπου ἔτος τῆς ἡλικίας[2].

Γ'.

Μέχρι τοῦδε εἴδομεν ἐν ὀλίγοις τὸν ἄνθρωπον· ἐξετάσωμεν νῦν τὸν καλλιτέχνην.

Ὁ Ἰμπραχήμ, ὡς ἐδείχθη ἐν τοῖς προηγουμένοις, εἶχε κληρονομήσει τὸ τοῦ πατρὸς πρὸς τὴν μουσικὴν πάθος· πρὸς τούτοις, τῆς ἐμφύτου ὁρμῆς, τῆς ὠθούσης αὐτὸν πρὸς τὸ ᾆσμα, ἐνωρὶς ἀναπτυξάσης τὴν συμπαθητικὴν καὶ ἠχηραν φωνὴν αὐτοῦ, οὗτος μετεχειρίζετο αὐτήν, ὁσάκις εὐκαιρία ἐφίστατο. Παράδειγμα τούτου δύναται νὰ παράσχῃ ἡμῖν χάριεν ἱστορίδιον, ὑπὸ τοῦ Ἰσφαχανῆ ἐν τῇ Βίβλῳ τῶν ᾀσμάτων ἀποθησαυρισθὲν καὶ ὑπὸ τοῦ Μοσούλη ἀναφερόμενον ἐν τῷ ΡΙΓ' κεφαλαίῳ τῶν **Χρυσῶν λειμώνων** αὐτοῦ[3]: «Κατὰ τὰ ὡραῖα ἔτη τῆς νεότητος αὐτοῦ, συνοδεύων τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ Ρεσὴτ κατά τινα τῶν εἰς προςκύνησιν τῶν ἁγίων τόπων ἐκδρομῶν αὐτοῦ, ἡμέραν τινὰ δέ, καθ' ἣν ἐξηρεύνει τὴν περίχωρον τῆς Μεδίνης, ἀπεμακρύνθη τῆς ἀκολουθίας αὐτοῦ καὶ ἔστη παρὰ φρέαρ, ἔνθα δούλη ἤντλει ὕδωρ. Ἐδίψει καὶ παρεκάλεσεν αὐτὴν νὰ ἐπιτρέψῃ αὐτῷ νὰ πίῃ ἀπὸ τοῦ ἀντλήματος αὐτῆς· ἀλλ' αὕτη ἀπεκρίνατο αὐτῷ ἀποτόμως: «Ἄ, τῇ ἀληθείᾳ μοῦ περισσεύει καιρός, διὰ νὰ ᾀδοντίσω περὶ σοῦ· ὀφείλω πρότερον νὰ κερδήσω τὰ χρήματα, ἅτινα ὁ κύριός μου προαφαιρεῖ ἐκ τῶν ἡμερομισθίων μου». Ὁ Ἰμπραχὴμ ἐμειδίασεν, οὐδὲν ἀποκριθεὶς πρὸς τὴν θρασύτητα ταύτην, καὶ ἤρξατο ᾄδων τὸ ἑπόμενον ᾆσμα, τὸν ρυθμὸν ὑπηχῶν ἐπὶ τοῦ ἐφιππίου αὐτοῦ διὰ τῆς λαβῆς τῆς μάστιγος:

«Ἡ καρδία μου θέλει νὰ λησμονήσῃ τὴν Ἀσμᾶ, ζητεῖ νὰ » παρηγορηθῇ, ἀλλ' οὐδαμοῦ εὑρίσκει παρηγορίαν.

» Ἂν ἀποθάνω, καταθέσατε τὸ σῶμά μου ἐν τῷ δροσερῷ λει» μῶνι τῆς Ἐρβᾶ, ἐπιχέατε δ' ἐπ' αὐτοῦ τὸ ὕδωρ τοῦ ψρέατος » τῆς Ὀρβάχ.

» Τὸ ὕδωρ τοῦτο τὸ χλιαρὸν μὲν κατὰ τὸν χειμῶνα, δροσε» ρὸν δὲ κατὰ τὸ θέρος, τὸ ψῶς τοῦτο, ὅπερ λάμπει εἰς τὰ ζοφε» ρὰ βάθη τοῦ ψρέατος».

«Ἡ δούλη ὡς μαγνητισθεῖσα λέγει αὐτῷ: «Γνωρίζεις τὸ ψρέαρ » τῆς Ὀρβάχ; — Ὄχι. — Εἶνε αὐτό, πρὸ τοῦ ὁποίου ἔστης». Εἶτα δὲ προςψέρει αὐτῷ τὴν λάγηνον αὐτῆς καὶ παρακαλεῖ αὐτὸν νὰ ᾀδῃ ἅπαξ ἔτι. Ὁ Ἰμπραχὴμ πράττει τοῦτο προθύμως. Ἡ κόρη τῆς ἐρήμου δὲν κορέννυται ἀκούουσα αὐτοῦ· βαδίζει παρὰ τὸν ἵππον αὐτοῦ, ψέρουσα ἐπ' ὤμου τὴν λάγηνον, οὕτω δὲ συμπορευόμενοι ἀψικνοῦνται εἰς τὴν θέσιν, ἔνθα παρέμενεν ἡ ἀκολουθία τοῦ ἡγεμονίδου. Ἡ νεᾶνις, ἐκπτοηθεῖσα πρὸς τὴν θέαν τῶν ἱππέων τούτων καὶ τῶν ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου λαμποκοπούντων ὅπλων αὐτῶν, θέλει νὰ ψύγῃ, ἀλλ' ὁ Ἰμπραχὴμ καθησυχάζει αὐτὴν καὶ κρατεῖ παρ' αὐτῷ. Τῇ ἐπαύριον διηγεῖται τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο τῷ Ρεσὴτ, καταγοητευθεὶς δὲ ὁ χαλίφης, διατάσσει τὴν ἐξαγόρασιν τῆς δούλης, ἀπελευθεροῖ αὐτὴν καὶ προςψέρει αὐτῇ χρηματικὸν ποσόν».

Σπουδαῖοι κριτικοὶ διημφισβήτουν, εἴνε ἀληθές, τῷ Ἰμπραχὴμ τὴν γνῶσιν τῆς μελοποιΐας καὶ τὴν ἀξίαν τῶν ἀρχαίων ἔργων, ἀλλὰ καὶ οἱ δριμύτεροι ἐπικριταὶ αὐτοῦ ἠναγκάσθησαν ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν ὑπεροχὴν αὐτοῦ ὡς ἀοιδοῦ. «Ἡ φύσις εἶχε προικίσει αὐτὸν διὰ λαμπρᾶς φωνῆς, ἡ μελέτη δὲ καὶ ἡ καλαισθησία συνεπλήρωσαν τὰ λοιπά. Ἡ φωνὴ αὕτη, ἐκτάκτου οὖσα δυνάμεως, εἶχε τὰς μᾶλλον διαφόρους ἀρετάς, δύναμιν καὶ γλυκύτητα, δραστηριότητα καὶ εὐκαμψίαν. Ἡ εὐστροφία, ἣν ἐπέτρεπεν αὐτῷ ν' ἀναπτύσσῃ καὶ ἣν οὐδαμῶς ὀκνεῖ νὰ ἐξαίρῃ ὁ Ἰσφαχανῆ, ἐπιτρέπει πάντοτε νὰ ὑπολάβωμεν αὐτὴν ὡς ἐξωγκωμένην μικρὸν ὑπὸ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τῶν μαρτύρων· τούτου ἕνεκα ἀναγράφομεν τάδε ἐν πάσῃ ἐπιψυλάξει. Ἰσχὰκ ὁ υἱὸς τοῦ Ὀμάρ, δεξιὸς τῆς κιθάρας χειριστής, ἦν ὁ συνήθης αὐτοῦ συνοδός. Ἡμέραν τινά, καθ' ἣν ᾖδεν ἤχόν τινα πρὸς κιθάραν, ὁ Ἰμπραχὴμ ἐστοιχηματίσεν ὅτι ἠδύνατο νὰ ᾀδῃ αὐτὸν ἐπὶ τριῶν διαφόρων τόνων· πράγματι δὲ ᾖσεν αὐτὸν πρῶτον ἐπὶ τῆς διαπασῶν τοῦ ὀργάνου, εἶτα ἐπὶ τοῦ ἀνωτέρου ὀκταχρόνου, ἔπειτα ἐπὶ τῆς χορδῆς **μῒ** καὶ τέλος ἐπὶ τοῦ κατωτέρου ὀκταχρόνου[1]. «Οὐδεὶς ἐν τῷ

---

1) Agani, τ. XIV, σ. 109.

2) Μετάφρασις Slane, τ. I. σ. 19.

3) Μετάφρασις Μπαρμπιὲ Μεϋνάρ, τ. I-V, 1861—1865.

1) Ὅπερ ἐπιτρέπει ἡμῖν νὰ εἴπωμεν σχεδόν, σημειοῦται ὁ κ. Μπλοντέλ, ὅτι εἶχε τέσσαρας κλίμακας. Ὁ διάσημος γάλλος ἀοιδὸς Μαρτέν, ᾧ ἡ φύσις εἶχε δώσει πάσας τὰς φωνάς, ἤτοι τὴν τοῦ ὀξυφώνου, τὴν τοῦ βαριτόνου καὶ τὴν τοῦ βαθυφώνου. παρῆγε τὸ αὐτὸ φαινόμενον, ὁ κ. Μπλοντὲλ δὲ ἐπάγεται τὴν ἑπομένην περὶ τούτου μαρτυρίαν συγχρόνου εἰδήμονος, τοῦ Λεμπρὺν Δεταρμέτ (Le Brun de Gharmettes): «Δὲν δύναμαι νὰ εἴπω ποία ἦν ἡ ἔντασις τῆς φωνῆς τοῦ Μαρτέν· νομίζω ὅτι οὐδέποτε ἐξηκριβώθη τὸ σημεῖον, ὅθεν ἤρχετο καὶ ἐν ᾧ ἔλεγε. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι μετέβαινεν ἀπὸ τῶν χαμηλοτάτων φθογγοσήμων εἰς τὰ ὑψηλότατα μετὰ ταχύτητος καὶ εὐχερείας ἀπιστεύτου ἐπὶ τῶν πλήκτρων τοῦ ὀργάνου, μέχρι καταχρήσεως σχεδὸν προβαίνων. Ἦτο ἀδύνατον νὰ διακρίνῃ τις ἐν ποίῳ σημείῳ μετέβαινεν ἡ φωνὴ αὐτοῦ ἀπὸ τῆς στηθικῆς εἰς τὴν κεφαλικήν, οὖσα ἐκ περιτροπῆς ἡδεῖα ὡς πλαγιαύλου καὶ ὀξεῖα ὡς αὐλοῦ. Ἄλλως τε αὕτη ἦν ἡ τέχνη τῆς ἐποχῆς».

Ἡ μαρτυρία αὕτη συνᾴδει πρὸς τὴν τοῦ Φετῆ (Fetis) ὅς, λαλῶν περὶ τοῦ Ἰωάννου Βλαστίου Μαρτὲν ἐν τῇ Παγκοσμίῳ βιογραφίᾳ τῶν μουσικῶν, λέγει: «Ἡ φωνὴ αὐτοῦ εἶχε λάβει τὸν χαρακτῆρα ὡραίου βαριτόνου, ὃς ἐν ὑψηλαῖς χορδαῖς ἔφθανε τὰ ὅρια τῶν ἰσχυροτάτων ὑψιφώνων, ὁ ὁποῖος δὲ ἐν ταῖς βαρείαις φωναῖς εἶχε τὴν ἠχηρότητα βαθυφώνου. Ἡ κυριωτάτη ἀξία τοῦ Μαρτὲν συνίστατο ἐν τῇ

» κόσμῳ ἀοιδός, προςτίθεται ὁ Ἰσφαχανῆ, δυνηθήσεται ν' ἀπο-
» μιμηθῇ τοιαύτην δύναμιν φωνῆς»[1]. Τὸ θαυμάσιον τοῦτο ὄργα-
νον, παρασκευασθὲν διὰ συντόνου ἐργασίας, ἠδύνατο νὰ παράγῃ
μέγιστον ἀποτέλεσμα, τούτου δ' ἕνεκα δυνάμεθα νὰ παρέχωμεν
συγγνώμην τῇ ματαιοδοξίᾳ τοῦ καλλιτέχνου, ὅτε οὗτος ἔλεγεν:
«Ἂν ἤθελον νὰ τάξω ἐμαυτὸν ὑπεράνω τῆς τέχνης ταύτης, θὰ
» ἠδυνάμην νὰ ἐκτελέσω τοιαῦτα θαύματα, ὥστε πάντες θὰ ἠ-
» ναγκάζοντο νὰ ὁμολογήσωσιν ὅτι οὐδέποτε οὔτε ἔσχον οὔτε
» θὰ ἔχω ἀντίζηλον[2]». Ἄλλως τε ἡ τοιαύτη κρίσις, ἀλοζονικὴ ἴσως παρ' αὐτοῦ τούτου ἐκφερομένη, ἐπεκυρώθη ὑπὸ τῶν ἀνταγωνιστῶν αὐτοῦ. Ἐσπέραν τινὰ μετὰ κραιπάλην, ἧς οἱ ἀτμοὶ οὔπω εἶχον διασκεδασθῆ, εἰςέρχεται παρὰ τῷ ἀδελφῷ Ἀρροὺν-ἐλ-Ρεσὴτ καὶ εὑρίσκει παρ' αὐτῷ δύο μεγάλους μουσικούς, τὸν Μοσούλην καὶ τὸν Ἴμπν-Δζαμῆ. Κατ' αἴτησιν τοῦ χαλίφου λαμβάνει μανδολῖνον, ἁρμόζεται αὐτὸ καὶ ᾄδει μέλος τι τοῦ Ἴμπν-Ἀϊσὰχ ἐπὶ τῶν στίχων τοῦ Δζερίρ. Ἡ ἐκτέλεσις οὕτω τελεία ἦν, ὥστε ὁ Μοσούλης, στραφεὶς πρὸς τὸν Ἴμπν-Δζαμῆ, λέγει αὐτῷ χαμηλοφώνως: «Ἂν ὡς ἐπάγγελμα καθάπερ ἡμεῖς ἤσκει τὴν τέχνην, θ' ἀπεστέρει ἡμᾶς τὸν ἄρτον ἡμῶν». Ὁ Ἰμπραχὴμ εἶχεν ἀκούσει τοὺς λόγους τούτους, περατώσας δὲ τὸ ᾆσμα, λέγει κατατιθεὶς τὸ ὄργανον: «Λάβετε ὑμεῖς τὸν ὀφειλόμενον ὑμῖν μισθόν, ἐμοὶ δ' ἄφετε ὅ,τι παρ' ἐμοὶ χρησιμεύει μόνον πρὸς ἀνάλωσιν τοῦ χρόνου[3]».

Ὡς πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ ἀπαραμίλλου θελγήτρου τῆς φωνῆς τοῦ Ἰμπραχὴμ παραγόμενον ἀποτέλεσμα, ἀρκεῖ νὰ διεξέλθῃ τις τὴν Βίβλον τῶν ᾀσμάτων: «Παρετηρήθη ἤδη ὅτι ὁ Ρεσὴτ, κατατεθελγμένος ὑπὸ τῆς τεχνικῆς ἀρετῆς τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ἐπελανθάνετο ἐνίοτε τῆς αὐστηρότητος τῆς βασιλικῆς ἐθιμοτυπίας καὶ ἐπέτρεπεν αὐτῷ ν' ἀναπτύσσῃ τὴν τέχνην αὐτοῦ ἐνώπιον προνομιούχων τινῶν προσώπων. Ἡμέραν τινὰ ὁ Ἰμπραχὴμ εὑρίσκει αὐτὸν μετὰ τοῦ Σουλεϊμάν, υἱοῦ τοῦ Ἀμποὺ-Δζα'φάρ, διακαιομένου ὑπὸ τοῦ πόθου νὰ γνωρίσῃ τὸ ὡραῖον τοῦτο πλεονέκτημα, οὗ τὴν ἀνάπτυξιν συνεῖχεν ὁ χαλίφης. Διστάζει κατ' ἀρχάς, ἀλλ' εἰς νεῦμα συγκαταθέσεως, ὅπερ ἀπευθύνει αὐτῷ ὁ Ρεσὴτ, ᾄδει ποίημά τι τοῦ Ἀχθᾶς, μεμελοποιημένον ὑπὸ τοῦ Ἴμπν-Σορεῖτζ[4], λαμβάνει δὲ δι' ἓν μόνον ᾆσμα ἓν ἑκατομμύριον δηρχέμ, ἤτοι 700,000 φράγκων[5]. Ἄλλοτε ὁ χαλίφης ἔδωκεν αὐτῷ ὡς ἀκροατὴν Δζα'φὰρ τὸν Βαρμεσίδην. Ἐκλέγει ἰδιόν τι μέλος ἐπὶ τῶν ἑπομένων τοῦ ποιητοῦ Δαριμῆ στίχων, οἵτινες εἶχον ἤδη μελοποιηθῆ καὶ ὑπὸ τοῦ Μαρζούκ, τοῦ Σηβάφ, τοῦ Ἴμπν-Σωρεῖτζ καὶ ἄλλων:

«Ὅταν περιγράφῃ τις τὴν καλλονὴν αὐτῆς, ἔρχεται αὐτῷ
» ἐν νῷ νὰ παραβάλῃ αὐτὴν πρὸς τὸν καθαρὸν χρυσὸν τῶν ἀρ-
» χαίων αἰγυπτιακῶν νομισμάτων.

» Πρὸς τὸν μαργαρίτην, ὃς ἐν τῷ πυθμένι τοῦ ὀστράκου αὐ-
» τοῦ περιάγει εἰς ἀπόγνωσιν τὸν ἁλιέα· ἢ πρὸς τὸν χρυσόν, ὃν ὁ
» χρυσωτὴς ἐπιστρώνει ἐπὶ τοῦ φυλλώματος τοῦ βιβλίου».

» Ὁ Δζα'φὰρ περιπίπτει εἰς ἔκστασιν, λησμονῶν δ' ὅτι παρίσταται πρὸ τοῦ ἡγεμόνος αὐτοῦ, ἐγείρεται καί, σύρων τὴν μακρὰν αὐτοῦ μεταξίνην ἐσθῆτα, διαβαδίζει κατὰ μῆκος καὶ πλάτος τὴν αἴθουσαν, βάλλων κραυγὰς θαυμασμοῦ. Ἔτι μᾶλλον ἐνθουσιώδης γραμματεύς τις τοῦ Ταχὴρ, Ἀμποὺ-Ζεὶτ καλούμενος, εὑρισκόμενος παρὰ τὸν Μαμοὺν καθ' ἣν ὥραν ὁ υἱὸς τοῦ Μεχδῆ ᾖδεν, ἐγείρεται καὶ παράφορος ἀσπάζεται τὴν ἐσθῆτα τοῦ ἀοιδοῦ, ὁ χαλίφης δὲ ἔσχε τὴν καλαισθησίαν νὰ γελάσῃ, μὴ ἀναλογισθεὶς νὰ τιμωρήσῃ τὸν ἐπιλήσμονα τῶν κανόνων τῆς ἐθιμοτυπίας ἐρασιτέχνην[1]».

Κατὰ τὴν ὁμολογίαν Ἀχμὲτ τοῦ υἱοῦ τοῦ Δαούτ, αὐστηροῦ δικαστοῦ καὶ δυσκάμπτου χαρακτῆρος αἱ ἀπαιτητικώταται ἀξιώσεις ὑπεχώρουν πρὸ τοῦ δραστηρίου, θελγήτρου τῆς φωνῆς ταύτης. Οὕτως ἐν τῇ Βίβλῳ τῶν ᾀσμάτων λέγει: «Πάντοτε ἀπέχθειαν ᾐσθανόμην πρὸς τὴν μουσικὴν καὶ τοὺς μουσικούς. Ἡμέραν τινὰ ὁ χαλίφης Μου'τασέμ, μεταβαίνων εἰς Σεμμαζυάχ (προάστειον τῆς Βαγδάτης), προσεκάλεσέ με νὰ συνοδεύσω αὐτῷ. Ὅτε προςήγγισα τὸ ἀκάτιον, οὗ ἐπέβαινεν ὁ χαλίφης, ἦχος φωνῆς ἔπληξε τὸ οὖς μου, τοσοῦτον δὲ πρὸς αὐτὸν συνεκινήθην, ὥςτε ἀνεπαισθήτως ἀφῆκα νὰ καταπέσῃ ἡ μάστιξ μου. Ἔστρεφον πρὸς τὸν ὑπηρέτην μου καὶ ἐζήτουν τὴν μάστιγα αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδὲ οὗτος ἐκράτει αὐτήν, πρὸς τὴν ἐρώτησίν μου δὲ περὶ αὐτῆς ἀπεκρίθη ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ αὐτοῦ κατέπεσεν ἀπὸ τῶν χειρῶν του. Μέχρι τῆς ἡμέρας ἐκείνης εἶχον ἀρνηθῆ τὸ ἀποτέλεσμα, ὅπερ δύναται νὰ παραγάγῃ τὸ ᾆσμα· πλέον ἢ ἅπαξ ὑπεστήριξα τὴν γνώμην ταύτην πρὸ τοῦ χαλίφου. Ὅτε ἐνεφανίσθην πρὸ αὐτοῦ, παρετήρησε τὴν συγκίνησίν μου καί με ἠρώτησεν, ἐγὼ δὲ ὡμολόγησα αὐτῷ τὸ συμβαῖνόν μοι. Ἀπεκρίθη μοι γελῶν: «Ἡ φωνή, » ἥτις σε συνεκίνησεν, εἶναι ἡ τοῦ θείου ἡμῶν Ἰμπραχήμ· ἂν ἡ » μεταμέλειά σου ἦνε εἰλικρινής, δύναμαι νὰ παρακαλέσω αὐτὸν » νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ ᾆσμα», στρέφων δὲ πρὸς τὸν ἡγεμονίδην, προςέθετο: «Ἰμπραχήμ, οὐδέποτε κατήγαγες λαμπρότερον θρίαμ- » βον». Ἤκουσα τὴν ἐπανάληψιν τοῦ ᾄσματος μετὰ τοσαύτης ἡδονῆς, μεθ' ὅσης καὶ τὸ πρῶτον, ἔκτοτε δὲ ἀπέσχον πάσης ἐπικρίσεως ἐναντίον τέχνης, ἧς ἡ δύναμις εἶχεν ἀποκαλυφθῆ ἐπ' ἐμοῦ[2]».

(Ἀκολουθεῖ).

ἀπαραμίλλῳ ὡραιότητι τῆς φωνῆς αὐτοῦ, ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ ὀργάνου αὐτοῦ, ὅπερ ὑπὲρ τὰ τριάκοντα ἔτη διετήρησεν, ἐν τῇ μεγάλῃ ἐπιτηδειότητι, μεθ' ἧς μετέβαινεν ἀπὸ τῆς στηθικῆς φωνῆς εἰς τοὺς ὑπερλαρυγγώδεις ἤχους, οὓς μετεχειρίζετο μετὰ πολλῆς δεξιότητος . . .»

1) Agani, τ. IX, σ. 51.

2) Agani, τ. IX, σ. 50.

3) Agani, τ. IX, σ. 50.

4) Ὁ μελοποιὸς Ἴμπν-Σορεῖτζ, ὁ ἀντίζηλος τοῦ Μα'υπέδ, κατήγετο ἐκ Μέκκας, ἀπέθανε δὲ ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰσὰμ τοῦ Ὀρνεϋάδου (724—743), ἄγων τὸ ὀγδοηκοστὸν πέμπτον ἔτος· εἶχε τὴν παράδοξον μανίαν ν' ᾄδῃ ἔχων τὸ πρόσωπον κεκαλυμμένον, διὰ ῥάβδου δὲ σημειῶν τὸ μέτρον (Agani. εἰδικὴ σημείωσις, τ. I, σ. 97. Κωζεγκάρτειν, Βίβλος ᾀσμάτων, σ. 12).

5) Αἱ μυθώδεις φαινόμεναι αὗται γενναιοδωρίαι πιστοῦνται ὑπὸ τῶν αὐθεντικωτάτων πηγῶν.

ΠΡΟΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ
ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΑΛΕΞΙΣ

ΓΕΝΟΜΕΝΗ ΤΗι 27 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ, ΕΝ ΤΩι ΕΛΛ. ΦΙΛ. ΣΥΛΛΟΓΩι

ΥΠΟ ΕΥΓΕΝΙΟΥ ΖΑΛΟΚΩΣΤΑ.

Ἀπρίλης εἶναι γύρω μας, πετοῦν τὰ χελιδόνια
Καὶ δένδρα, κάμποι καὶ βουνὰ ὅλα μοσχοβολᾶνε.
Γλυκὰ λαλοῦν τὰ ἀηδόνια
Καὶ ζευγαρόνει ἡ πέρδικα, καὶ οἱ κοῦκοι κελαϊδᾶνε.

Ἡ γῆ γελάει καὶ ὁ οὐρανὸς μαργαριτάρια χύνει
Εἰς τὰ τριαντάφυλλά της.
Καὶ κᾶπου κᾶπου φαίνονται καὶ μαραμένοι κρῖνοι.
Ἀγρίμι κὰν τοὺς πάτησε, κὰν ἄπονος διαβάτης.

Ἀκουσίως ὅλως, φιλόμουσοι Κυρίαι καὶ Κύριοι, ἀνεμνήσθην τῶν στίχων τοῦ Γεωργίου Ζαλοκώστα, τοὺς ὁποίους σᾶς ἀπήγγειλα, εὐθὺς ὡς ἤρχισα νὰ γράφω περὶ τοῦ θέματος τῆς φιλολογικῆς ταύτης ἑσπερίδος. Ἐλπίζω ὅτι δὲν θὰ κρίνητε ὡς ἐντελῶς ἄκαιρον τὴν ἀνάμνησίν μου, ἀφοῦ ἐκ τῆς ἡμέρου καὶ δροσερᾶς ἑλληνικῆς φύσεως, τὴν ὁποίαν ἀπεικονίζουσιν οἱ δημοτικοὶ οὗτοι στίχοι, προέκυψαν καὶ ἐμορφώθησαν αἱ προλήψεις καὶ παραδόσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

---

1) Agani, τ. IX, σ. 51 καὶ 71.

2) Agani, τ. IX, σ. 55 καὶ 68.

Καὶ τὴν ἐσπέραν ταύτην θὰ ἐκδράμωμεν ὁμοῦ εἰς Ἑλλάδα, θὰ διέλθωμεν νοερῶς τὰς κατασπάρτους πεδιάδας αὐτῆς καὶ τοὺς εὐανθεῖς λειμῶνας, θὰ εἰσδύσωμεν εἰς τὰ σύσκια ἄλση της καὶ θὰ ἴδωμεν τὰς Νύμφας λουομένας ἐντὸς τῶν διαυγῶν καὶ κρυσταλλίνων ὑδάτων τῶν ποταμῶν καὶ λιμνῶν τῆς ὡραίας ἑλληνικῆς γῆς. Θ' ἀνέλθωμεν τὰ ἀπόκρημνα ὕψη τῶν ξηρῶν βουνῶν της, ὅπου

Νεράϊδες ποῦ δὲν φαίνονται χρυσᾶ στεφάνια πλέκουν
Εἰς τοῦ βουνοῦ τὴν κορυφήν,

θὰ δροσισθῶμεν ἀπὸ

ἀγεράκι λεπτό, μυρωμένο,

τὸ ὁποῖον

μὲ τὰ φύλλα τῶν δένδρων μαλόνει·

θὰ γευθῶμεν τοῦ ὡραίου γάλακτος τοῦ Παρνασσοῦ καὶ θὰ πίωμεν τὸ ἀθάνατον νερὸν τῆς Κασταλλίας. Θ' ἀκούσωμεν τὸν μονότονον ἦχον τῆς φλογέρας τοῦ βοσκοῦ, ἥτις τοσαύτας θὰ μᾶς ἀφυπνίσῃ περιπαθεῖς ἀναμνήσεις, θὰ ἴδωμεν τὸν πεφημισμένον χορὸν τῶν παρθένων τῶν Μεγάρων, αἵτινες διατηροῦσι πᾶσαν τὴν ἐμμέλειαν καὶ τὸν ρυθμὸν τοῦ ἀρχαίου τῶν Καρυατίδων κάλλους, θὰ ζητήσωμεν φιλοξενίαν εἰς τὴν στάνην τοῦ ποιμένος, ἔξωθεν τῆς ὁποίας **βελάζουν πρόβατα καὶ ἀρνιὰ πηδᾶνε** καὶ εἰς τὴν πτωχικὴν καλύβην τοῦ χωρικοῦ, ὅστις θὰ μᾶς προσφέρῃ εὔγευστον καὶ μεθυστικὸν ρητινίτην, παρὰ τὴν λάμπουσαν πυράν του.

Δὲν θὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔνθα ἡ μεγαλουργὸς τέχνη ἀπετύπωσεν εἰς τὰ πάλλευκα τῆς Πεντέλης μάρμαρα τὴν εὐκλεᾶ ἱστορίαν τῆς κλασικῆς Ἑλλάδος. Εἴμεθα μικροὶ ἀκόμη καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν προγόνων ἡ θὰ καταδείξῃ μικρότερον τὸ ἀνάστημά μας ἢ θὰ διαθρύψῃ ἐνδόμυχον ἀλαζονείαν, καὶ τοῦτο εἶναι καθολοκληρίαν περιττόν. Δὲν θὰ ἐπισκεφθῶμεν ἄλλας δευτερευούσας πόλεις, συνδεομένας διὰ σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, προηγμένας ἐν τῷ νεωτέρῳ πολιτισμῷ καὶ ἐν πλούτῳ. Ὄχι, ὁ νεώτερος κοινωνικὸς βίος τῆς Ἑλλάδος ἀποσπᾶται ὀδημέραι ἀποτόμως ἐκ τῶν παλαιῶν ἑλληνικῶν ἐθίμων, τὰ ὁποῖα παρῆγον ἄνδρας ἀνδρικωτέρους ἡμῶν, καὶ μητέρας, γαλουχούσας τὰ τέκνα των μᾶλλον συμφώνως πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ Ἔθνους. Θὰ ζήσωμεν λοιπὸν ἐπὶ μίαν μόνον ὥραν, ἐὰν ἐπιθυμεῖτε, εἰς τὸν ἐλεύθερον ἀέρα, ἀναπνέοντες τὴν δρόσον τοῦ βουνοῦ καὶ τὸ ἄρωμα τοῦ θύμου, ἀναστρεφόμενοι μετ' ἀνθρώπων, οἵτινες ἀπαραμειώτους ἐτήρησαν τὰς προλήψεις τοῦ τόπου καὶ τὰς παραδόσεις.

Εἶπον ὅτι αἱ παραδόσεις τοῦ ἡμετέρου λαοῦ προέκυψαν ἐξ αὐτῆς τῆς ἑλληνικῆς γῆς, ἑπομένως καὶ ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ βίου, τὸν ὁποῖον ἑκάστη γενεὰ ἐκληροδότει εἰς τὴν ἑπομένην. Ἀπαρτίζουσι τὰ ἔθιμα τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας, τὸ ἄγραφον δίκαιον, τὸ καθορῖσαν τὸν ἀπαράβατον κανόνα, εἰς ὃν ἑκουσίως ὑπετάσσοντο οἱ ἄνθρωποι τοὺς ὁποίους περιέκλειεν ἡ θύρα τῆς καλύβης, τὰ ὅρια τοῦ χωρίου ἢ τῆς πόλεως τὰ τείχη. Αἱ παραδόσεις αὗται, μεταδιδόμεναι ἀπὸ πατρὸς εἰς τέκνον, ἀπετέλεσαν τὴν ἱστορίαν τῆς οἰκογενείας, καὶ ἐτηρήθησαν ὡς εὐλαβὴς ἀνάμνησις ἐπαναφέρουσα ἐν τῷ μέσῳ τῶν ζώντων τοὺς προσφιλεῖς νεκρούς. Ποσάκις καὶ ἡμεῖς σήμερον μετὰ θλιβερᾶς τινος ἀγαλλιάσεως, καὶ χωρὶς παρ' οὐδενὸς νὰ ἐξαναγκαζώμεθα, ἐκτελοῦμεν ἀσήμους διὰ πάντα ἄλλον πράξεις τοῦ καθ' ἡμέραν βίου, μόνον καὶ μόνον διότι τρυφερά τις ἀνάμνησις εἰς τοῦτο μᾶς ἐξωθεῖ!—Τὸ ἠγάπα ὁ πατὴρ ἡμῶν, καὶ ἐκπληροῦντες ὅ,τι ἠγάπα ἐκεῖνος, νομίζομεν ὅτι φερόμεθα ἐγγύτερον, ἀμεσώτερον πρὸς τὴν σεβασμίαν του μνήμην· τὸ ἤθελεν ἡ μήτηρ, ἴσα πρὸς τὴν ὁποίαν οὐδένα ἄλλον ἠγαπήσαμεν· εἶνε εἰσέτι νωπὸν τὸ χῶμα πολυφιλήτου ἀδελφοῦ, ὅστις ἠγάπα τοῦτο τὸ ἄνθος, ἐκεῖνο τὸ βιβλίον, ταύτην τὴν ἐξοχήν. Φιλοῦμεν πάντα ταῦτα διότι ἠγαπῶμεν ἐκεῖνον πρὸς ὃν ἦσαν φίλτατα, καὶ διότι τὰ ἀντικείμενα τῆς μερίμνης του ἀναπαριστῶσιν ἐν τῇ θερμῇ ἡμῶν φαντασίᾳ πολυδάκρυτον ὕπαρξιν, ἧς ἀπεστερήθημεν.

Ἐπίτηδες παρεξέβην μέχρι τοιούτων λεπτολογημάτων τῆς καθημερινῆς ζωῆς, διότι ἐκ τοιούτων τινῶν παρήχθησαν αἱ πλεῖσται τῶν παραδόσεων τῶν λαῶν, αἵτινες πᾶσαι ὀφείλουσι τὴν ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας καὶ διὰ μέσου διαφόρων πολιτικῶν ἢ κοινωνικῶν περιπετειῶν διατήρησίν των εἰς τοιαύτας εὐεξηγήτους προσηλώσεις τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλ' αἱ ἑλληνικαὶ προλήψεις καὶ παραδόσεις δὲν θὰ ἦσαν τοσούτῳ ἄξιαι ἰδίας προσοχῆς καὶ μελέτης, ἁπλῶς καὶ μόνον ὡς ἄγραφός τις ἱστορία, ἐὰν μὴ ἐνεῖχον καὶ βαθύτερόν τινα λόγον ὑπάρξεως, ἐὰν δὲν καθώριζον σημεῖα τοῦ βίου, πρὸς τὰ ὁποῖα μετὰ στοργῆς προσηλοῦται ὁ ἑλληνικὸς λαός. Πᾶς ὅστις ἔζησεν ἐν Ἑλλάδι καὶ παρηκολούθησε μετ' ἐνδιαφέροντος τινὸς τὰς προλήψεις τοῦ λαοῦ συνεπέρανεν ὅτι πᾶσαι σχεδὸν περιστρέφονται περὶ τὴν τιμὴν τῆς οἰκογενείας, τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τοὺς νεκρούς, τὴν ἐκδίκησιν παθόντος συγγενοῦς, τὴν ἀγνότητα τῆς παρθένου· ὅτι πᾶσαι τείνουσιν εἰς τὸ νὰ καταστήσωσιν ἱερὰν τὴν φιλοξενίαν, τὴν θρησκείαν σεβαστήν, ἀρρήκτους τοὺς δεσμοὺς πρὸς τὰ ἀσθενῆ ἰδίως τοῦ οἴκου μέλη, τὴν φιλίαν ἀπαραβίαστον, προσφιλῆ τῶν ἀπόντων τὴν μνήμην. Ἐν πάσαις ἐπιπνέει αἴσθημα ἡμερότητος καὶ ἀγάπης, ὡς ὁ διαυγὴς ἡμῶν οὐρανὸς καὶ ἡ γαλανὴ θάλασσα, συναίσθησις καθηκόντων καὶ ὑποχρεώσεων, αἵτινες ἴσως εἰς τοὺς σημερινοὺς καιροὺς παρίστανται ὡς ἰδεώδεις.

Ὁ ἑλληνικὸς βίος ἦτο ἁπλούστατος ἄλλοτε, οὐ μόνον παρὰ ταῖς κατωτέραις τάξεσιν, ἀλλὰ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς εὐπορωτέροις. Ἡ οἰκογένεια ἀπετέλει τὴν πρώτην τῆς ἀληθοῦς εὐδαιμονίας βάσιν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ ἀνήρ, μόλις ὑπερβαίνων τὸ εἰκοστὸν τῆς ἡλικίας ἔτος, ἐλάμβανε νύμφην, τὴν ὁποίαν συνήθως ὀλίγον ἢ οὐδαμῶς αὐτὸς ἐγνώριζεν, ἐξέλεγον δὲ οἱ γονεῖς του· εἰς παλαιοτέρους ἔτι καιροὺς πάντα τοῦ οἴκου τὰ τέκνα, ἰδίως τὰ ἄρρενα, δὲν κατήρτιζον ἰδίαν οἰκίαν, ἀλλ' ἔφερον τὴν σύζυγον ἐντὸς τῆς πατρικῆς. Γνωρίζω ἀκόμη οἰκογένειαν, τῆς ὁποίας τὰ μέλη πρὶν ἢ τὰ ἐλαττώσῃ ὁ θάνατος τὰ διέσπειρεν ἡ ἐπικράτησις τῶν νεωτέρων ἰδεῶν, οἰκογένειαν, ἥτις κατὰ τὸ ἐσπερινὸν δεῖπνον συνεκέντρου εἴκοσιν ἄτομα. Ἡ ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς γράμμασιν ἐκπαίδευσις ἦτο ἀρτία, πολλῷ βασιμωτέρα τῆς συνήθους παρ' ἡμῖν, διότι ἔζων τότε οἱ Ψαλλίδαι καὶ Γεννάδιοι, οἱ Βάφαι καὶ Λεόντιοι· τὰ τέκνα τῶν εὐπόρων οὐχὶ κατὰ σπανίαν ἐξαίρεσιν καὶ εἰς μουσικὴν καὶ εἰς χορὸν ἐξεγυμνάζοντο, ἐτελειοποιοῦντο δὲ εἰς τὰ Πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης. Ἀλλ' ἡ γυνή, ἡ κόρη ἰδίως, οὔτε ἐσπερίδων οὔτε γευμάτων ἢ θεαμάτων θεατρικῶν ὠρέγετο, διὰ τὸν ἁπλούστατον λόγον ὅτι ταῦτα ἦσαν ἄγνωστα εἰς τὴν ἐποχὴν καὶ ἐκρίνοντο ὅτι εἶναι ἐκτὸς τῆς ἀποστολῆς της. Βεβαίως τὴν αὐστηρότητα ταύτην τῶν ἠθῶν τῆς ἑλληνικῆς οἰκογενείας δὲν ἐγνώρισα ἐκ προσωπικῆς ἀντιλήψεως, ἀλλ' ἐκ διηγήσεων τῶν προγενεστέρων. Μὴ ἐκπλαγῆτε ἐπὶ τῇ σκληρότητι μεθ' ἧς ἀνεπτύσσετο ἄλλοτε ἐν Ἑλλάδι ἡ γυνή, πρὶν ἢ ἀκούσητε ἱστορίαν πολλῷ σκληροτέραν.

Εἶνε ἀδύνατον νὰ λησμονήσω τὴν ἀφήγησιν ἑκατοντούτιδος γραίας ἐξ Ἠπείρου, μάμμης παιδικοῦ φίλου καὶ συμμαθητοῦ μου, ἀφήγησιν, πείθουσαν ἡμᾶς ὅτι κατὰ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς ἔτι τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος, ἡ γυνὴ ἐλαχίστην εἶχε παρὰ τοῖς ἀμέσοις προγόνοις ἡμῶν αὐθυπαρξίαν, ὅτι δὲ ἐν πολλαῖς χώραις, κατοικουμέναις παρ' Ἑλλήνων, ἦτο πλᾶσμα ἑτεροκίνητον καὶ ἀτυχές.

Ἡ γραῖα μάμμη τοῦ φίλου μου ἦτο ἡ ὡραιοτέρα κόρη τῶν Καλαρρυτῶν, χωρίου ἀπέχοντος οὐ πολὺ τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ κόρη προήγετο ἐν κάλλει, ὁ δὲ πατὴρ πρακτικώτερος πῦξανε τὴν περιουσίαν του ἐν Ἰταλίᾳ, ἔνθα πάντες σχεδὸν οἱ τῆς ἐποχῆς Ἠπειρῶται ἐμπορεύοντο. Ἐκεῖ εὗρε τὸν γαμβρὸν διὰ τὴν κόρην του, νέον, ἐξ Ἠπείρου καὶ τοῦτον, εὐσταλῆ καὶ ἀκαταπόνητον ἐν τῷ ἐμπορίῳ ἐργάτην. Ὅτε ἦλθον πενθερὸς καὶ γαμβρὸς εἰς τὸ χωρίον, ἔπρεπε ν' ἀνακοινωθῇ τὸ μέγα γεγονὸς εἰς τὴν νεάνιδα. Ν' ἀνακοινωθῇ ἀλλὰ μόνον καὶ ἁπλῶς, διότι γνώμην δὲν τῇ ἐπετρέπετο νὰ ἔχῃ, ἔστω καὶ ὅτε ἐπρόκειτο περὶ τοῦ σπουδαιοτέρου συμβάντος τῆς ζωῆς της. Τῇ τὸ εἶπεν ἡ μήτηρ, ἀλλ' ἐκείνη δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ κατανεύσῃ ἢ νὰ ἀποποιηθῇ. Τῇ ἀνέβη μόνον τὸ αἷμα εἰς τὰς παρειὰς καὶ ἔκυψε τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸ δάπεδον.—Ἐννοεῖς, παιδί μου, μοῦ ἔλεγεν ἡ μάμμη τοῦ φίλου μου, ἤθελα τοὐλάχιστον νὰ ἰδῶ τὸν ἄνθρωπον, μὲ τὸν ὁποῖον ἐπρόκειτο νὰ ζήσω. Ἀλλ' ἐὰν ἐτολμοῦσα νὰ ἐκφράσω τοιαύτην ἰδέαν, θὰ μὲ ἐθεωροῦσαν ὡς τὴν χειροτέραν τοῦ χωρίου κόρην. Τί ἐσοφίσθηκα λοιπόν; Ὁ γυναικωνίτης, ὅπου ἔμενα, εἶχε παράθυρον πρὸς τὸν δρόμον, ἀπὸ τὸν δρόμον δὲ ἐκεῖνον ἤρχετο ὁ ἀρραβωνιστικός μου κάθε κυριακὴν νὰ ἰδῇ τοὺς γονεῖς μου. Ἐκάθισα λοιπὸν ὀπίσω ἀπὸ τὸ παράθυρον, καὶ ἀπὸ ταῖς τρύπαις τοῦ καφασωτοῦ εἶδα τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον μετ' ὀλίγον ἐπῆρα ἄνδρα μου.

Οὕτω διῆλθε τῆς πτωχῆς κόρης ἡ ὡραιοτέρα τῆς ζωῆς πε-

ρίοδος. Τὸν εἶδεν ὄπισθεν τοῦ καφασωτοῦ καὶ μόλις ἔψαυσε τὴν σκιὰν τῆς εὐτυχίας, ἡ σκιὰ παρῆλθε. Μετ' ὀλίγον ἐνυμφεύθη μετ' ἀνδρός, τὸν ὁποῖον δὲν ἐγνώριζεν, ὅστις δὲν τῇ εἶπεν ἕνα θερμὸν λόγον, καὶ τὸν ὁποῖον κατόπιν ἔβλεπε σχεδὸν τρέμουσα. Σχεδὸν τρέμουσα, διότι ὅτε ἐπεφαίνετο ἡ αὐστηρὰ μορφὴ τῶν γονέων ἐκείνου, τοῦ πενθεροῦ ἰδίως, πᾶσα συζυγικὴ θωπεία ἦτο ἀδύνατος. Δὲν παρῆλθον εἰμὴ τινες μῆνες καὶ ὁ σύζυγος ἀπῆλθε πάλιν εἰς Ἰταλίαν. Ὁ πρῶτος τρυφερὸς καρπὸς τῆς συζυγικῆς της ἀγάπης ἐγεννήθη ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τοῦ πατρός, καὶ ὅτε ὁ πατὴρ ἐπανῆλθεν εἰς τὸ χωρίον τὸ τέκνον ἦν πενταετές. Μήπως τοὐλάχιστον ἡ δύσμοιρος γυνὴ εἶχε τὴν ἀπόλαυσιν νὰ μανθάνῃ εἰδήσεις τοῦ συζύγου ἀπ' εὐθείας; Ὀσάκις ἤρχετο ἐπιστολή, καὶ πολλάκις παρήρχοντο καὶ δύο μῆνες, ἔπρεπε νὰ τὴν ἀποσφραγίσῃ ὁ πενθερός, νὰ τὴν ἀναγινώσκῃ δὲ γεγονυῖα τῇ φωνῇ ὅπως ἀπὸ τοῦ ἄλλου δωματίου ἀκούῃ ἡ τάλαινα διὰ τῆς ἀνοικτῆς θύρας τοῦ συζύγου αὐτῆς τὰ νέα.

Ἡ ἀπομεμονωμένη αὕτη θέσις τοῦ ὡραίου φύλλου ἦτο, ὡς φαίνεται, καὶ ἐν Θεσσαλίᾳ συνήθης. Ὅτε τὸ πρῶτον ἐπεσκέφθην τὴν νέαν ἑλληνικὴν ταύτην ἐπαρχίαν, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ καταλύσω, ἐλλείψει ξενοδοχείων, εἰμὴ εἰς φιλοξένους οἰκίας πλουσίων Θεσσαλῶν. Ἐννοεῖτε ὅτι τοῦτο οὔτε κατὰ τὰ τέλη τοῦ παρελθόντος, οὔτε κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ λήγοντος αἰῶνος ἐγένετο, ἀλλὰ μόνον πρὸ δέκα ἐτῶν. Καὶ ἐν τούτοις ἡ οἰκοδέσποινα δὲν ἐκάθητο μεθ' ἡμῶν εἰς τὴν τράπεζαν, καταγινομένη ἐκ τῶν ἐδεσμάτων τὴν παρασκευήν, ἡ δὲ μεγαλειτέρα κόρη τοῦ οἴκου μᾶς ἐκέρνα τὸν οἶνον ὀρθία, καὶ ἤναπτε τὸ σιγάρον μας. Μείζονα ὅμως ἠσθάνθην ἔκπληξιν, ὅτε τὴν αὐγὴν ἐκρούσθη ἠρέμα ἡ θύρα τοῦ κοιτῶνός μου. Ἦτο ἡ οἰκοδεσποινίς, ἥτις ἔφερε λάγηνον καὶ λεκάνην ὅπως μοῦ χύσῃ νὰ νυφθῶ. Ἐννοεῖτε ὅτι δὲν ἐδέχθην τὴν φιλοφροσύνην, ἀλλὰ σᾶς βεβαιῶ ὅτι ἡ αἰδήμων καὶ καλὴ κόρη τὸ ἐξέλαβεν ὡς προσβολήν, ὁ δὲ πατὴρ μοῦ ἐξέφρασε παράπονα.

Τὸ ἐπεισόδιον οὐχ ἧττον τοῦτο καταδεικνύει ὁπόσον εἶνε προσφιλὴς ἡ ἰδέα τῆς φιλοξενίας παρὰ τῷ λαῷ τῆς Ἑλλάδος. Ὁ ἄκρος σεβασμὸς πρὸς τοὺς γεννήτορας, ἡ σύσφιγξις τῶν ἀδελφικῶν δεσμῶν, ἡ πλήρης ἑνότης τῆς οἰκογενείας ἦτο ἀδύνατον νὰ μὴ ἀναπτύξῃ ἰδέας καὶ αἰσθήματα τρυφερὰ καὶ ἐνάρετα. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πάσχοντα ἀπετέλει τοῦ οἰκογενειάρχου τὸ σύνηθες αἴσθημα, καὶ ἡ ἀγάπη αὕτη ἐνεφιλοχώρει εἰς τὰς παραδόσεις τῆς οἰκογενείας. Ὅταν κρουσθῇ ἡ θύρα πρέπει νὰ ἀνοίξῃ, ἔστω καὶ ἂν ὁ ἐπιζητῶν ἄσυλον κατὰ τῆς βροχῆς κα τῶν χιόνων ἦνε ὁ μισητὸς τοῦ οἴκου ἐχθρός. Ὑπὸ τοιαύτας ἐντυπώσεις διαπλαττομένου τοῦ οἴκου, ἐὰν ἐκλείψῃ ὁ πατήρ, ἀναλαμβάνει τὴν διεύθυνσιν ἡ μήτηρ, πάσας δὲ τὰς ὑλικὰς καὶ ἠθικὰς ὑποχρεώσεις ὁ μεγαλείτερος υἱός. Ὁ υἱὸς οὗτος ἐπιστατεῖ εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἀρρένων καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν θηλέων ἀδελφῶν του. Οὐδέποτε διανοεῖται νὰ πλάσῃ αὐτὸς οἰκογένειαν πρὶν ὑπανδρεύσῃ ἐκείνας· ἐὰν ὀλίγη ὑφίσταται περιουσία, αὕτη ἀνήκει ὡς προῖξ εἰς τὰς ἀδελφάς, ἐὰν δὲ οὐδεμία ὑπάρχει, τότε ὁ νέος προστάτης τοῦ οἴκου, χρεοῦται ἵνα ἐπιτύχῃ καλοὺς ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν γάμους. Ἐννοεῖται ὁπόσον ἡ ἀλληλουχία αὕτη τῶν αἰσθημάτων καθιστᾷ στενωτέρους, εἰλικρινεστέρους τοὺς οἰκογενειακοὺς δεσμούς. Ἐννοεῖται μετὰ πόσης στοργῆς ἀποβλέπει ἡ μήτηρ, μετὰ πόσης τυφλῆς λατρείας οἱ ἀδελφοὶ καὶ ἀδελφαὶ πρὸς τὸν φιλότιμον αὐτὸν νέον, ὅστις οὕτω δρῶν ἐν τῷ οἴκῳ οὐδεμίαν νομίζει ὅτι τελεῖ ἐθελοθυσίαν, ἀλλ' ἁπλῶς καθῆκον ἱερὸν πρὸς τοὺς ἐκλιπόντας γονεῖς, οἵτινες ἐξ οὐρανοῦ ἐπιχαίρουσι καὶ εὐλογοῦσι τὰ ἔργα του. Εἶνε πρόδηλον ὅτι αἱ ἰδέαι αὗται καὶ τὰ αἰσθήματα δὲν περικλείονται ἐντὸς τοῦ ἐγωϊστικοῦ κύκλου τῆς οἰκίας, ἀλλὰ μορφοῦσιν ἀναλόγως καὶ τὴν ὅλην κοινωνίαν, ὑπερπηδῶντα καὶ ταύτης τὰ στενὰ ὅρια πρὸς γενικωτέραν ἀκόμη διάδοσιν.

Μὴ ὑπολάβητε ὅτι ἀνελίσσω πρὸ ὑμῶν βίον χιμαιρικόν, μὴ ὑψιστάμενον ἐν τῇ πραγματικότητι, μὴ νομίσητε ὅτι ὁ σκοπός μου ἀφορᾷ εἰς τινὲξιδανίκευσιν τοῦἑλληνικοῦ χαρακτῆρος. Τοιαῦται ἀκριβῶς ἦσαν αἱ οἰκογένειαι ἡμῶν πάντων πρὸ μιᾶς μόλις ἐξηκονταετίας, τὰ ἁγνὰ ταῦτα ἤθη διατηρεῖ κατ' εὐτυχίαν ἀκόμη ὁ κάτοικος τοῦ χωρίου καὶ τῆς κωμοπόλεως, ἴχνη δὲ τούτων εἰσέτι παραμένουσι καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς πρωτευούσαις, παρὰ ταῖς παλαιαῖς ἀρχοντικαῖς οἰκογενείαις. Ὁ βίος οὗτος ὁ ἄκακος καὶ τρυφερὸς ἔχει καὶ τὴν ἐκδήλωσιν ἀγρίων ὁρμῶν καὶ ἐνστίκτων· ὑπάρχουσι καὶ παραδόσεις ἐρριζωμέναι ἀκόμη βαθέως ἐν ἑλληνικαῖς ἐπαρχίαις, παραδόσεις αἴτινες καὶ αὗται ἐπήγασαν ἐκ τοῦ αἰσθήματος τῆς στοργῆς, ἀλλὰ σκοπὸν ἔχουσι τὴν πληρωμὴν τοῦ χυθέντος αἵματος. Ὁ Μανιάτης, ὁ ὀρεσίβιος καὶ ἱπποτικὸς τῆς Μεσσηνίας κάτοικος, ὁπόταν φονευθῇ ὁ πατήρ, τὸ τέκνον ἢ ὁ ἀδελφός, ὀμνύει φοβερὸν ὅρκον νὰ μὴ ἀφήσῃ ἀνεκδίκητον τὴν μνήμην τοῦ θανόντος· περιβάλλεται πένθιμον ὅλως ἱματισμόν, παύει ξυρίζων τὸ γένειον ἑωσοῦ ἀντιμετωπίσῃ τὸν φονέα καὶ τὸν φονεύσῃ. Ἀλλ' ὁ Μανιάτης δὲν ἀπαυδᾷ προσδοκῶν· ὁ ἀντίπαλος στένει ἐν τῇ φυλακῇ ἢ ἐφυγαδεύθη παρὰ τῶν οἰκείων του. Αὐτὸς ἀναμένει ἐπὶ 5, 10 πολλάκις ἔτη, ἀλλ' ἀναμένει νὰ μετρηθῇ πρὸς ἐκεῖνον ὡς ἀνὴρ πρὸς ἄνδρα ἰσοδύναμον, οὐχὶ ὡς δολοφόνος ἐνεδρεύων τὸ θῦμά του. Τὸν συναντᾷ ἐν τῇ ἐξοχῇ ἢ ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ χωρίου· ἐὰν ἐκεῖνος δὲν τὸν ἴδῃ, τὸν καλεῖ μακρόθεν νὰ προασπισθῇ διότι θὰ τὸν φονεύσῃ· τότε μόνον, κενοῖ κατ' ἐπάνω του τὸ τυφέκιον ἢ τὴν πιστόλαν, τότε μόνον συναπτόμενος ἐν λυσσώδει μετ' ἐκείνου πάλῃ, εἰσάγει τὴν φοβερὰν μάχαιραν ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ ἐχθροῦ του.

(Ἀκολουθεῖ).

ΗΡΟΔΟΤΟΣ

Ο ΠΑΤΗΡ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ.

ΣΤ'.

Περὶ τῆς ἀνατροφῆς τοῦ Ἡροδότου.[1]

(Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον ἀριθμόν).

Ἡ νεότης τοῦ ἱστορικοῦ συμπίπτει καθ' οὓς χρόνους τὸ Περσικὸν βασίλειον εἶχεν ἀναχθῆ εἰς τὸ ὕψιστον τῆς δυνάμεως καὶ ἰσχύος αὐτοῦ σημεῖον καὶ συμπήξει τὰ διάφορα ἀνόμοια, ἐξ ὧν συνίστατο, μέρη εἰς ἓν ὅλον ἀδιάσπαστον· ἐκυβερνᾶτο δὲ ἐξ ἑνὸς κέντρου καὶ ὑπὸ μιᾶς βουλήσεως ἐν τραχείᾳ πραγμάτων διατάξει, ἥτις ἴσχυεν ἐξ ἴσου καὶ ἐν ταῖς ἐπὶ μέρους ἐπαρχίαις αὐτοῦ. Ὁ χιλιετὴς καὶ ἐπέκεινα ἱστορικὸς βίος καὶ ἀνάπτυξις πάντων τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ λαῶν, ἐφαίνετο ἤδη ἀποτερματισθεὶς ἐντὸς τοῦ κράτους τούτου, ὅπερ περιέλαβε καὶ συνεχώνευσε τὰ πάντα εἰς ἓν ὅλον συναφές. Ἡ δὲ παντοδυναμία τοῦ μεγάλου Βασιλέως ἐξετείνετο ἀνανταγωνίστως ἀπὸ τῆς Θράκης μέχρι τῶν ὁρίων τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Αἰθιοπίας. Ἐνῷ δ' ἀφ' ἑνὸς ἐγείρεται ἐνιαῖος ὁ Ἀσιατικὸς οὗτος κολοσσός, ἀφ' ἑτέρου οἱ ἐν Εὐρώπῃ λαοὶ κατατετμημένοι καὶ διῃρημένοι μᾶλλον κατὰ φῦλα ἢ κατὰ πόλεις, μόλις ἄρχονται περὶ τοὺς χρόνους τούτους ἀναπτυσσόμενοι. Καὶ αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες, τὸ δραστηριώτατον τοῦτο καὶ πρὸς μόρφωσιν ἐπιτηδειότατον ἔθνος ἐξ ὅλων τῶν ἐν τῇ Δύσει λαῶν, πρὸ ὀλίγου μόλις εἶχον συμπαγῆ εἰς μικρὰ μέν, πλὴν ἰσχυρὰ πολιτειακὰ σώματα, πρὸ μικροῦ ἀρξάμενα ν' ἀναπτύσσωνται καὶ ἰδίᾳ ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι, αἵτινες ἔτεινον νὰ διασπάσωσι καὶ ἐξέλθωσι τῶν στενῶν ὁρίων τῆς μέχρι τοῦδε ὑπάρξεως αὐτῶν, ὅτε τὸ Περσικὸν κράτος ἀείποτε εὐρυνόμενον ὡς κῦμα πλατύ, ἔφθασε μέχρι τῶν ὁρίων τῆς ἐξουσίας τῶν δύο τούτων πολιτειῶν. Αἱ κατὰ τὰ ἀσιατικὰ παράλια ἑλληνικαὶ πόλεις καὶ αἱ πλεῖσται τῶν νήσων τοῦ ἀρχιπελάγους εἶχον ἤδη ὑποκύψει ὑπὸ τὸ κράτος καὶ τὴν δεσποτείαν τοῦ ἀσιανοῦ βασιλέως, ἡ δὲ μετὰ κουφότητος διεξαχθεῖσα ἐπανάστασις τῶν Ἰώνων, εἰς ἣν ἔλαβον μέρος καὶ αἱ ἐν Καρίᾳ πολιτεῖαι καὶ πιθανῶς καὶ ἡ Ἁλικαρνασσός, οὐδὲν ἄλλο ἔσχεν ἀποτέλε-

1) H. Stein: Herodotos: Einl. σ. 7. ἑξῆς.

σμα ἢ τὸ νὰ ἐπιβαρύνῃ ἔτι μᾶλλον τὸν ζυγὸν τῆς ξενικῆς κυριαρχίας. Μόλις δὲ αἱ πληγαί, αἱ ἐκ τῆς ὀλεθρίας ἐκβάσεως τῆς εἰρημένης ἐπαναστάσεως ἀνοιχθεῖσαι, εἶχον ἐπουλωθῆ, ὅτε ἐγεννήθη ὁ Ἡρόδοτος ὡς ὑπήκοος τοῦ μεγάλου Βασιλέως· διότι καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῶν παραλίων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας δὲν ὑπῆρχον πλέον ἐλεύθεροι Ἕλληνες· ὑφίσταντο δὲ τοιοῦτοι μόνον ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι καὶ ἐν ταῖς δυτικαῖς ἀποικίαις αὐτῆς. χάρις εἰς τὴν ἐρρωμένην ἀντίστασιν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τῶν πρώτων ἀποπειρῶν πρὸς ὑποταγὴν καὶ τῶν ἀποικιῶν τούτων ὑπὸ τὸν Περσικὸν ζυγόν. Τὴν ἀποτυχίαν δὲ ταύτην ὅπως ἐκδικηθῇ καὶ ἵνα περιλάβῃ ἐντὸς τοῦ ἀπεράντου κράτους αὐτοῦ καὶ τοὺς ἐν Εὐρώπῃ Ἕλληνας, ἐξηκολούθησεν ὁ Ξέρξης περαιτέρω τὰς ὑπὸ τοῦ Δαρείου ἀρξαμένας προετοιμασίας πρὸς ὑποδούλωσιν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐπλήρωσε τὴν Ἀσίαν πᾶσαν τοῦ θορύβου τῶν πολεμικῶν προπαρασκευῶν. Ὡσαύτως καὶ ἡ Ἁλικαρνασσὸς ἔλαβε μετὰ τῶν ἐπιλοίπων Περσικῶν δυνάμεων τὸ ἐπιβεβλημένον αὐτῇ μέρος ἐν τῷ κατὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ τούτῳ ἀγῶνι, διότι καὶ ἡ βασιλὶς αὐτῆς Ἀρτεμισία κατέπλευσεν ἄγουσα πέντε πολεμικὰ πλοῖα εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ συνηνώθη, ὡς γνωστόν, μετὰ τοῦ βασιλικοῦ στόλου. Αἱ ἀναρίθμητοι ἐκεῖναι ἀσιατικαὶ δυνάμεις, αἱ ἐξοπλισθεῖσαι καὶ διεκπεραιωθεῖσαι εἰς τὴν Ἑλλάδα, δικαίους ἐξήγειραν φόβους παρὰ τοῖς ἀσιάταις Ἕλλησιν, οἵτινες μετὰ συνοχῆς καρδίας ἠτένιζον τὴν μέλλουσαν τύχην τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν.[1] Ὅτε ὅμως ἡ ἀνέλπιστος καὶ ἀπίστευτος φήμη περὶ τῆς ἐπονειδίστου, ἣν ὑπέστη ὁ βαρβαρικὸς κόσμος, ἥττης, ὑπὸ λεπτοῦ ζεφύρου τοῦ Αἰγαίου φερομένη, εὐφροσύνως ἔπληξε τὰς ἀκοὰς αὐτῶν, ἤκουσε τότε βεβαίως τὸ προσεκτικὸν ἐκεῖνο παιδίον, ὁ Ἡρόδοτος, ἀπό τινος στόματος τὴν εὐσεβῆ ἔκφρασιν, ὅτι *ἡ ἀποτυχία ἐκείνη τοῦ κραταιοτάτου τῶν βασιλέων τῆς γῆς* δὲν ἔπρεπε νὰ θεωρῆται, ἢ ὡς ἔργον τοῦ ἐξοργισθέντος καὶ τιμωροῦ θεοῦ, ὅστις δὲν ἀνέχεται τὴν ὑπεροψίαν τῶν θνητῶν, ἀλλὰ προσβάλλει καὶ κατακεραυνοῖ πᾶν τὸ ὑπερέχον[2].

Ἡ βαθεῖα δ' αὕτη καὶ ζωηρὰ ἐντύπωσις περὶ δικαίου τιμωροῦ θεοῦ, ἡ ἐκ τῶν γεγονότων τούτων παραχθεῖσα ἐπὶ τοῦ πνεύματος τοῦ παιδὸς Ἡροδότου παρέμεινεν ἀνεξάλειπτος μέχρι τῆς ἀνδρικῆς αὐτοῦ ἡλικίας, ὅτε καὶ ἀπεικόνισε ζωηρότατα ἐν ὅλῳ τῷ ἔργῳ του τὰς ἐντυπώσεις ἐκείνας.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐν συνόψει περὶ τῆς ἐπιρροῆς τῶν ἀξιομνημονεύτων ἐκείνων γεγονότων ἐπὶ τοῦ παιδικοῦ πνεύματος τοῦ ἱστορικοῦ. Αἱ δὲ περὶ τοῦ λοιποῦ αὐτοῦ βίου ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἡμῖν περισωθεῖσαι πενιχραὶ καὶ ἀνεπαρκεῖς εἰδήσεις, εἰ καὶ δὲν διαφωτίζουσιν ἡμᾶς ἰδίᾳ περὶ τῆς πνευματικῆς μορφώσεως αὐτοῦ, οὐχ ἧττον ὅμως δὲν ἀφιστάμεθα πολὺ τῆς ἀληθείας, ἐὰν ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ ἱστορικὸς πολλὰ ὀφείλει εἰς τὰς προτροπὰς καὶ τὴν ἐπιμέλειαν πρεσβυτέρων συγγενῶν του, ἰδίᾳ δὲ τοῦ θείου του Πανυάσιδος. Τὸ δὲ πρῶτον καὶ σπουδαιότατον στοιχεῖον τῆς πνευματικῆς του ἀναπτύξεως ἔλαβεν ὁ Ἡρόδοτος ἐκ τῆς Ὁμηρικῆς ποιήσεως, ἥτις ἦτο γενικῶς τὸ κρατίστον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μορφωτικὸν τῶν νέων μέσον. Ἐνέκυψε λοιπὸν μετὰ περιπαθείας εἰς τὴν μελέτην οὐ μόνον τῆς Ὁμηρικῆς ποιήσεως καὶ ἐν γένει τοῦ ἐπικοῦ καλουμένου Κύκλου, μέχρις αὐτοῦ τοῦ Πινδάρου καὶ Αἰσχύλου, ἀλλ' ἔλαβεν ὑπ' ὄψει καὶ ἐμελέτησεν ὑπὸ τὴν ἐπιστασίαν τοῦ συγγενοῦς του Πανυάσιδος καὶ αὐτὰ τὰ ἀπόκρυφα τῶν Ὀρφικῶν καὶ χρησμολόγων[3] ποιήματα. Αἱ ποιήσεις τοῦ Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου[4], τοῦ Ὠλῆνος[5], Μουσαίου[1], Ἀρχιλόχου[2], Ἀλκαίου[3], τῆς Σαπφοῦς[4], Σόλωνος[5], Αἰσώπου[6], Ἀριστέου[7], Σιμωνίδου τοῦ Κείου[8], τοῦ Φρυνίχου[9], Αἰσχύλου[10] καὶ Πινδάρου[11] ἦσαν ἤδη γνωσταὶ εἰς αὐτόν. Μνημονεύει δ' ἐπίσης καὶ τοῦ Ἀνακρέοντος[12] καὶ Λάσου τοῦ Ἑρμιονέως[13], χωρὶς ὅμως νὰ ἀναφέρῃ καὶ τὰ ποιήματα αὐτῶν[14].

Πᾶσα δ' αὕτη ἡ φιλολογία ἐπέδρασεν οὐ μόνον ἐπὶ ὅλου τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ ἔργου, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκφράσεως ἰδίᾳ καὶ ἐπὶ τῆς συντάξεως αὐτοῦ, τῆς συχνότατα ἐπικῆς ἀποβαινούσης, πρὸς δὲ καὶ ἐπ' αὐτῶν ἀκόμη τῶν γλωσσικῶν φρασεολογιῶν.

Ἰδιάζουσαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς νεανικῆς τοῦ Ἡροδότου παιδεύσεως ἐξήσκησεν ἀναμφιβόλως ὁ θεῖος αὐτοῦ Πανύασις, ἐπικὸς ποιητής, ὅστις εἶχεν ὑμνήσει ἐν ἐπικῷ τε καὶ ἡρωϊκῷ ποιήματι ἐκ ιδ' βιβλίων συνισταμένῳ τὰ κατὰ τὸν Ἡρακλέα, ὅπερ καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθη «Ἡρακλειάς»[15]. Ἑπόμενος δὲ τῷ παραδείγματι τοῦ θείου του μετὰ τοσούτου ἐπεδόθη ζήλου ὁ Ἡρόδοτος εἰς τὴν σπουδὴν καὶ μελέτην τοῦ μυθικοῦ περὶ Ἡρακλέους κύκλου καὶ τῶν τῆς λατρείας αὐτοῦ, ὥστε καὶ μέχρι Τύρου[16] τῆς Φοινίκης ἔπλευσε πρὸς ἀκριβεστέραν ἔρευναν τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ, ὡς διαρρήδην ὁ αὐτὸς πληροφορεῖ περὶ τούτου[17]. Ὡσαύτως ὁ Πανύασις εἶχε πραγματευθῆ τὴν ἱστορίαν τῆς μεταναστάσεως αὐτῶν εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν ἐν συγγράμματι ἐκτενεῖ, ὅπερ ἐπίσης ἔλαβεν ὑπ' ὄψει ὁ Ἡρόδοτος, ὡς τοῦτο ἐξάγεται ἐξ αὐτῆς τῆς συγγραφῆς αὐτοῦ, ἔνθα ὑπάρχει ἐγκατεσπαρμένη ἀκριβεστάτη γνῶσις περὶ τῶν καθέκαστα τῶν ἐν λόγῳ ἀποικιῶν. Καὶ τέλος ὁ Πανύασις ἠσχολήθη μεγάλως καὶ εἰς ἐξήγησιν καὶ ἑρμηνείαν τῶν διαφόρων ἐκτάκτων τῆς φύσεως σημείων τῶν λεγομένων τεράτων[18], ἐξ οὗ καὶ «τερατοσκόπος» καλεῖται, ἴσως μάλιστα καὶ ἔγραψε περὶ τούτων. *Οὐδεὶς ὅμως τῶν πρὸ τοῦ Ἡροδότου ἱστορικῶν συγγραφέων* τῆς ἀρχαιότητος ἠδυνήθη μετ' ἴσης πρὸς αὐτὸν ἐπιμελείας καὶ διαπύρου πρὸς τὸ εἰδέναι ἐπιθυμίας νὰ περισυλλέξῃ εἰς ἓν ὅλον τοσαύτας ἱστορικὰς εἰδήσεις περὶ τῶν σημείων τούτων καὶ τεράτων καὶ νὰ συνδέσῃ αὐτὰς μετὰ τῶν σημαντικωτέρων γεγονότων. Ἐξ ὅλων δὲ τῶν πρὸ αὐτοῦ Ἰώνων Λογογράφων[19], τῶν ἀσχολη-

---

1) Ἡροδ. VIII, 10: «Οὕτω ἀσθενέα σφι ἐφαίνετο εἶναι τὰ τῶν Ἑλλήν. πράγματα».

2) Ἡροδ. VII, 10: «Ὁρᾷς τὰ ὑπερέχοντα ζῷα ὡς κεραυνοῖ ὁ Θεὸς οὐδὲ ἐᾷ φανταζεσθαι, τὰ δὲ σμικρὰ οὐδέν μιν κνίζει, ὁρᾷς δὲ ὡς ἐς οἰκήματα τὰ μέγιστα αἰεὶ καὶ δένδρεα τὰ τοιαῦτα ἀποσκήπτει τὰ βέλεα· φιλέει γὰρ ὁ θεὸς τὰ ὑπερέχοντα πάντα κολούειν. Οὕτω δὴ καὶ στρατὸς πολλὸς ὑπὸ ὀλίγου διαφθείρεται κατὰ τοιόνδε... οὐ γὰρ ἐᾷ φρονέειν μέγα ὁ θεὸς ἄλλον ἢ ἑωυτόν.»

3) Οἷος ὁ ἐν I, 62 ἀναφερόμενος Ἀμφίλυτος ὁ Ἀκαρνὰν χρησμολόγος ἀνήρ, ὁ Ὀνομάκριτος Ἀθηναῖος ἐπίσης χρησμολόγος VII, 6, καὶ ἄλλοι.

4) II, 23, 53, 116 ἐξ. IV, 29, 32. V, 67., ἔνθα παραθέτει καὶ στίχους ὁμηρικοὺς εἰς τὴν Μενελάου Ἑλένην ἀναφερομένους, IV, 32: «ἀλλ' Ἡσιόδῳ μέν ἐστι εἰρημένα.»

5) IV, 35: «Οὗτος δὲ ὁ Ὠλὴν καὶ τοὺς ἄλλους... ὕμνους ἐποίησε κλ.»

1) VII, 6: «χρησμῶν τῶν Μουσαίου» πρβλ. VIII, 96. IX, 43.

2) I, 12: «τοῦ καὶ Ἀρχίλοχος ὁ Πάριος... ἐν ἰάμβῳ τριμέτρῳ ἐπεμνήσθη».

3) V, 95: «ἐν δὲ δὴ καὶ Ἀλκαῖος ὁ ποιητής.»

4) II, 135: «ἀδελφοῦ δὲ Σαπφοῦς τῆς μουσοποιοῦ.»

5) I, 29–34. 84. II, 177. V, 113.

6) II, 134: «σύνδουλος δὲ Αἰσώπου τοῦ λογοποιοῦ.»

7) IV, 13: «Ἔφη δὲ Ἀριστέης ὁ Καϋστροβίου ἀνὴρ Προκοννήσιος.»

8) V, 102: «Καὶ ὑπὸ Σιμωνίδεω τοῦ Κείου πολλὰ αἰνεθέντα.» καὶ VII, 228.

9) VI, 21: «καὶ δὴ καὶ ποιήσαντι Φρυνίχῳ δρᾶμα Μιλήτου ἅλωσιν.»

10) II, 156: «Αἰσχύλος ὁ Εὐφορίωνος... ἐποίησεν Ἄρτεμιν «εἶναι θυγατέρα Δήμητρος.»

11) III, 38: «καὶ ὀρθῶς μοι δοκεῖ Πίνδαρος ποιῆσαι νόμον «πάντων βασιλέα φήσας εἶναι.»

12) III, 21.

13) VII, 6.

14) Δὲν μνημονεύει δὲ τοῦ Καλλίνου Ἐφεσίου, τοῦ Τυρταίου, τοῦ Σιμωνίδου ἐξ Ἀμοργοῦ, τοῦ Στησιχόρου καὶ Ἐπιχάρμου.

15) Σουίδας εἰς «Πανύασιν»: «Ἔγραψε δὲ καὶ Ἡρακλειάδα ἐν βιβλίοις ιδ', εἰς ἔπη θ'. Ἰωνικὰ ἐν πενταμέτρῳ, ἔτι δὲ τὰ περὶ Κόδρον καὶ Νηλέα καὶ τὰς Ἰωνικὰς ἀποικίας, εἰς ἔπη ζ'.

16) Περὶ τοῦ ἀνατολικοῦ Ἡρακλέους καὶ περὶ τῆς μητροπόλεως τῆς λατρείας αὐτοῦ ἐν Τύρῳ ἴδε τὸ σπουδαιότατον σύγγραμα τοῦ Preller: Griechische Mythologie II, Berlin 1875. σ, 165–169.

17) II) 44: «.... τῶν Ἡρακλέα ἕνα εἶναι νομίζουσι. Καὶ ἐθέλων δὲ τούτων πέρι σαφές τι εἰδέναι, ἐξ ὧν οἷόν τε ἦν ἔπλωσα καὶ ἐς Τύρον τῆς Φοινίκης.» — πρβλ. Ἀρριαν. Ἀναβ. II, 16: «Ἔστι γὰρ ἐν Τύρῳ ἱερὸν Ἡρακλέους παλαιότατον, ὧν μνήμη ἀνθρωπίνη διασώζεται». Λουκ. Περὶ τῆς Συρίης θεοῦ. 3: «Καὶ ἔστιν ἱρὰ καὶ ἐν Συρίῃ οὐ παρὰ πολὺ τοῖς Αἰγυπτίοισιν ἰσοχρονέοντα, τῶν ἐγὼ πλεῖστα ὄπωπα· τό γε τοῦ Ἡρακλέος, τὸ ἐν Τύρῳ, οὐ τούτου τοῦ Ἡρακλέος, τὸν Ἕλληνες ἀείδουσιν, ἀλλὰ τὸν ἐγὼ λέγω, πολλὸν ἀρχαιότερος.»

18) E. Curtius: Griech. Geschichte: κτλ. II, σ. 271.

19) E. Curtius: Griech. Geschichte: κτλ. II, σ. 269—70.

θέντων εἰς ἱστορικὰς πραγματείας, ὧν τινας μνημονεύει ὁ ἡμέτερος ἱστορικός, ἄξιοι ἀναγραφῆς ἐνταῦθα εἶνε πρὸ πάντων οἱ ἑπόμενοι:

α) Κάδμος ὁ Μιλήσιος ἀκμάσας περὶ τὸ 540 π. Χ.[1] ὅστις πρῶτος συνέγραψεν ἐν πεζῷ λόγῳ ἱστορικὸν σύγγραμμα ἐπιγραφόμενον «Κτίσις Μιλήτου καὶ τῆς ὅλης Ἰωνίας ἐν βιβλίοις δ'.»

β) Διονύσιος ὁ Μιλήσιος σύγχρονος τοῦ Ἑκαταίου γράψας «Περσικὰ» ἢ «Τὰ μετὰ Δαρεῖον» καὶ παντοδαπὰ ἄλλα συγγράμματα μυθολογικοῦ περιεχομένου, ἐξ ὧν βραδύτερον ὁ Ἀλεξανδρῖνος γραμματικὸς Διονύσιος ὁ Μυτιληναῖος, ὁ καὶ Σκυτοβραχίων ἐπικληθείς, ἤντλησε τὴν ὕλην συγγράμματός τινος, ὃ ἐπωνόμεσε «Κύκλον ἱστορικὸν»[2]. Ἀμφοτέρων τῶν προειρημένων συγγραφέων ἀπώλοντο τὰ ἔργα, οὐδενὸς ἀποσπάσματος αὐτῶν περισωθέντος· τῶν δ' ἐπιφερομένων ὑπάρχουσιν ἱκανὰ ἀποσπάσματα μέχρις ἡμῶν διασωθέντα. Τοιοῦτοι δὲ εἶναι οἱ ἑξῆς:

γ) Χάρων ὁ Λαμψακηνός, ὃν Διονύσιος ὁ Ἁλικαρνασσεὺς[3] καταλέγει μετὰ τοῦ Ἑκαταίου, τοῦ Ἀργείου Ἀκουσιλάου καὶ ἄλλων πολλῶν ἐν τοῖς ἀρχαιοτέροις προδρόμοις τοῦ Θουκυδίδου[4]. Εἶναι δὲ κατά τι ἀρχαιότερος τοῦ Ἡροδότου ὁ Χάρων οὗτος, ὃν ὁ Munk θέτει ἐν τῇ 80ῃ Ὀλυμπιάδι, ἤτοι τῷ 456.[5] Συνέγραψε δὲ περὶ Περσίας, Λυδίας καὶ ἄλλων χωρῶν, ἔνθα συνανέμιξε καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν Περσικῶν πολέμων, περιλαβὼν ἐν αὐτῇ καὶ τὴν Ἰωνικὴν ἐπανάστασιν. Ὡσαύτως ἔγραψε καὶ Ὥρους Λαμψακηνῶν, ἤτοι χρονικὰ τῆς ἰδίας πατρίδος[6].

δ) Ξάνθος ὁ Λυδὸς ἐκ Σάρδεων γράψας «Λυδιακά» ἐν 4 βιβλίοις εἰς Ἰωνικὴν διάλεκτον, ὡς ἐμφαίνουσι τὰ ὀλίγα περισωθέντα ἀποσπάσματα. Τὸ σύγγραμμα αὐτοῦ ὠφελήθη ὁ Ἡρόδοτος[7].

ε') Φερεκύδης ὁ Λέριος, συνήθως ἕνεκα τῆς ἐν Ἀθήναις διαμονῆς του καὶ Ἀθηναῖος καλούμενος περὶ τὰ Μηδικὰ ἀκμάσας. Περιέλαβεν ἐν ἔργῳ τινὶ ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἱστορίαι» εἰς δέκα βιβλία, ὅπερ καὶ «Αὐτόχθονες» καλεῖται, μυθολογικὰς εἰδήσεις καὶ γενεαλογίας, διὸ ἀποκαλεῖται καὶ «γενεαλόγος»[8].

στ') Ἑλλάνικος ὁ Μυτιληναῖος σύγχρονος σχεδὸν τοῦ Ἡροδότου, γράψας περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. Τῶν ἔργων αὐτοῦ τὰ μὲν εἶναι γενεαλογικοῦ περιεχομένου, οἷον Δευκαλιώνεια, Φορωνίς, Ἀτλαντιάς, Τρωικά, τὰ δὲ χρονολογικοῦ, οἷον Ἱέρειαι Ἥρας καὶ Καρνεονῖκαι, καὶ ἄλλα χωρογραφικοῦ, οἷον Ἀτθίς, Αἰολικά, Περσικά. Τὰ δὲ περὶ τῆς ἀρχαιοτέρας ἀττικῆς χρονολογίας ὑπὸ Ἑλλανίκου γεγραμμένα ἴσχυον ἐν Ἀθήναις μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἐρατοσθένους[9]. Συνέγραψε πρὸς τούτοις καὶ τὰ μεταξὺ τῶν Περσικῶν καὶ τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου γεγονότα, συντομώτατα ὅμως καὶ ἄνευ ἀκριβείας χρονολογικῆς, διὸ καὶ ἐλέγχεται ὑπὸ τοῦ Θουκυδίδου[10]. Οἱ δὲ προηγηθέντες δύο, ὁ Ἑλλάνικος καὶ Φερεκύδης, καὶ μετ' αὐτῶν καὶ ὁ Ἀκουσίλαος δὲν ἐπεζήτησαν ν' ἀποσπάσωσιν ἀπὸ τῆς μυθικῆς σφαίρας τὰ θαυμάσια καὶ φαντασιώδη γεγονότα, ἀλλ' ἀπεδέχοντο τὰ περὶ αὐτῶν μυθεύματα ἀμετάβλητα, ὡς εἶχον διαπλάσει αὐτὰ οἱ ποιηταὶ καὶ συνέγραψαν ἐν τέλει ἐπὶ τῇ βάσει τούτων τὰ ὡς ἀκριβῆ καὶ ἀξιόπιστα ὑπ' αὐτῶν θεωρούμενα ἱστορικὰ ἔργα, εἰς τὸ παρελθὸν ἀναγόμενα πάντα, ἐν οἷς οὕτως ἀκριβολογοῦσιν, ὥστε ὁ Ἑλλάνικος[1] οὐ μόνον τὸ ἔτος, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς ἁλώσεως τῆς Τροίας προσδιορίζει[2].

ζ) Ἑκαταῖος ὁ Μιλήσιος (550—476), ὅστις ἀποτελεῖ τὴν μετάβασιν ἀπὸ τῆς λογογραφίας εἰς τὴν καθαρῶς ἱστοριογραφίαν. Ἐπεχείρησε πολλὰς περιηγήσεις εἰς ἄλλας τε χώρας καὶ δὴ καὶ εἰς Αἴγυπτον, ὡς μαρτυρεῖ ὁ Ἡρόδοτος[3]. Κατὰ δὲ τοὺς χρόνους τῆς Ἰωνικῆς ἀποστασίας ἦτο ἤδη προβεβηκὼς τὴν ἡλικίαν καὶ κατεῖχεν ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν πραγμάτων καὶ τῆς μεγάλης δυνάμεως τοῦ Περσικοῦ κράτους, διὸ συνετῶς καὶ φρονίμως ποιῶν εἶχεν ἀποτρέψει τοὺς Ἴωνας ἀπὸ τῆς ἀποστασίας, χωρὶς ὅμως νὰ εἰσακουσθῶσιν αἱ νουθεσίαι αὐτοῦ[4]. Δύο ἔργα αὐτοῦ ἀναφέρει ἡ ἀρχαιότης, ἓν ἐθνογραφικὸν «Περιήγησις γῆς» καὶ «Περιήγησις» καλούμενον καὶ ἕτερον ἱστορικὸν «Γενεαλογίαι» ἢ «Ἱστορίαι» ἐπιγραφόμενον[5]. Τὰ συγγράμματα τοῦ Ἑκαταίου πολλαχῶς ὠφελήθη ὁ Ἡρόδοτος, ὅστις ἐπιχειρεῖ πολλάκις νὰ ἐπανορθώσῃ αὐτὸν ἐν ταῖς περὶ Αἰγύπτου εἰδήσεσιν αὐτοῦ, ἀποδεικνύων οὕτως, ὅτι περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο τὸν ἱστορικὸν τοῦτον καὶ ἔσεβεν.

Ὡσαύτως φαίνεται ὅτι ὁ Ἡρόδοτος ἐγίνωσκε καὶ ὠφελήθη καὶ τὰ ἔργα τοῦ συνεγχωρίου του γεωγράφου Σκύλακος τοῦ Καρυανδέως[6] καὶ τὸ περιγραφικὸν ἔπος τοῦ Προκοννησίου Ἀριστέου Καϋστροβίου[7] τὰ «Ἀριμάσπεια ἔπη», ἐν οἷς περιεγράφοντο αἱ εἰς τὰ βόρεια τῆς Εὐρώπης χῶραι.

Ἄλλοι τινὲς μετὰ ταῦτα ἀκμάσαντες λογογράφοι, οἷον Δαμάστης ὁ ἐκ Σιγείου, Ἵππυς ὁ Ρηγῖνος, Ἀντίοχος ὁ Συρακόσιος καὶ Ἀκουσίλαος ὁ Ἀργεῖος παραλείπονται, διότι ἀγνοεῖ αὐτοὺς ὁ Ἡρόδοτος.

Συγκεφαλαιοῦντες τὰ περὶ τῆς πνευματικῆς ἀνατροφῆς τοῦ Ἡροδότου εἰρημένα, λαμβάνομεν ὡς πόρισμα ὅτι βάσις μὲν τῆς διανοητικῆς μορφώσεως αὐτοῦ ὑπῆρξεν ἡ ὁμηρικὴ κυρίως ποίησις, ἔλαβεν ὅμως ὑπ' ὄψει καὶ ἐμελέτησεν, ὡς προείρηται ἤδη, καὶ πᾶσαν τὴν μέχρι τῆς ἐποχῆς του ἐν τῷ ἑλληνικῷ κόσμῳ ἀναπτυχθεῖσαν φιλολογίαν. Εἰς συμπλήρωσιν δὲ τῶν γνώσεων του παρεισήχθη ὑπὸ τοῦ θείου του Πανυάσιδος εἰς τὴν σπουδὴν τῶν γενεαλογικῶν καὶ θεολογικῶν ἐπῶν, γνωρίσας ἅμα καὶ πάσας τὰς ἐπὶ τῶν χρόνων αὐτοῦ σωζομένας ἀρχαίας συλλογὰς χρησμῶν. Ἐπὶ πᾶσι δὲ τούτοις ἀφοῦ ἐμελέτησεν ἐν τῇ νεανικῇ αὐτοῦ ἡλικίᾳ καὶ τὰ συγγράμματα τῶν λογογράφων καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἱστορικοῦ Ἑκαταίου, ὑπεξεκαύθη παρ' αὐτῷ ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ ἐπιχειρήσῃ καὶ οὗτος, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν πρὸ αὐτοῦ ἐπὶ ἱστορικοῦ καὶ γεωγραφικοῦ ἐδάφους ἀσχοληθέντων, μακρὰς ἀποδημίας, ὅπως περισυλλέξῃ ἐξ ἰδίας αὐτοψίας τὰς δεούσας πληροφορίας πρὸς συγγραφὴν τοῦ ἔργου του, ἐν ᾧ προέθετο τὴν περιγραφὴν τοῦ κρατεροῦ ἐκείνου ἀγῶνος μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Περσῶν. Τὴν δὲ ἀπόφασιν του ταύτην οὐκ ὀλίγον ὑπεβοήθησεν ἡ θέσις τῆς πατρίδος αὐτοῦ Ἁλικαρνασσοῦ, ἥτις ἦν ἡ σπουδαιοτέρα τῆς Καρίας παράλιος πόλις καὶ κέντρον ἐμπορίας περιφανές, συνδεομένη διὰ λεωφόρων μετὰ τῶν πρωτευουσῶν πόλεων τῆς τε Ἰωνίας μερικῶς καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας γενικῶς. Πρὸς δὲ ἦτο ἡ πατρὶς αὕτη τοῦ Ἡροδότου εἰς ἐμπορικὴν ἐπικοινωνίαν καὶ μετὰ τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, τῶν νήσων δηλ. τοῦ Αἰγαίου καὶ τῶν παραλίων τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ὡς καὶ μετὰ τῆς Κύπρου, Συρίας, Φοινίκης καὶ Αἰγύπτου. Ἡ τελευταία αὕτη περίπτωσις ἐπενήργησεν ἀναμφιβόλως ἐπὶ τῆς ἀποφάσεως αὐτοῦ, νὰ γνωρίσῃ δηλ. ἐξ ἰδίας πείρας τὸ θέατρον τῶν συμβάντων, ἅπερ προὐτίθετο ν' ἀφηγηθῇ, ὅπως περισυλλέξῃ ἐπὶ τόπου τὰς ἀσφαλεστέρας καὶ ἀκριβεστέρας εἰδήσεις.

(Ἀκολουθεῖ).

---

1) Ἰδ. Ἱστορίαν ἑλλην. φιλολογίας: ὑπὸ Müller, μεταφρ. Κυπριανοῦ, 1, σ. 391. — E. Munk: Geschichte der Griechischen Litaratur. I, Berlin 1879, σ. 166. καὶ Κλίντωνος: Fasti Hellen. II, σ. 368.

2) E. Munk: Geschichte der griechishen Literatur I, σ. 166.

3) Περὶ τοῦ Θουκυδίδου χαρακτῆρος κτλ. σ. 818: «. . . ἐν οἷς ἔστιν Εὐγέων τε ὁ Σάμιος καὶ Δηΐοχος ὁ Προκοννήσιος, καὶ Εὔδημος ὁ Πάριος, καὶ Δημοκλῆς ὁ Φυγαλεύς, καὶ Ἑκαταῖος ὁ Μιλήσιος, ὅτε Ἀργεῖος Ἀκουσίλαος καὶ ὁ Λαμψακηνὸς Χάρων, καὶ ὁ Χαλκηδόνιος Ἀμεληταγόρας».

4) Müller: Ἱστορία τῆς Ἑλλην. φιλολογ. κτλ. I, σ. 395. σημείωσις 1.

5) Geschichte der griech. Literatur: I, σ. 166.

6) Müller: Ἱστορ. ἑλλην. φιλολογ. I, σ. 395, σημ. 4.

7) Munk: Gesch der gr. Literatur, I, σ, 166.

8) Munk: Gesch. der gr. Lit. I, σ. 166.

9) Munk: Gesch. der gr. Lit. I, σ. 166.

10) I, 97: «τούτων δὲ....καὶ ἥψατο ἐν τῇ Ἀττικῇ συγγραφῇ Ἑλλάνικος, βραχέως τε καὶ τοῖς χρόνοις οὐκ ἀκριβῶς ἐπεμνήσθη! — πρβλ. Müller: Ἱστορ. ἑλ. φιλολ I, σ. 397.

1) Ἀπόσπ. 143. ἔκδ. Didot.

2) G. Grote: Geschichte Griechenlands: κτλ I, σ. 270.

3) II, 143.

4) Ἡροδ. V, 36, 135. — πρβλ. E Curtius: Griechische Geschichte: κτλ. I, σ. 618—619.

5) E. Munk. Gesch. der gr. Liter. κτλ. I, σ. 166.

6) IV, 44. — Καρύανδα νῆσος εἰς τὰ παράλια τῆς Καρίας.

7) IV, 13.

ΠΟΙΚΙΛΑ.

Ἄνδρες καταστάντες διάσημοι.— Ὁ Σαιξπῆρος ἦτο ξαντὴς ἐρίου. Ὁ Μίλτων ἦν υἱὸς συμβολαιογράφου. Ἐκ τῆς ἐργατικῆς τάξεως προῆλθε Μπρίνδλεη ὁ μηχανικός, Κοὺκ ὁ θαλασσοπόρος, καὶ Μπὲρνς ὁ ποιητής. Ἐκ τῶν κτιστῶν καὶ τοιχοποιῶν ἀνεφάνησαν Μπὲν Τζόνσων ὁ συγγραφεὺς, Χιοὺγκ Μίλλαρ ὁ γεωλόγος καὶ Ἄλλαν Κέννιγγαμ ὁ ποιητὴς καὶ ἑρμογλύφος, ἐνῶ ἐκ τῆς τηλίας τοῦ ξυλουργοῦ προέκυψαν Ἴνιγκο Τζὼνς ὁ ἀρχιτέκτων, Χάρρισον ὁ κατασκευαστὴς χρονομέτρων, Τζὼν Χάνταρ ὁ διάσημος φυσιολόγος, Ρόμνικ καὶ Ὀπὶκ οἱ ζωγράφοι, ὁ ἀσιανολόγος καθηγητὴς Λίη καὶ ὁ ἑρμογλύφος Τζὼν Γκίμπσων.

Οἱ ὑφανταὶ ἐξήγαγον ἐκ τῶν τάξεων αὐτῶν Σίμσονα τὸν μαθηματικόν, Μπαῖκον τὸν ἑρμογλύφον, τοὺς δύο Μίλναρς, τὸν Ἀδὰμ Γουῶκαρ, τὸν Τζὼν Φῶστερ, τὸν Τζάκουαρδ, Γουΐλσωνα τὸν ὀρνιθολόγον καὶ τὸν διδάκτορα Λίβιγξτον τὸν μέγαν ἱεραπόστολον καὶ περιηγητήν.

Γεώργιος Φὸξ ὁ διάσημος σοφὸς ἦν ὑποδηματοποιός, συνέγραψεν ὅμως ἡμερολόγιον (journal), ὅπερ θεωρεῖται τόσον πολύτιμον ὅσον καὶ σπουδαῖον ὠφελεῖον.

Ὁ Τζὼν Γουλμαν ἦν ράπτης ἀλλ' ἐσπούδασε μέχρις ὅτου κατέστη σπουδαῖος συγγραφεὺς καὶ ἔγραψε δι' ὕφους τόσον λεπτοῦ καὶ καθαροῦ καὶ μετὰ τοσαύτης χάριτος, ὥστε εἰλικρινῶς ἐξυμνήθη ὑπὸ τοῦ Καρόλου Λάμπ.

Ὁ Βενιαμὶν Φραγκλῖνος ἦν μαθητευόμενος τυπογράφος, ἀλλὰ κατώρθωσε νὰ διανοίξῃ ἑαυτῷ τὴν πρὸς τὴν δόξαν ὁδόν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐξυμνῆται αἰωνίως.

Ἐκ τοῦ ἐργαστηρίου τοῦ κουρέως προῆλθεν ὁ Ἱερεμίας Ταΐλορ, διάσημος κληρικός, ὁ σὶρ Ριχάρδος Ἀρκγράϊτ, ὁ ἐφευρέτης τῆς κλωστικῆς μηχανῆς, ὁ λόρδος Τέντερδεν εἷς τῶν διακεκριμένων δικαστῶν τῆς Ἀγγλίας καὶ ὁ Τέρναρ, ὁ μέγιστος τῶν νεωτέρων τοπιογράφων.

Τὸ χρῶμα τῆς ἀνθρωπίνης φυλῆς.— Τὸ μέλαν χρῶμα, ὅπερ χαρακτηρίζει φυλήν τινα, οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς κλιματικὰς ἐπιρροάς. Τὸ χρῶμα τοῦ δέρματος τοῦ ἰθαγενοῦς Ἀμεριχανοῦ εἶναι ἀκριβῶς σχεδὸν τὸ αὐτό, εἴτε ἐκ τῶν ψυχρῶν ὑψωμάτων τοῦ Καναδᾶ κἂν προέρχηται, εἴτε ἐκ τῶν τροπικῶν ἑλῶν τῆς κεντρῴας Ἀμεριχῆς, εἴτε ἐκ τῶν πυκνῶν δασῶν τῆς Βρασιλίας. Ἐν τῇ βορείῳ Ἀφριχῇ ἀπαντῶσιν ὁ λευκόδερμος κάτοικος τῆς Καβυλίας καὶ ὁ ἡλιοκαὴς Βεδαβίν, ζῶντες παραπλεύρως ἀλλήλων κατὰ τὸν αὐτὸν ἀκριβῶς τρόπον καὶ ὑπὸ τὰς αὐτὰς περιστάσεις τοῦ τε κλίματος καὶ τῆς διαίτης Κατὰ τὰ τελευταῖα ὑπερεξακισχίλια ἔτη Αἰγύπτιοι καὶ Νουβαῖοι κατῴκησαν ἐν τῇ αὐτῇ κοιλάδι τοῦ Νείλου· ἐξαιρέσει δὲ ἐκείνων τῶν Αἰγυπτίων, οἵτινες συνῆψαν ἐπιγαμίας μετὰ γειτόνων, μέλαν ἐχόντων ἢ μελάντερον τὸ δέρμα, οἱ Αἰγύπτιοι ἐν γένει παραμένουσιν εἰσέτι μέλη τῆς λευκῆς φυλῆς, ἐνῶ τὸ δέρμα τοῦ Νουβαίου εἶναι τόσον μέλαν ὅσον καὶ τὸ τοῦ Μαύρου. Τὸ σκοτεινὸν χρῶμα τῶν μελαίνων φυλῶν ὀφείλεται εἰς χρωματικὴν οὐσίαν, ἐξαπλουμένην ἐπὶ τοῦ ἀληθοῦς δέρματος ἀμέσως κάτωθεν τῆς ἐπιδερμίδος· παρὰ τῷ Μαύρῳ ἀπαντᾷ πράγματι καὶ ἐν τοῖς μυῶσι καὶ τῷ ἐγκεφάλῳ· ἡ χρωματικὴ οὐσία συνίσταται κυρίως ἐξ ἄνθρακος, ἐξαγομένου ὑπὸ τῶν πνευμόνων ἐν εἴδει ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ ἀποτιθεμένου ἐκ τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων ἐπὶ τοῦ δέρματος καὶ τῶν μεμβρανῶν. Ἐλάττωσις λοιπὸν τῆς ἐνεργείας τῶν πνευμόνων συνεπάγεται πλείονα ἐναπόθεσιν χρωματικῆς ὕλης. Πιθανώτατον τὸ ὑπόμελαν δέρμα ἦτο χαρακτηριστικὸν τοῦ πρώτου ἀνθρώπου, δυνάμεθα δὲ νὰ ἐξηγήσωμεν τὸ τίνι τρόπῳ ἠδύνατο νὰ ἀπολεσθῇ ἡ μέλαινα χρωστικὴ οὐσία, δυσχερέστερον ὅμως τὸ ἑρμηνεῦσαι πῶς ἀπεκτήθη. Ἐν ἀρκτικοῖς κλίμασι τὰ ζῶα τείνουσιν εἰς τὴν οὕτω καλουμένην «σταθερὰν λευκωμάτωσιν». Πιθανὸν δὲ φαίνεται ὅτι ἐν Εὐρώπῃ κυρίως, κατὰ τὴν μακρὰν περίοδον, ἥτις ἐπηκολούθησε τὴν τῶν πάγων ἐποχήν, στερεοτύπως κατηρτίσθησαν τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς λευκῆς φυλῆς.

Ὁ αὐτοκράτωρ τῆς Ἰαπωνίας.— Ἡ Α. Μ. ὁ Μούτσου Χίτο, ὁ τανῦν Μικάδος ἢ αὐτοκράτωρ τῆς Ἰαπωνίας, ἐγεννήθη τῷ 1852 καὶ διεδέξατο τὸν πατέρα αὐτοῦ Κονέη Τεοῦνο τῷ 1867. Στεφθεὶς τῷ 1868 συνεζεύξατο τὸ ἐπιὸν ἔτος τὴν ἡγεμονίδα Χαρουκώ. Οἱ ἡγεμόνες τῆς Ἰαπωνίας ἀπετέλεσαν ἀδιάσπαστον δυναστείαν ἀπὸ τοῦ 660 π.Χ., τοῦ νῦν αὐτοκράτορος ἐρχομένου 121ου ἐν τῇ σειρᾷ τῶν συναδέλφων αὐτοῦ. Μέχρι τῆς ἐνάρξεως τῆς ἡγεμονείας τοῦ αὐτοκράτορος τούτου τὸ πολίτευμα τῆς Ἰαπωνίας διπλοῦν ἔφερε χαρακτῆρα· ὁ Μικάδος, ἄνευ τῆς ἐπικυρώσεως τοῦ ὁποίου οὐδεὶς νόμος ἠδύνατο νὰ θεωρῆται ἔγκυρος καὶ ἡ ἀπόφασις τοῦ ὁποίου ἦτο ἀνέκκλητος, περιεβάλλετο ἱερὸν χαρακτῆρα καὶ ἐθεωρεῖτο ὡς ἐξ ἡμιθέων καταγόμενος, μυστηριωδῶς κρυπτόμενος ἀπὸ τῶν ὀμμάτων τοῦ λαοῦ καὶ κλειόμενος ἐν τῷ ἀνακτόρῳ αὐτοῦ, τῆς διοικητικῆς ἐξουσίας τῆς χώρας οὔσης ἐμπεπιστευμένης εἰς χεῖρας δευτέρου ἄρχοντος, καλουμένου Σογκούν. Ἡ χώρα ἦν διανενεμημένη εἰς ἀριθμόν τινα εὐγενῶν, καλουμένων Δ α ι μ ί ω ν, οἵτινες ἦσαν ἀπόλυτοι κύριοι ἐν τοῖς ὑπ' αὐτοὺς τελοῦσι τμήμασι τῆς χώρας, ἐξασκοῦντες ἅμα τὴν ἐξουσίαν τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου· οὕτω τὸ πολίτευμα ἦτο ὅμοιον πρὸς τὸ ἀρχαῖον φεουδαλικὸν σύστημα τῆς Μεγάλης Βρετανίας. Τῷ 1868 τὸ σύστημα τοῦτο ἀνετράπη καὶ ὁ νῦν αὐτοκράτωρ δὲν ἐκλείετο πλέον ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ ἀνακτόρῳ. Ἔκτοτε ἡ βασιλεία αὐτοῦ ἐσημειώθη ὑπὸ μεγάλων μεταρρυθμίσεων, οἵτινες καθ' ὁλοκληρίαν κατήργησαν τὴν ἀρχαίαν ἐξαιρετικὴν πολιτείαν τοῦ κράτους. Δημόσιοι καὶ ἰδιωτικαὶ σχολαὶ ἀνηγέρθησαν, πολλοὶ δὲ διδάσκαλοι ἐξ Εὐρώπης καὶ Ἀμεριχῆς προσελήφθησαν, ἐνῶ πλεῖστοι ἰάπωνες νέοι ἀπεστάλησαν εἰς τὰς χώρας ἐκείνας, ἵνα ἀνατραφῶσι δημοσίᾳ δαπάνῃ. Πρὸς πλήρη ἐκτίμησιν τῆς ἐξαλείψεως τῶν ἀρχαίων προλήψεων δέον νὰ προστεθῇ ὅτι οὐδενὶ ἰάπωνι ἐπετρέπετο νὰ ἀπέλθῃ τῆς ἰδίας αὐτοῦ χώρας, πᾶς δὲ ὁ τοιοῦτό τι ἀποπειρώμενος καὶ διαπράττων ὑπεβάλλετο κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν θανατικὴν ποινήν. Μόνον κατὰ τὸ 1853 ἐπετράπη ἡ διεξαγωγὴ ἐμπορίου ξένης χώρας μετὰ τῆς Ἰαπωνίας, ὅτε καὶ αἱ Ἥνωμ. Πολιτεῖαι ἐπέτυχον προνομίου ἵνα ἐμπορεύωνται ἐν δύο μόνον λιμέσιν.

Ὁ νῦν αὐτοκράτωρ εἰσήγαγε πρὸς τούτοις εὐρωπαίους τεχνίτας καὶ βιομηχάνους πρὸς διδασκαλίαν τῶν ὑπηκόων αὐτοῦ· φάροι ἐστήθησαν, τηλέγραφοι καὶ σιδηρόδρομοι κατεσκευάσθησαν, ἔνιοι τῶν βουδικῶν ναῶν ἐκλείσθησαν καὶ οἱ ἱερεῖς ὑπεχρεώθησαν νὰ ὑπηρετῶσιν ἐν τῷ στρατῷ ἢ ἐργάζωνται ἐν τοῖς ἀγροῖς. Ἡ τελευταία μεταρρύθμισις τοῦ αὐτοκράτορος ἦν ἡ κατὰ φεβρουάριον τοῦ 1889 χορήγησις συντάγματος εἰς τὸν λαόν, ὅπερ ἐπηκολούθησεν ἡ κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1890 ἔναρξις τῶν ἐργασιῶν τοῦ ἐθνικοῦ κοινοβουλίου.

Ὁ κ. Καρνώ.— Ἡ ἀγγλικὴ ἐφημερὶς Black and White παρέθηκεν ἐσχάτως τὴν ἐξῆς σκιαγραφίαν τοῦ προέδρου τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας: Ὁ κ. Καρνὼ δὲν διεγείρει ἐνθουσιασμόν, ἀλλ' ἐμπνέει ἐμπιστοσύνην καὶ σέβας. Εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ τῆς τιμῆς ψυχή, καθ' ὁλοκληρίαν ἀνίκανος πρὸς μικροπρεπεῖς ραδιουργίας, περιαυτολόγον φιλοδοξίαν ἢ ὑπέρμετρον λεπτότητα, καταστρέψασαν τὴν ὑπόληψιν τριῶν τῶν μεγίστων ζώντων πολιτευτῶν ἐν τῇ δημοκρατικῇ μερίδι. Οὔτε ἐκφοβίζεται οὔτε ἐπηρεάζεται ὑπὸ τῆς ἀρχῆς. Ἔστι δὲ νῦν οἷος ἦτο ἐν ἰδιωτικῇ εὑρισκόμενος θέσει, ἥσυχος, σοβαρός, σκεπτικὸς ἀνήρ, οὔτε ζητῶν οὔτε ἀποστρεφόμενος τὴν κοινωνίαν, λίαν σιωπηλός, λίαν εὐπροσήγορος καὶ φιλόφρων, λίαν ἀξιοπρεπὴς καὶ ἐπιβλητικὸς τὸ παράστημα, λίαν ταχὺς δέ, ἐργατικός, σάφὴς καὶ εὐαίσθητος ἐν τῇ διεξαγωγῇ ἐργασίας. Δι' ἑνὸς μόνου βλέμματος καθεῖρᾶται ὅτι δὲν εἶναι μόνον ἀνὴρ ἐξόχου ἀναπτύξεως ἀλλὰ καὶ ὑπερόχου γεννήσεως· καὶ ὁ τόνος καὶ ἡ κλίσις τῆς διανοίας αὐτοῦ εἶναι φανερῶς οἷα παρ' ἁπλῶ νομοταγεῖ κυρίῳ, λεπτὴν ἔχοντι τὴν συναίσθησιν τῆς τιμῆς, σπανιωτάτην παρ' ἀνδράσι ἐπιτετραμμένοις τὴν διεξαγωγὴν ὑποθέσεων. Συνήθως ὁμιλεῖ διὰ μονοσυλλάβων, ἔστι δὲ ἱπποτικὸς ἐν τῇ συναναστροφῇ. Τοῦτο τοσούτῳ μᾶλλον ἀξιοσημείωτον εἶναι ὅσῳ ἡ σύζυγος αὐτοῦ, ἣν συνεζεύξατο ὅτε ἔφθασεν εἰς ὥριμον ἡλικίαν καὶ ἐν τῇ μετὰ τῆς ὁποίας ἐπικοινωνίᾳ ὁλόκληρον αὐτοῦ τὸν βίον ἐδαπάνησε, τὸν μὴ ἀφιερωθέντα εἰς τὸ ἐπάγγελμα ἢ τὸ κράτος αὐτοῦ, εἶναι καὶ αὐτὴ ἀξιοσημειώτως ἀνεπτυγμένη καὶ εὐφυὴς γυνή. Ἡ κ. Καρνὼ ἀνεζωογόνησε τὰς κοινωνικὰς τῶν Ἠλυσίων τέρψεις ἀλλ' ἔπραξε τοῦτο μετὰ χάριτος καὶ εὐπρεπείας, περιβαλλούσης δι' ἰδιαιτέρων λεπτῶν θελγήτρων τὰς παρ' αὐτῇ ὑποδοχάς.

Ὁ κ. Καρνώ, ἀπηλλαγμένος ἔνθεν κενοδοξίας, ἢ ὑπεροψίας, ἢ φαντασιωδῶν ἰδεῶν περὶ τῆς θέσεως αὐτοῦ, εἶναι ἐτέρωθεν στερρῶς προσκεκολλημένος εἰς τὰς περὶ τοῦ καθήκοντος ἰδέας αὐτοῦ.

ΑΝΑ ΤΗΝ ΕΠΙ ΤΑΔΕ ΑΣΙΑΝ

ΑΠΟ ΤΣΑΝΛΗ ΕΙΣ ΤΕΧΕΡΑΝΗΝ.

Ἀπὸ Ταβιλέ εἰς Σίναν.

(Συνέχεια καὶ τέλος· ἴδε προηγούμενον ἀριθμόν).

Ἐν Σίνᾳ, τῇ 25/6 ἀπριλίου 1891.

Ἦτο ἡ 25/9 μαρτίου ὅτε ἀνεχωρήσαμεν ἐκ Ταβιλέ, ἐν συνοδίᾳ Κούρδου, ὃν εἴχομεν λάβει ὡς ὁδηγόν. Διελθόντες νεκροταφεῖα τινά, μετὰ τῶν ἐν στίχοις κειμένων τάφων αὐτῶν, καὶ τάφων, παρὰ τοῖς ὁποίοις ἦσαν πεφυτευμέναι ἴριδες, παρετηρήσαμεν μετὰ τρία τέταρτα τῆς ὥρας τὸ Νεβσούδ, τὸ πρῶτον περσικὸν χωρίον. Ἡ ὁδὸς περαιτέρω τραχύνεται· ἐντεῦθεν ἐντὸς ἡ τῶν ὑψηλῶν τούτων καὶ γυμνῶν ὀρέων ἀτραπὸς κλιμακηδὸν χωρεῖ ἐν μέσῳ βράχων καὶ χαλίκων, δι' ἀποτόμων κλιτύων, ὁπόθεν κατέρχεται εἶτα εἰς βαθείας κοιλάδας. Τὰ ὄρη Ἀβρομὰν εἰσὶ πολλῷ ἀγριώτερα ἐκείνων, ἅπερ διήλθομεν. Ἐνταῦθα ταῦτα ἀποτελοῦσι μόνον βράχοι. Ἐὰν δ' ἔστιν ὅτε ὀλίγη γῆ, ἀναμεμιγμένη μετὰ τῶν συντριμμάτων βράχων, συσσωρευθῇ ἐπὶ ἐπιπέδου ἐλάχιστα κεκλιμένου, οἱ Κοῦρδοι σπείρουσι κριθὴν ἢ σῖτον εἰς τὸν χῶρον τοῦτον, τὸν περιωρισμένον πάντοτε. Τὴν γῆν καλλιεργοῦσι δι' εἴδους ξυλίνου ἀρότρου, εἰς ὃ προστιθέασιν ἐνίοτε ὕννιν σιδηρᾶν. Τὸ ἄροτρον, τοῦτο κομίζουσιν ἐν τεμαχίοις εἰς τὴν πεδιάδα, ἥνπερ θὰ καλλιεργήσωσιν, ἐκεῖ δὲ μόνον ζευγνῦσι τοὺς δύο βόας λειποσάρκους ἄλλως καὶ νευρώδεις. Τὴν πρώτην ταύτην ἡμέραν τῆς εἰς Περσίαν ἡμετέρας εἰσόδου, προσκόμματα παρενεβλήθησαν εἰς τὴν συντέλεσιν τοῦ ταξειδίου, ὅπερ ἐσχεδιάσαμεν. Οἱ ἡμέτεροι ἵπποι, καίπερ κατὰ τὸ ἥμισυ ἐλαττωθέντος τοῦ φορτίου αὐτῶν, δὲν ἠδύναντο νὰ περατώσωσι τὴν ἄνοδον ὄρους, ὕψους 1500 μέτρων, μολονότι εἶχον προχωρήσει μέχρι τοῦ ἡμίσεος τῆς ὁδοῦ· πολλάκις ἔπιπτον, εἶτα δέ, καταπεπονημένοι, ἔτρεμον ἐπὶ τῶν ἰδίων κνημῶν ἔχοντες τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔμπλεω αἵματος. Ἑκόντες ἄκοντες λοιπὸν ἠναγκάσθημεν νὰ ὀπισθοδρομήσωμεν· ἀφικόμεθα λοιπὸν εἰς Ναρβὶλ καὶ ἀπεστείλαμεν ἄνδρας εἰς ἀναζήτησιν τῶν ἡμετέρων ἀποσκευῶν, ἐγκαταλειφθεισῶν ἐν τῷ ὁδῷ. Ἐν Ναρβίλ, συνεφωνήσαμεν διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ἡμετέρων δεμάτων ἐπὶ ἡμιόνων μέχρι τοῦ χωρίου Χαδζὶς καὶ τῇ ἐπαύριον ἀνήλθομεν τὸ ὄρος Τσιναρῆ, ἔχον χιονοσκέπαστον τὴν κορυφήν. Ἡ ἄνοδος ἦν ἐπίπονος· πολλάκις αὐταὶ αὐταὶ αἱ ἡμίονοι, ὀλισθαίνουσαι, κατεκυλίοντο ἐντὸς τῆς χιόνος. Αἱ δύσβατοι ὁδοὶ δὲν ἐξέπλησον ἡμᾶς πλέον· ἐν τούτοις ἐξεπλάγημεν πρὸς στιγμὴν ὅτε κατὰ τὴν πέμπτην ὥραν εὑρέθημεν ἔμπροσθεν κατωφερείας ἐν μέσῳ βράχων, κατωφερείας 250 μὲν μέτρων κατ' ἀνώτατον ὄρον, ἀλλὰ προσφόρου νὰ προκαλέσῃ ἴλιγγον. Οἱ ἵπποι ἠρνοῦντο ἀπολύτως νὰ προχωρήσωσι, ὅταν δὲ ἐβιάζομεν αὐτοὺς εἰς προέλασιν ὠφείλομεν νὰ σύρωμεν μὲν αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ χαλινοῦ, νὰ συγκρατῶμεν δὲ αὐτοὺς ἀπὸ τῆς οὐρᾶς. Ὅταν ἀφικόμεθα εἰς τὸ βάθος ἐξεπλησσόμεθα πῶς ἦτο δυνατὸν ζῶα νὰ διέλθωσιν ἐκεῖθεν· ἀδύνατον ἐφαίνετο ἡμῖν νὰ φαντασθῶμεν ὁδὸν μᾶλλον δύσβατον, ἐπιπονωτέραν καὶ κινδυνωδεστέραν. Καὶ ὅμως βραδύτερον εἴδομεν χείρονα ταύτης. Παραπλησία ὁδὸς ἐπεφυλάσσετο ἡμῖν μέχρις ὅτου προσεγγίσωμεν εἰς Χαδζίς. Οἱ πόδες τῶν ἡμετέρων ἵππων τοσοῦτον αἱμόφυρτοι ἐγένοντο καὶ οἱ ἵπποι αὐτοὶ τοσοῦτον ἀπέκαμον ὥστε ἀπαραιτήτως ἐπεβάλλετο μία ἡμέρα ἀναπαύσεως. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου παρετήρουν αὐτοὺς μετὰ περιεργείας, διότι αὐτόθι τὰ μόνα φορτηγὰ ζῶα εἶναι αἱ ἡμίονοι, οἱ ὄνοι καί . . . οἱ ἄνθρωποι.

Τὸ Χαδζίς, περιβαλλόμενον ὑπὸ 7 ὀξυκορύφων ὑψωμάτων, ὑπερμεγέθων βραχωδῶν ὑποφαίων ὄγκων, ἀριθμεῖ περὶ τὰς 200 οἰκίας, ᾠκοδομημένας ἐκ λίθων καὶ ἱκανῶς εὐπροσώπους. Τὰ ρυάκια αὐτοῦ εἰσι ρυπαρὰ καὶ βορβορώδη. Μικρὰ ἄνδηρα μετ' ὀλίγων φυτῶν, περιπεφραγμένοι τινὲς χλοηφόροι χῶροι ὑπὸ χθαμαλῶν τοίχων περιβαλλόμενοι, συμπληροῦσι τὴν τοῦ χωρίου φυσιογνωμίαν. Μεταξὺ τῶν ὑψωμάτων ῥεῖ ὁρμητικὸς καὶ περιωρισμένος ὁ Γαβὲ-Ρούδ, ὅστις, τυγχάνει ἐξευγμένος δι' ἀσημάντου γεφύρας, συνδεούσης αὐτὸν μετὰ τοῦ Μικροῦ Χαδζίς, ἑτέρου χωρίου ἐκ πεντεκαίδεκα ἀποτελουμένου οἰκιῶν καὶ ἐπίσης κειμένου παρὰ τὴν ἀκτήν. Ὁ κουρδικὸς πληθυσμὸς εἶναι ἀνάμικτος τὴν φυλήν· ὁ σημιτικὸς τύπος ἐφάνη ἡμῖν ἐπικρατῶν. Αἱ γυναῖκες, λεπτὰ ἔχουσαι τὰ χαρακτηριστικὰ εἰσιν ἱκανῶς εὐειδεῖς. Οἱ ἄνδρες, περσικὸν φέροντες κάλυμμα ἐν τῇ κεφαλῇ, φέρουσι πάντες μάλλινον ὑπόφαιον ἔνδυμα, οὗτινος αἱ μακραὶ χειρίδες, ἀνεῳγμέναι ὑπὸ τὸν βραχίονα καὶ κλεισταὶ κατὰ τὸ κάτω μέρος χρησιμεύουσιν ὡς θυλάκια. Οἱ κάτοικοι τοῦ Χαδζὶς εἰσι λίαν εὐλαβεῖς ὡς πρὸς τὸ θρήσκευμα αὐτῶν θεωροῦσι δ' ἑαυτοὺς ἀγαπητὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην οὐδένα πληρόνουσι φόρον καὶ οὐδένα παρέχουσιν ἄνδρα εἰς τὸν στρατόν. Ἂν ἡ εἰς Χαδζὶς μετάβασις εἶναι δυσχερὴς ἡ ἐκεῖθεν ἔξοδος εἶναι πολλῷ δυσχερεστέρα. Οἱ ἡμέτεροι ἵπποι καὶ ἂν ἔτι ὡς ἐν καλῇ καταστάσει εὑρισκομένους αὐτοὺς ἐθεωροῦμεν, δὲν ἠδύναντο νὰ φανῶσιν ἡμῖν ποσῶς χρήσιμοι· ἔδει ν' ἀφαιρέσωμεν ἀπ' αὐτῶν τὸ φορτίον, τὸ σάγμα καὶ τὸ ὑπ' αὐτὸ κάλυμμα καὶ νὰ τηρήσωμεν μόνον τὸν χαλινόν. «Οὐδὲ βελόνην δύνανται νὰ κρατήσωσιν ἐπὶ τῆς ῥάχεως» ἔλεγον ἡμῖν οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου. Προέβημεν λοιπὸν εἰς συμφωνίας πρὸς μεταφορὰν τῶν ἡμετέρων ἀποσκευῶν μέχρι Σίνας, τῆς πρωτευούσης τοῦ περσικοῦ Κουρδιστάν· πρῶτον ἄνδρες θὰ μετέφερον αὐτὰς ἐπ' ὤμων, κατόπιν δὲ θὰ ἐγρησιμοποιοῦντο καὶ ἡμίονοι ὁσάκις αἱ ὁδοὶ καθίσταντο βαταί. Κατόπιν τῆς ἐπελθούσης συμφωνίας οἱ Κοῦρδοι ἐσκέφθησαν τὴν ἑσπέραν ὅτι ἡ ἀποφασισθεῖσα τιμὴ ἦτο ἀνεπαρκὴς καὶ ἐζήτουν διπλασίαν ἀμοιβήν· ἐκ τούτου νέαι προέκυψαν ἀτελεύτητοι συζητήσεις, καταλήξασαι εἰς συγκατάθεσιν ἡμῶν νὰ πληρώσωμεν αὐτοῖς τὸ ζητούμενον. Μόλις ἐνομίσαμεν ὅμως ὅτι διηυθετήθη τὸ ζήτημα καὶ ἰδοὺ τὴν ἐπιοῦσαν, ἅμα τῇ πρωΐᾳ, αἱ συζητήσεις ἐπανελήφθησαν. Οἱ ἡμιονηλάται δὲν συγκατετίθεντο νὰ μεταβῶσι μέχρι Σίνας, ἀντὶ δὲ τοῦ τῇ προτεραίᾳ συμφωνηθέντος ποσοῦ συγκατετίθεντο νὰ ὁδηγήσωσιν ἡμᾶς μέχρι Ρουάρ, μικροῦ χωρίου τῶν πέριξ, πρὸ τῆς ἀναποδράστου λοιπὸν ἀνάγκης καὶ τοῦτο ἀπεδέχθημεν οὐχὶ ὅμως ἄνευ ἐνδοιασμῶν, οἵτινες ἀτυχῶς ἦσαν λίαν βάσιμοι διότι κατὰ τὴν τελευταίαν στιγμὴν μετέβαλον πάλιν γνώμην· τὰς ἀποσκευὰς συγκατετίθεντο νὰ κομίσωσιν οὐχὶ εἰς Ρουάρ, ἀλλ' εἰς Ἀσπαρὲς ἕτερον χωρίον ἐγγύτερον κείμενον. Τοιαύτη ἡ πολιτεία τῶν ἀνθρώπων τούτων ἀπέναντι τῆς ἐπιτυχίας καὶ τοῦ ἐλαχίστου πιθανοῦ κέρδους. Ἐπὶ τέλους εἴκοσι τούτων ἀνέλαβον τὰς ἡμετέρας ἀποσκευὰς καὶ ἤρξαντο τῆς ὁδοῦ, ἐνῷ ἄλλοι ὡδήγουν τοὺς ἡμετέρους ἵππους, οἵτινες θὰ ἀνήρχοντο τὸ ὄρος δι' ὁδοῦ τοσοῦτον ἀθλίας, ὥστε ἔν τισι μέρεσι ἔδει νὰ ἐξαναγκάζωνται νὰ ὑπερπηδῶσι βράχους, ὕψους ἑνὸς μέτρου καὶ πλέον. Ἀλλ' ἡ ὁδὸς αὕτη δὲν ἐπαρουσίαζε τοὺς κινδύνους ἐκείνης, ἣν ἡμεῖς ἐτράπημεν, ὅπου τὸ ἐλάχιστον σφάλμα ἐν τῷ βήματι ἠδύνατο νὰ κατακυλίσῃ ἡμᾶς εἰς τὸν χείμαρρον, ὅστις ἐπάφλαζε εἰς βάθος τεσσαράκοντα μέτρων. Εἰς τὸν τῶν ὑδάτων θόρυβον συναναμίγνυται κατά τινας στιγμὰς δίκην ἐκπυρσοκροτήσεως ἰσχυρῶν ὁλμοβόλων τρομερὸς κρότος βράχων, καταρρεόντων ἐπὶ τῶν τοῦ ὄρους παρειῶν. Ὁ τόπος οὗτος εἶναι ὁ ἀγριώτερος ἐξ ὅσων δύναταί τις ποτὲ νὰ φανταασθῇ καὶ ὅμως οἱ ἄνθρωποι, οἱ τὰς καλύβας αὐτῶν αὐτόθι ἐγείροντες, προσηλοῦνται ἐν αὐτῷ, μὴ ἀποχωριζόμενοι αὐτοῦ εἰς ἀνταλλαγμα τῶν γονίμων γαιῶν τῆς πεδιάδος. Αὐτόθι ζῶσιν ἐν ἀθλιότητι ἀλλὰ καὶ ἐν μεγίστῃ ἀνεξαρτησίᾳ, τοῦθ' ὅπερ ἱκανοποιεῖ αὐτούς. Ὅταν συνηντήσαμεν τοὺς ἡμετέρους ἵππους ἐπνευστέων, ἦσαν καταπεπονημένοι καὶ πολλὰ ἐπαρουσίαζον τραύματα.

Ἀλλ' ἐπεφυλάσσετο ἡμῖν μία ἔτι ἀθλία ὁδὸς πλησίον σπηλαίου, ἐξ οὗ πηγάζει ἰσχυρὰ φλὲψ διαυγοῦς ὕδατος. Πάραυτα ἀφικόμεθα εἰς γέφυραν ἐπὶ τοῦ Γαβὲ-Ρούδ· ἡ γέφυρα αὕτη ἀπετελεῖτο ἐκ δύο στελεχῶν δένδρων κεκαλυμμένων ὑπὸ κλάδων. Οἱ ἡμέτεροι Κοῦρδοι ἠρνοῦντο νὰ προχωρήσωσι καὶ ἐζήτουν τὴν πληρωμὴν τοῦ συμπεφωνημένου ποσοῦ. Κατόπιν ἐπιμόνου ἡμῶν ἀρνήσεως οἱ Κοῦρδοι ὑπεχώρησαν καὶ διήλθομεν τὸν χείμαρρον. Ἀλλὰ μόλις διήλθομεν εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην καί, ἀποφορτόσαντες οὗτοι πάλιν τὰ κτήνη, ἀπέθηκαν τὰς ἀποσκευὰς ἐπὶ τῆς ἀκτῆς καὶ παρέλαβον τὰ κτήνη αὐτῶν ἵνα ὑποστρέψωσιν. Ἰδόντες ὅτι τὸ

ζήτημα τοῦτο κατέστη πλέον διαρκὲς προέβημεν εἰς μαστιγώσεις τινάς, δι' ὧν ἀνεκτήσαντο οὗτοι τὴν σύνεσιν, τρίβοντες διὰ τῆς δεξιᾶς τὸν ὀφθαλμὸν εἰς ἔνδειξιν ὅτι, τοσοῦτον ἀφωσιωμένοι ἦσαν εἰς ἡμᾶς, ὥστε καὶ τῆς ὁράσεως αὐτῆς ὑπὲρ ἡμῶν θὰ ἐστεροῦντο. Ἐπὶ τέλους, εἰς Ἀσπαρὲς ἀφικόμενοι, ἐπανεύρομεν ἐκεῖ τὰς χιόνας. Οἱ Κοῦρδοι τοῦ Ἀσπαρές εἰσι ποικίλοι τὸν τύπον· ἀλλ' ἐν γένει ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἔχουσι τὴν ρῖνα μακροτάτην, προέχουσαν ἐπὶ τοῦ κατωτέρω χείλους, τὸ πρόσωπον ἐπίμηκες καὶ τοὺς περιωρισμένους ὀφθαλμοὺς τῶν ἀρχαίων Ἀσσυρίων. Ἐρυθρὸν περίβλημα, κεκοσμημένον διὰ κογχυλίων, ὑαλίνων ἀντικειμένων, μεταλλίων καὶ νομισμάτων ἀποτελεῖ τὸ γυναικεῖον κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, τῶν γυναικῶν κοσμουσῶν πρὸς τούτοις καὶ τὴν ρῖνα διά τινος ἐκ τοῦ μυκτῆρος ἀναρτωμένου κοσμήματος. Οἱ ἄνδρες ἔχουσι τὴν κεφαλὴν κεκαλυμμένην ὑπὸ πιλικίου ἐκ πιλήματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου τιθέασιν εἰς ὀξὺ ἀπολῆγον ἐπίθεμα, ὁμοιάζον πρὸς τὴν μίτραν τῶν ἀρχαίων Μήδων. Ξυρίζουσι δὲ τὸ μέτωπον καὶ ἀφίνουσι τὴν κόμην ν' αὐξάνῃ προσηλοῦντες αὐτὴν ἐπὶ τῆς κορυφῆς δι' εἴδους ξυλίνου κτενίου, προσομοιάζοντος πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν γυναικῶν χρησιμοποιούμενα τοιαῦτα. Κατὰ τὴν εἰς Ἀσπαρὲς ἄφιξιν ἡμῶν νέας συνήψαμεν συμφωνίας μετ' ὀνηλατῶν, ἵνα ὁδηγήσωσιν ἡμᾶς εἰς Σίναν, ὅτε καὶ ὑπέστημεν ταῦτα καὶ δεινότερα ἔτη τῶν προηγουμένων ἐπεισόδια. Συνεπείᾳ τῶν ἐπεισοδίων τούτων ἀπεφασίσαμεν ν' ἀπέλθωμεν μόνοι φορτόνοντες τοὺς ἡμετέρους ἵππους. Ἡ ὁδὸς δὲν ἐφαίνετο ἄλλως πολλὰς παρουσιάζουσα δυσχερείας· τὰ ὄρη δεδασωμένα ὑπὸ δρυῶν, ἔχουσιν ὄψιν ἧττον ἀγρίαν. Καὶ μέχρι μὲν τοῦ Ρουάρ, ὅπου ἀφικόμεθα, ἀφοῦ ἐκ νέου διέβημεν τὸν Γαβὲ-Ροὺδ ἐπὶ στελεχῶν δένδρων, τὰ πάντα εἶχον καλῶς· ἀπὸ τοῦ χωρίου ὅμως ἐκείνου, οἱ ἵπποι ἐξηντλημένοι ἔπιπτον κατὰ τὰς χαλικώδεις κλιτύας καὶ ἀνέτρεπον καθ' ἑκάστην στιγμὴν τὰ φορτία αὐτῶν. Πολλάκις, ὀλισθαίνοντες ἔξω τῆς ἀτραποῦ, ἐκυλίοντο ἐπὶ τῆς κλιτύος τοῦ ὄρους· δένδρα θαυμασίως ἀνεχαίτιζον αὐτούς. Μετ' ἀνεκφράστων κόπων εἰς τὴν ὁδὸν αὐτοὺς ἐπαναγόντες ἐκ νέου ἐφορτόνομεν. Τὰ δεινοπαθήματα αὐτῶν ἦσαν ἀπερίγραπτα. Ἠγνοοῦμεν ἐν ὁπόσῃ ἀποστάσει εὑρίσκετο χωρίον τι καὶ ὅμως ἡ νὺξ ἐπλησίαζεν, ὁ δ' εἷς τῶν ἡμετέρων ἵππων, τέλεον ἐξαντληθείς, ἐγκατελείφθη κατ' ἀνάγκην ὑφ' ἡμῶν, ἵνα γείνῃ ἀναποφεύκτως μετὰ ταῦτα βορὰ τῶν σαρκοβόρων ὀρνέων· οὐδεὶς ἡμῶν εἶχε τὴν τόλμην νὰ θραύσῃ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Μετά τινας στιγμὰς ἀπηντήσαμεν Κούρδους, οἵτινες, ἀντὶ σπουδαίου μ π α ξ ι σ ί ο υ ἀνέλαβον νὰ μετακομίσωσι τὰς ἡμετέρας ἀποσκευὰς εἰς τὸ χωρίον Δέλ.

Ἦτο ἡ ἑνδεκάτη ὅτε κατεκλίθημεν· ἤμεθα ὅμως ἐξηντλημένοι. Τὰ ἐπεισόδια τῆς ἡμέρας εἶχον ἐμποιήσει ἡμῖν ἀλγεινὴν ἐντύπωσιν, ἥτις ἐπετείνετο ὑπὸ τῶν περὶ ἄλλων μελλόντων τοιούτων σκέψεων ἡμῶν, καθόσον μάλιστα, αἱ ὁδοὶ ἦσαν ἐξ' ἴσου καὶ πρότερον κρημνώδεις, τραχέα τὰ ὄρη διὰ τὴν ἄνοδον, πάντοτε δὲ εἴχομεν πρὸ ἡμῶν τοὺς βράχους ἢ τὴν χιόνα ἢ τὸν βόρβορον σὺν τῇ προσθήκῃ τῶν ἀεννάων συζητήσεων τῶν Κούρδων καὶ τῶν ἡμετέρων διαρκῶν προσπαθειῶν πρὸς ἐπιτυχίαν συμφωνίας διὰ τὴν μεταγωγὴν τῶν ἡμετέρων ἀποσκευῶν. Κατὰ τὴν πρωΐαν συνηντήσαμεν ὅμιλον ἐξ ἑκατοντάδος προσκυνητῶν ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν ἑνὸς σείχου· οὗτοι κατήρχοντο τὸ ὄρος, ψάλλοντες θρησκευτικοὺς ὕμνους· ὁ εἷς τούτων προηγούμενος, ἔφερε μακρὸν δόρυ, ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ἐκρέμαντο πολλὰ καὶ ποικιλόχροα τεμάχια ὑφάσματος. Οἱ προσκυνηταὶ οὗτοι προήρχοντο ἐκ Κερβελῶν, ὅπου ἐπεσκέψαντο τὸν τάφον τοῦ Ἰμὰμ Χουσεΐν, ἑνὸς τῶν μάλιστα σεβαστῶν ὑπὸ τῶν Σιϊτῶν. Τὰ Κέρβελα ἀποτελοῦσι δι' αὐτοὺς μετὰ τὸ Νεδζέφ, ὅπου ἐγείρεται τὸ τέμενος τοῦ Ἀλῆ, ἱερὸν τόπον. Οὕτω πολλοὶ Πέρσαι καὶ Ἰνδοὶ ἔτι ἐπιθυμοῦσι νὰ θάπτωνται ἐκεῖ, πολυάριθμοί δ' εἰσιν αἱ συνοδίαι, αἱ μετακομίζουσαι τὰ λείψανα ἐν Μεσοποταμίᾳ, συναποφέρουσαι πολλάκις καὶ μεταδοτικὰ νοσήματα. Ὁ σείχης ἐζήτησε παρ' ἡμῶν φάρμακα διὰ τοὺς πάσχοντας ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ καὶ προσεκάλεσεν ἡμᾶς νὰ μεταβῶμεν εἰς τὸ χωρίον αὐτοῦ, κείμενον πλησίον που. Ἐγκαταστάντες ὑπὸ παράπηγμα μεγάλην ἀπηντήσαμεν δυσχέρειαν πρὸς ἐξεύρεσιν τροφῆς, μόνον δὲ ἀντὶ ὑπερβολικῆς τιμῆς κατωρθώσαμεν νὰ πορισθῶμεν ὀλίγον ἄρτον. Οἱ Κοῦρδοι τοῦ νότου εἶναι φιλαργυρότεροι τῶν τοῦ βορρᾶ, καὶ παρ' αὐτοῖς ἀπαντᾷ πολλῷ μεγαλειτέρα καὶ ἡ κακὴ πίστις ἢ παρὰ τοῖς τελευταίοις. Ὁπωσδήποτε ἠγνοοῦμεν τὸ πότε καὶ πῶς θὰ μετεβαίνομεν εἰς Σίναν Πάντες σχεδὸν οἱ ἡμέτεροι ἵπποι ἦσαν τετραυματισμένοι, τὰ πέδιλα ἡμῶν κατεσχισμένα ἐκ τῆς ἐπὶ τῶν χαλίκων πορείας ἡμῶν, αἱ ὁδοὶ ἄγνωστοι ἡμῖν, τῶν Κούρδων συγκατατεθειμένων ἐν ἑκάστῃ διχοτομήσει ἢ διακλαδώσει τῆς ὁδοῦ ἀντὶ χρημάτων μόνον νὰ δείξωσιν ἡμῖν ποτέραν ὠφείλομεν νὰ τραπῶμεν· πρὸς τούτοις, γινώσκοντες οὗτοι ὅτι πάραυτα ἡ ὁδὸς θ' ἀπέβαινεν ἥκιστα πρακτικὴ καὶ χρησιμοποιήσιμος διὰ τοὺς ἵππους, ἀνέμενον τὴν κατάλληλον στιγμήν, ὅπως παράσχωσι τὰς ὑπηρεσίας αὐτῶν ἀντὶ ἀδρᾶς χρηματικῆς ἀμοιβῆς.

Ἀπὸ τοῦ χωρίου Τεφέν, ἀνεγηγερμένου ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὄχθης τοῦ Γαβὲ-Ροὺδ, μικρὸν πρὸς τὰ κάτω τῆς συμβολῆς τοῦ ποταμοῦ τούτου μετὰ τοῦ Βαχάρ, ἡ κοιλὰς στενοῦται εἰσέτι καὶ ἐπὶ διακόσια μέτρα ἡ ὁδὸς ἀπόλλυται ἐν τῷ χειμάρρῳ, μεθ' ὃ ἀνέρχεται ἐπὶ τῆς αὐτῆς ὄχθης εἰς κρημνὸν εἰς ὀξὺ ἀπολήγοντα. Καὶ πάλιν αἱ αὐταὶ δυσχέρειαι ἐν τῇ δι' ἵππων μετακομίσει τῶν ἡμετέρων ἀποσκευῶν. Οἱ ἵπποι κατέπιπτον συχνάκις καὶ ὅτε ἀφικόμεθα εἰς Βουλίν, ὅπου ἡμεῖς αὐτοὶ ἐκομίσαμεν ἐπ' ὤμων πολλὰς τῶν ἡμετέρων ἀποσκευῶν κλπ, τὰ φορτηγὰ ἡμῶν ζῶα ἦσαν καθ' ὁλοκληρίαν ἐξηντλημένα. Τὸ Βουλὶν δὲν εἶναι χωρίον, ἀλλ' ἁπλοῦν καταφύγιον, οὕτως εἰπεῖν, ἐν τῇ παρειᾷ τοῦ ὄρους, κατηρτισμένον ἐξ ἀναδενδράδων. Μόλις εὕρομεν ὀλιγίστην κριθὴν νὰ δώσωμεν εἰς τοὺς ἡμετέρους ἵππους· δι' ἡμᾶς δὲ τροφὴ δὲν ὑπῆρχεν. Ὁ ἡμέτερος γραμματεὺς καὶ ὁ διερμηνεὺς ὑπέστρεψαν εἰς τὸ χωρίον Τεφὲν μετ' ἐντολῆς νὰ ἐξεύρωσιν ὄνους διὰ τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰς ἀναγκαίας διὰ τὴν παραιτέρω πορείαν προμηθείας, ἐγὼ δὲ καὶ ὁ Δεβελαὶ κατεκλίθημεν, προφυλασσόμενοι ὑπὸ τῶν ἡμετέρων καραβινῶν. Τὴν πρωΐαν οἱ ἀπεσταλμένοι ἡμῶν ὑπέστρεψαν, προηγουμένων τῶν Κούρδων τοῦ Τεφέν, οἵ τινες ἐκόμιζον προμηθείας καὶ ὄνους. Κατὰ τὴν προσέγγισιν ὅμως τῶν τελευταίων τούτων νέα ἐπῆλθον ἐπεισόδια, ἀφορμὴν ἔχοντα τὴν κακὴν αὐτῶν πίστιν, μεθ' ἃ ἐπληρώσαμεν διὰ μὲν τοὺς ὄνους τιμὴν ὑπερτέραν καὶ αὐτῆς αὐτῶν τῆς ἀξίας, διὰ δὲ ἄρτον δύο περίπου φράγκα κατὰ χιλιόγραμμον. Ἀδρῶς ἐπίσης ἐπληρώσαμεν καὶ διὰ τὴν κριθὴν τῶν ἵππων, οἵτινες ὅμως ἤρξαντο νὰ τρώγωσι μετ' ἀπεριγράπτου ὀρέξεως. Τὴν ἑσπέραν κατελύσαμεν εἰς ἕτερον παραπλήσιον πρὸς τὸ τοῦ Βουλὶν καταφύγιον. Τὴν ἐπιοῦσαν, ἐξακολουθήσαντες τὴν ἡμετέραν ὁδοιπορίαν, τῶν σκευαγωγῶν ὄνων αἱμασσόντων ὑπὸ τὰ τραύματα, ἅπερ ἐλάμβανον παρὰ τῶν ὀνηλατῶν ἵνα προχωρῶσι ταχέως, ἀφικόμεθα περὶ τὴν ἑσπέραν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Γαβὲ-Ροὺδ εἰς Ναζά, τερπνὴν κώμην, πεντηκοντάδα ἀριθμοῦσαν οἰκιῶν, κατοικουμένην δὲ ὑπὸ Κούρδων καίτινων περσικῶν οἰκογενειῶν. Αἱ γυναῖκες, γυμνὰ ἔχοντες τούς τε πόδας καὶ τὰς κνήμας, φέρουσι βραχὺ χιτώνιον καὶ μέλανα κεφαλόδεσμον μετὰ κροσσῶν. Καθ' ἃς ἐλάβομεν πληροφορίας δὲν ἀπείχομεν πολὺ τῆς Σίνας· ὁ ἡμέτερος διερμηνεὺς προύχώρησε μετὰ τοῦ μόνου ὑπολειφθέντος ἐκ τῶν ἡμετέρων ἵππων ἵνα ἀναγγείλῃ εἰς τὸν διοικητὴν τῆς Σίνας τὴν ἡμετέραν ἄφιξιν καὶ εὕρῃ κατάλυμα δι' ἡμᾶς· ἡμεῖς δὲ ἠκολουθοῦμεν μακρόθεν πεζῇ (καθόσον ἄλλως ἀπὸ τοῦ Νεβσοὺδ δὲ ἱππεύσαμεν πλέον) καὶ ὁ ἡμέτερος γραμματεὺς ἔμεινεν ὀπίσω εἰς ἐπιτήρησιν τῶν ἀποσκευῶν. Ἀλλ' ἐνῷ, βασιζόμενοι ἐπὶ τῶν λεχθέντων ἡμῖν, ἐνομίζομεν ὅτι θὰ εἰσηρχόμεθα μετὰ μικρὸν εἰς Σίναν, χωροφύλαξ, ὁ πρῶτος, ὃν εἴδομεν ἀπὸ τῆς εἰς Περσίαν εἰσόδου, εἶπεν ἡμῖν ὅτι μέχρι Σίνας τέσσαρες εἰσέτι ὧραι θ' ἀπητοῦντο. Τέσσαρες ὧραι; ὁποῖαι βάσανοι πρὸ τῆς ἀθλίας καταστάσεως τῶν ὁδῶν καὶ πρὸ τῶν τραυμάτων, ἅτινα ἔλαβον οἱ ἡμέτεροι πόδες ἐκ τῶν βράχων! Ὀλίγον ὅμως κατ' ὀλίγον ἡ χώρα ἀποβαίνει ἧττον ἄγονος καί, ὑπὸ πολλῶν ρυακίων ἀρδευομένη, ἄρχεται καλυπτομένη ὑπὸ χλόης, μολονότι οἱ λαιμοί, οὓς διηρχόμεθα, εὑρίσκοντο εἰσέτι ὑπὸ τὰς χιόνας. Τῇ δε κακεῖσε ἀνεφαίνονται καταλύματα, οἷα τὰ ἐν Βουλίν. Διηρχόμεθα λόφους κατόπιν λόφων καὶ ἡ ὀγδόη ἦτο ὥρα ὅτε ἐκρούσαμεν τὴν θύραν πενιχρᾶς καλύβης τοῦ Χασαμπάδ, ἵνα ζητήσωμεν πληροφορίας περὶ τῆς ὁδοῦ. Γέρων χωρικός, συνοδεύσας ἡμᾶς πρὸς στιγμήν, ἐδήλωσεν ὅτι μετὰ ἡμίσειαν ὥραν θὰ εὑρισκόμεθα εἰς τὴν πόλιν. Ἐξηκολουθήσαμεν τότε τὴν ἡμετέραν πορείαν λόφους καὶ ὑψώματα ἀλλεπαλλήλως διερχόμενοι, μέχρις ὅτου περὶ τὴν 10ην ὥραν εἴδομεν φῶς ἐν μέσῳ τοῦ νυκτερινοῦ σκότους· ἀφικόμεθα εἰς Σίναν. Αἱ ὁδοὶ ἦσαν ἔρημοι· ἡ πόλις ἐφαίνετο νεκρά. Μόνοι ἡ κύνες, ὑλακτοῦντες κατόπιν ἡμῶν, ἠγρύπνουν εἰσέτι· τοσοῦτον δὲ προὐκάλεσαν θόρυβον ὥστε προσῆλθον ἔνιοι,

ἵνα ἴδωσι τὸ αἴτιον τοῦ θορύβου τούτου. Παρ' αὐτῶν ἐζητήσαμεν νὰ ὑποδείξωσιν ἡμῖν χάνιόν τι. Τινὲς ὅμως δὲν ἐνόουν ἡμᾶς· ἄλλοι πάλιν δὲν ἤθελον νὰ δώσωσιν ἡμῖν ἀπάντησιν. Ἔμπορός τις μόνον, ὅστις ἔκλειε τότε τὸ κατάστημα αὐτοῦ, ὑπέδειξεν ἡμῖν κατάλυμα· ἀλλ' οὐδεὶς Χ α ν τ ζ ῆ ς συγκατετίθετο ν' ἀνοίξῃ τὴν θύραν κατὰ τοιαύτην ὥραν. Ἐπὶ τέλους χωροφύλαξ ὡδήγησεν ἡμᾶς εἰς σταῦλον, ὅπου καὶ διήλθομεν τὴν νύκτα. Τῇ πρωΐᾳ, ἀναζητήσαντες, εὕρομεν καὶ τὸν ἡμέτερον διερμηνέα ὅστις, ἀργὰ ἀφικόμενος τὴν νύκτα, κατεκλίθη ἔν τινι οἰκήματι ὡς ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ αὐτοῦ καμάτου· ἐν τῷ μεταξὺ ἀφίκετο καὶ ὁ ἡμέτερος γραμματεύς.

Ἀπὸ Σίνας εἰς Τεχεράνην.

Ἐν Τεχεράνῃ τῇ 28/10 μαΐου 1891.

Ἡ Σίνα, ἐπισήμως καλουμένη Σεννέ, εἶναι νεωτέρα πόλις, χωρίον πρὸ ἑκαπενταετίας ἔτι ἀποτελοῦσα. Περσικὴ εἶναι ὑπὸ πολιτικὴν μόνον ἔποψιν, διότι ὁ εἰς 35000 περίπου ἀνερχόμενος πληθυσμὸς αὐτῆς εἶναι καθ' ὁλοκληρίαν σχεδὸν κουρδικός· οἱ Χριστιανοὶ ἀνέρχονται εἰς 3—4000, οἱ Ἰουδαῖοι εἰς 3000 καὶ οἱ Πέρσαι εἰς 1500. Μολονότι οἱ λίθοι, ἡ τίτανος καὶ ἡ ἀμμοκονία εἰσὶν ἱκανῶς ἄφθονα ἐν τοῖς πέριξ τῆς Σίνας αἱ οἰκίαι αὐτῆς εἶναι κατεσκευασμέναι ἐκ πλίνθων καὶ ἄλλων. Εἰσὶ δὲ διώροφοι μετ' ἐπιπέδου στέγης· ἑκάστη τῶν οἰκιῶν διήρηται εἰς δύο τμήματα, τὸ ἀ ν δ ε ρ ο ύ ν (γυναικωνίτην) καὶ τὸ β ι ρ ο ύ ν (ἀνδρωνίτην). Δύο δὲ συστήματα ἀγωγῶν διήκουσι διὰ τῶν κυριωτέρων τῆς πόλεως ὁδῶν, τὸ τὸ τῶν ὑδραγωγείων, δι' οὗ εἰσκομίζεται τὸ καθαρὸν ὕδωρ τῶν ὀρέων καὶ τὸ τῶν ὀχετῶν. Ἡ Σίνα εἶναι διάσημος διὰ τοὺς ἵππους αὐτῆς· καὶ ἡ ἀγορὰ αὐτῆς ἔχει ποιάν τινα σπουδαιότητα· εὐρωπαϊκά τινα προϊόντα ἰδίᾳ δὲ ρωσικά, εἰσκομίζονται ἐκ Ταυρίδος. Τὸ διοικητικὸν μέγαρον ἐκτισμένον ἐπὶ λόφου, εἶναι εὐρὺ οἰκοδόμημα περσικῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἐκ πλίνθων καὶ ἀμμοκονίας. Λείψανα ὅμως μόνον σώζονται τῶν ἄλλοτε κοσμούντων αὐτὸ ἀναγλύφων ἐπὶ μαρμάρου. Τὸ μέγα ἀπὸ ἑκατοντάδος ἐτῶν περίπου κατεσκευασμένον τέμενος ἀπόλλυσι καθ' ἡμέραν ἔνια τῶν φαγεντιανῶν τοῦ Ἰσπαχὰν, δι' ὧν εἰσι κεκοσμημένα τὰ προπύλαια αὐτοῦ. Ἡ φ ε ρ ά ς-χ α ν ὲ (φυλακὴ) εὑρίσκεται ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ διοικητηρίου. Ἄγνωστον εἶναι αὐτόθι τὸ σύστημα τῶν κεχωρισμένων δι' ἕνα ἕκαστον τῶν πεφυλακισμένων κελλίων. Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς φυλακίσεως αὐτῶν οἱ πεφυλακισμένοι λαμβάνουσι τρία κρὰν κατὰ μῆνα διὰ τροφήν. Οἱ εὐποροῦντες δύνανται νὰ πίνωσι τέϊον καὶ καπνίζουσι χ α λ ι ά ν, δύο πράγματα, ἡ στέρησις τῶν ὁποίων εἶναι ὀδυνηρὰ ταῖς Πέρσαις. Ἡ τιμωρία τῶν κλεπτῶν καὶ ἰδίᾳ τῶν τὸ δεύτερον εἰς κλοπὴν ἐπιδιδομένων εἶναι αὐστηρὰ μέχρι σκληροτήτων. Σκληροτέρα δὲ εἶναι ἡ τῶν εἰς θάνατον καταδεδικασμένων. Ἐν Σίνᾳ, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἀνατολῆς συμβαίνει, ὑπάρχουσιν ἄσυλα, ἀπὸ τῶν ὁποίων δὲν δύναταί τις ν' ἀποσπάσῃ κακοῦργον· τοιαῦτα ἄσυλα ἐν Σίνᾳ εἶναι τὰ τεμένη Βιραμὰρ καὶ Χατζῆ Χατοὺν ἢ τέμενος τοῦ σείχου Σουκουλᾶ. Αὐτόθι ὑπάρχουσι δωμάτια, προωρισμένα διὰ τοὺς ζητοῦντας ἄσυλον· αἱ οἰκογένειαι αὐτῶν κομίζουσιν αὐτοῖς τροφάς. Ἐν Σίνᾳ κατασκευάζονται ἀκατέργαστά τινα ἀργιλλόπλαστα σκεύη, διεξάγεται δὲ καὶ κατεργασία τῶν δερμάτων· ἡ κυριωτέρα ὅμως βιομηχανία εἶναι ἡ τῶν ταπήτων, φημιζομένων ὡς τῶν ἀρίστων τοῦ Κουρδιστάν. Ἑκάστη οἰκία ἔχει τὸν ἱστὸν αὐτῆς· ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ, ἔργῳ ἐλάχιστα παρέχοντι χρηματικὰ ὠφελήματα, διότι ὁλόκληρος ἡμέρα δὲν ἀρκεῖ εἰς κατασκευὴν ὀλίγων μόνον ἑκατοστομέτρων τάπητος, ἐνασχολοῦνται αἱ γυναῖκες. Οὕτως ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ χρησιμοποιοῦνται αἱ Κ ι α ν ί ζ, εἶδος κατωτέρων ὁμωῶν, ἀγοραζομένων ἐν τοῖς χωρίοις ἐν ἡλικίᾳ 7 ἢ 8 ἐτῶν καὶ πωλουμένων ὑπὸ τῶν γονέων αὐτῶν ἀντὶ πεντηκοντάδος φράγκων. Αἱ τοῦ Κουρδιστὰν γυναῖκες δὲν φέρουσι καλύπτραν· ἡ ἐνδυμασία αὐτῶν εἶναι βραχὺς χιτὼν καὶ ὑπενδύτης ζωηρῶν χρωμάτων. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς φέρουσι μικρὸν κάλυμμα ἐρυθρὸν ἢ κυανοῦν, περιβαλλόμενον ὑπὸ εὐρείας κιδάρεως, ἐφ' ἧς τιθεῖσι διάφορα κοσμήματα. Ἐπὶ τῶν χειρῶν δὲ φέρουσι περιβραχιόνια, ἅτινά εἰσι φυλακτήρια· ἐξερχόμεναι καλύπτονται ὑπὸ ὑφάσματος ζωηροῦ χρώματος, ἀφίνουσαι ὅμως τὸ πρόσωπον ἀνοικτόν. Ἄλλως ἔχει προκειμένου περὶ τῆς περσίδος, ἥτις περικεκαλυμμένη ὑπὸ μέλανος ἢ κυανοῦ πέπλου, κρύπτει τὸ πρόσωπον ὑπὸ τὸ ρ ο ύ - μ π ὲ ν δ, λευκὴν λωρίδα πανίου, προσηρμοσμένην ἐπὶ τοῦ πρώτου πέπλου καὶ κατερχομένην μέχρι τῆς ζώνης. Πᾶσαι σχεδὸν αἱ γυναῖκες κρεμῶσιν ἀπὸ τοῦ τραχήλου κάτοπτρον καὶ μικρὸν ἀγγεῖον πλῆρες χώματος, ἐξ οὗ τρώγουσι καθ' ἡμέραν μέχρις 8 γραμμαρίων· πρὸς τὴν ἕξιν ταύτην λίαν ἐνωρὶς ἐξοικειούμεναι θεωροῦσι ταύτην μετέπειτα ὡς ἀνάγκην. Πᾶσαι καπνίζουσι τὸ χ α λ ι ά ν, πολλαὶ δὲ καταναλίσκουσιν ὄπιον καὶ χασίς, τῶν ὁποίων κατάχρησιν ποιοῦνται οἱ ἄνδρες.

Αἱ γυναῖκες νυμφεύονται περὶ τὸ 9ον ἢ τὸ 10ον ἔτος τῆς ἡλικίας. Ὀλίγα μετὰ τοὺς ἀρραβῶνας ἔτη ἡ κόρη, ἱππεύουσα τιμητικὸν ἵππον, περικυκλουμένη ὑπὸ τῶν θεραπαινῶν αὐτῆς καὶ συνοδευομενη ὑπὸ τῶν γονέων καὶ πολλῶν φίλων ὁδηγεῖται εἰς τὸν οἶκον τοῦ συζύγου. Ἐκτὸς τῶν τεσσάρων νομίμων αὐτοῦ συζύγων ὁ σεῖτης, δύναται νὰ ἔχῃ καὶ ἄλλας, δυνάμει συμφωνητικοῦ, ἐπικυρωμένου ὑπὸ τοῦ μολλᾶ. Οἱ καθολικοί, οἵτινες καλοῦνται αὐτόθι Ἀρμένιοι, κατέχουσι μετὰ τῶν Ἰουδαίων ὁλόκληρον τὸ ἐμπόριον τῆς Σίνας· εἰσὶ δὲ πάντες τοκισταὶ ἢ μᾶλλον τοκογλύφοι. Πάντες οἱ ἰθαγενεῖς ἰατροὶ εἶναι Ἰουδαῖοι· ἡ τέχνη δ' αὐτῶν εἶναι ἄγαν ἐμπειρική. Δύο μετὰ τὴν ἄφιξιν ἡμῶν ἡμέρας ὁ διοικητὴς Μίρζα-Μωχχαμὲτ-χάν, φέρων τὸν τίτλον Ἐκμπὰλ-ἐλ-Μοὺλκ ξίφος) τοῦ κράτους) προσεκάλεσεν ἡμᾶς νὰ γευματίσωμεν. ἐκφράζων ταὐτοχρόνως τὴν θλῖψιν αὐτοῦ ἐπὶ τῷ ὅτι ἠδυνάτει νὰ δεχθῇ ἡμᾶς εὐρωπαϊστί. Ἀφοῦ ἀπερροφήσαμεν κυάθους τινὰς τείου μετέβημεν εἰς τὸ ἑστιατόριον. Τραπεζομάνδυλον ἐξηπλωμένον κατὰ γῆς, κατελάμβανε σχεδὸν ὁλόκληρον τὸν χῶρον. Ἐπ' αὐτοῦ ὑπῆρχον ποικίλα φαγητά· ἐν μιᾷ τῶν μικρῶν πλευρῶν τῆς «τραπέζης» ὁ διοικητὴς ἐγονυπέτησεν ἐπὶ προσκεφαλαίου, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ τὴν συνήθη θέσιν τῶν Περσῶν κατὰ τὸ γεῦμα· καὶ ἡμεῖς ἐπειράθημεν νὰ πράξωμεν τὸ αὐτό, ἀλλὰ τὸ πρᾶγμα ἐφάνη ἡμῖν λίαν ἐπίπονον, ἐφ' ᾧ καὶ ἐκαθήσαμεν ὀκλαδόν, κατὰ τὸ τουρκικὸν σύστημα. Οἱ Πέρσαι, τρώγοντες, λαμβάνουσι διὰ τῶν δακτύλων ὁτὲ μὲν ἐκ τοῦ ἑνὸς ὁτὲ δὲ ἐκ τοῦ ἑτέρου πινακίου βλωμούς τινας, ἀναμιγνύντες τὰ μᾶλλον διάφορα τῶν ἐδεσμάτων· ἀλλ' ὁ ξενίζων ἡμᾶς παρέθηκεν ἡμῖν ἰδιαίτερα ἑκάστῳ πινάκια, διατάξας νὰ προσάγωνται ἡμῖν καὶ τὰ φαγητὰ κατὰ σειρὰν καὶ οὐχὶ ἀναμίξ. Πρὸς διάνοιξιν τῆς ὀρέξεως εἴθισται νὰ λαμβάνωσι πρὸ τοῦ γεύματος ἢ δείπνου ρακήν, τρώγοντες σύναμα ἀμύγδαλα, σακχαρωτά, καλούμενα σ ε ρ ι ν ί, τυρὸν μετ' εὐόσμων χορταρικῶν καὶ ψητῶν ἔτι κρεάτων. Τοῦτο διαρκεῖ ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν, πολλάκις δὲ καὶ ἐπὶ δύο, κατὰ δὲ τὸ διάστημα τοῦτο ἀπορροφῶσιν ἀπίστευτον ποσότητα οἰνοπνεύματος· εἶτα ἔρχεται τὸ ρόφημα ἢ ὁ ζωμὸς καὶ τὸ δεῖπνον ἄρχεται. Τὰ ἐν συνοδίᾳ ἀσμάτων γεύματα δὲν εἶναι σπάνια· οἱ ἐν Κουρδιστὰν ἀγαπῶσι τὴν μουσικήν. Συνήθως οἱ ἀοιδοὶ ψάλλουσιν ὕμνους πρὸς ἔπαινον τῶν προσκεκλημένων καὶ ἐκφράζουσιν εὐχὰς ὑπὲρ τῆς εὐημερίας καὶ τῆς εὐτυχίας αὐτῶν. Οὕτως ἀφοῦ ἐξεφράσθη ἡμῖν πᾶν εἶδος ἐπαίνου, ὅπερ ἠδύνατό τις νὰ φαντασθῇ, ἀοιδός τις ηὔξατο «νὰ εὕρωμεν τοὺς μουσουλμάνους εὐνοϊκῶς διατεθειμένους πρὸς ἡμᾶς καὶ νὰ καταστῶμεν ἀγαπητοὶ εἰς τὰς γυναῖκας τοῦ Κουρδιστάν». Τὰ ᾄσματα εἶναι κοινότατα παρὰ τοῖς Κούρδοις· τὸ πᾶν παρέχει αὐτοῖς ἀφορμὴν εἰς δίστιχα. Ἐν Περσίᾳ τὸ ἔτος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ ἔαρος καὶ ἡ πρώτη τοῦ ἔτους ἑορτάζεται διὰ διασκεδάσεων· ἡ ἑορτὴ καλεῖται Ν ε β ρ ο ύ ζ (νέα ἡμέρα). Ἅμα τῇ δύσει τοῦ ἡλίου ἅπτονται πυρὰ πανταχοῦ καὶ πυροτεχνήματα καίονται ἐν πάσαις ταῖς οἰκίαις. Κατὰ τὸ γεῦμα μετὰ τῶν ὑπὸ τῶν γυναικῶν παρεσκευασμένων ἐδεσμάτων χρησιμοποιοῦνται καὶ πηκτὰ ὠά, κεχρωματισμένα διὰ κιτρίνου, ἐρυθροῦ ἢ κυανοῦ χρώματος καὶ ἀνακαλοῦντα εἰς τὴν μνήμην τὰ ὠὰ τοῦ πάσχα. Οὐδεὶς ἐργάζεται κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν ἑορτῶν· τὴν τρισκαιδεκάτην τὴν καὶ τελευταίαν ἡμέραν παρασκευάζεται διὰ τοῦ σίτου τοῦ Ν ε β ρ ο ύ ζ σακχαρόεις φαιὸς ζωμός, ὁ σ α μ α ν ί, ὅστις ἐξασφαλίζει τὴν ὑγίειαν δι' ὁλόκληρον τὸ ἔτος εἰς τοὺς γευομένους αὐτοῦ. Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην αἱ ὁδοὶ καὶ τὰ πέριξ τῆς πόλεως εἰσὶ ζωηρότατα, διότι πάντες ἐξέρχονται ἵνα ἀπαλλάξωσι τὴν οἰκίαν τοῦ δυναμένου πιθανῶς νὰ ἐμφωλεύῃ ἐν αὐτῇ κακοῦ, ὅπερ ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ κακοποιῶν πνευμάτων, τῶν Κ α ρ α φ ὰ ν - ἐ ν - Σ ω μ π έ τ. Οἱ μὴ δυνηθέντες ν' ἀπέλθωσι τῆς οἰκίας ἀνέρχονται εἰς τὴν ἐπίπεδον στέγην καὶ ἐξορκίζουσι τὰ κακοποιὰ πνεύματα, ρίπτοντες μακρὰν ὑπεράνω τῶν ὤμων αὐτῶν τριακαίδεκα χαλίκια.

Τῇ 2/14 ἀπριλίου μετὰ ἀνάπαυσιν πέντε καὶ εἴκοσιν ἡμερῶν, ἀναγκαίαν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἵππων, ἐτράπημεν τὴν εἰς Τεχεράνην ἄγουσαν. Ἀπὸ τῆς 12/24 μαρτίου ὁ Δεβελαὶ εἶχε προχωρήσει ἐμπρός· ἀλλ' ἐγὼ (ὁ ταῦτα ἀφηγούμενος εἶναι ὁ ἕτερος τῶν δύο περιηγητῶν Γεώργιος Πίσων) ἠθέλησα νὰ διέλθω ἐκ τῶν Γκερροῦ καὶ Καραγάν, χωρῶν ἀρδευομένων ὑπὸ τοῦ Κιζὶλ Οὐζὰν καὶ τοῦ Ἀχχὰρ-Τσάϊ, ἵνα ἐξακριβώσω σημεῖα τινὰ τῶν ἀγνώστων τούτων ποταμίων, τοὐλάχιστον ἐν τοῖς μέρεσι τούτοις. Ἐκ Σίνας ἡ ὁδὸς κατέρχεται μέχρι τοῦ Γαβὲ-Ρούδ, κατὰ μῆκος τοῦ ὁποίου ὑπάρχουσιν, κατὰ τὸ ἥμισυ ἐν τῇ γῇ ἐσκαμμένα, καταλύματα, κατοικούμενα ὑπὸ λεπρῶν, οὓς οὐδεὶς ἐπιθυμεῖ νὰ πλησιάσῃ καὶ οἵτινες ζῶσιν ἐπαιτοῦντες παρὰ τοῖς μέλεσι τῶν συνοδιῶν. Κατὰ τὴν εἰς τὸ χωρίον Κουσελὰκ ἄφιξιν ἡμῶν οἱ ἦχοι τοῦ ταμπουρίνου ἔπληξαν τὰ ἡμέτερα ὦτα· οἱ κάτοικοι ἦγον ἑορτήν· ἐτελεῖτο γάμος. Ὁ πληθυσμὸς τοῦ χωρίου ἀποτελεῖται καθ' ὁλοκληρίαν ὑπὸ τῶν Σουσμανιέ, βοημῶν, ἤτοι ἀθιγγάνων, ὧν ἄγνωστος ἡ προέλευσις καὶ μυστηριώδης ἡ θρησκεία. Ἐν Ἀνατολῇ οὗτοι περιφρονοῦνται ὑπὸ πάντων. Αἱ γυναῖκες μετέρχονται τὸ ἐπάγγελμα τῶν χορευτριῶν καὶ παρευρίσκονται ἐν πάσαις ταῖς ἑορταῖς καὶ πᾶσι τοῖς πλουσίοις γάμοις. Οἱ ἄνδρες, οἵτινες κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας ἐνασχολοῦνται ἐν τῇ ἁλιείᾳ καὶ τῇ γεωργίᾳ, συνοδεύουσι τῇ ἑσπέρᾳ τοὺς χοροὺς τῇ χρήσει ἀκατεργάστων ὀργάνων. Οἱ Σουσμανιὲ μετέρχονται τὴν μαγικήν, προλέγουσι τὰ μέλλοντα καί, καθὰ Πέρσης εἶπεν ἡμῖν, «ἐπιδίδονται εἰς τὴν τέχνην τοῦ ἔρωτος». Ἀφικόμενοι εἰς τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Γαβὲ-Ρούδ, ὃν διέρχεταί τις διὰ πλινθοκτίστου γεφύρας μετὰ ἀνίσων ἀψίδων, ἀφήκαμεν τὴν ὁδὸν Χαμαδὰν καί, στρέψαντες πρὸς Β, ἠρξάμεθα τῆς ἀνόδου τοῦ ὄρους Σοσάν, ὕψους 2200 μέτρων. Ἐν τῇ κορυφῇ ἐκτείνεται εὐρὺ ὀροπέδιον διατεμνόμενον πολλαχοῦ ὑπὸ πολλῶν λόφων, διευθυνομένων ἐξ Α πρὸς Δ. Ρυάκιά τινα διασχίζουσι καὶ γονιμοποιοῦσιν αὐτό. Ἡ χλωρὶς εἶναι ἐκεῖ ποικίλη καὶ λίαν ἐνδιαφέρουσα. Ἡ ὄψις τοῦ ὀροπεδίου τούτου δὲν ἀλλάσσει ἄλλως μέχρι τοῦ ὄρους Γαροῦ ἢ Γκερροῦ, ὅπερ δεσπόζει τῆς Μπιδζὰρ Ἡ Μπιδζὰρ εἶναι πρωτεύουσα τῆς Κουρδασὶρ, ἐπαρχίας ἐξαρτωμένης ἐκ τοῦ Ἀζερμπαϊτσάν. Ἔστι δὲ κωμόπολις 5—6000 κατοίκων, ὧν 300 περίπου Ἰουδαῖοι. Τὸ κλῖμα αὐτῆς, περιβαλλομένης ὑπὸ ὀρέων, ἐξαιρέσει τῆς ἀνατολικῆς πλευρᾶς, εἶναι τραχύ· κεῖται δὲ εἰς ὕψος 1900 μέτρων. Ἐν τοῖς πέριξ ἐκτείνονται ἀπέραντοι κῆποι, παράγοντες μέγαν ἀριθμὸν ἀμυγδάλων, ἀποστελλομένων εἰς Ταυρίδα καὶ ἐκεῖθεν εἰς Εὐρώπην. Ὁ πληθυσμὸς τῆς Κουρδασὶρ περιλαμβάνει πολλοὺς Τούρκους, σουνίτας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς Πέρσας, οἵτινες εἶναι σιῖται. Εἰς ἀπόφασιν τριῶν χιλιομέτρων πρὸς Δ τῆς Μπιδζάρ, ἡ πορεία ἡμῶν ἀνεστάλη ὑπὸ τοῦ Ταλβάρ, σπουδαίου κλάδου τοῦ Κιζὶλ Οὐζέν. Τὸ εὖρος αὐτοῦ εἶναι 15—20 μέτρων ταχὺς δὲ ὁ ροῦς αὐτοῦ, ρέοντος πρὸς ΒΒΔ. Ἀνελθόντες τὸ ποτάμιον τοῦτο ἐπὶ τεσσαράκοντα χιλιόμετρα μέχρι τοῦ Σαλματάβ, χωρίου ἑκατοντάδος οἰκιῶν, ὅπου γέφυρα ἐκ πλίνθων κατὰ τὴν περσικὴν καλαισθησίαν περιλαμβάνουσα ἑπτὰ ἀνίσους ἀψίδας, ζεύγνυσι τὸν Ταλβὰρ καὶ ἐξακολουθήσαντες εἶτα τὴν ἡμετέραν πορείαν πρὸς Α διεδράμομεν μέγα ὀροπέδιον, διαυλακούμενον ὑπὸ πολλῶν ἐξηραμένων χειμάρρων τῇδε· κἀκεῖ στεναί τινες λωρίδες χλόης ἀποκαλύπτουσι τὴν ὕπαρξιν ρυακίου. Μετ' ὀλίγον κατήλθομεν τὸ ρεῦμα ἑτέρου παραποτάμου τοῦ Κιζὶλ-Οὐζέν. Τὸ εὖρος αὐτοῦ ἔχει πλάτος 15 περίπου μέτρων, ὑπερεχειλίζον δὲ σχηματίζει πολλὰ ἕλη, ἐνοῖς κατοικοῦσι χελῶναι καὶ νῆσσαι. Εἰς τὸ ἄκρον τῶν ὀρέων Τσαμαγγά, 50 χιλιόμετρα ἀνατολικώτερον τοῦ Ταλβάρ, διευθύνεται ἀποτόμως πρὸς Β. Λόφοι τινὲς χωρίζουσιν αὐτὸ ἀπὸ ἑτέρου ρεύματος, σχετικῶς σπουδαιοτέρου καὶ προερχομένου ἐξ Ἀνατολῶν. Ἤδη τὸ ὀροπέδιον στενοῦται· περιοριζόμενον δὲ πρὸς Ν ὑπὸ τῶν ὀρέων Καραγάν, ἐν τοῖς πρόποσι τοῦ ὁποίου πολυάριθμα ὑπάρχουσι χωρία, ἔχει πρὸς Β τὴν ὀροσειρὰν Ἄκ-δάγ. Αἱ ἔρημοι αὗται, ἄγονοι συνεπείᾳ ἐλλείψεως ὕδατος, διότι τὸ ἔδαφος εἶναι καρποφόρον, καλύπτονται ὑπὸ εἴδους μικρᾶς ἐρείκης, ἣν ὁ ἥλιος ξηραίνει τὸ θέρος ἀλλ' ἥτις τὸ ἔαρ χρησιμοποιεῖται ὡς βοσκὴ ὑπὸ χιλιάδων καμήλων, ἅσπερ ὁδηγοῦσιν ἐκεῖ φῦλα τῶν πέριξ τοῦ Νεχαβὲνδ καὶ τοῦ Μπουρουδζίρ. Τὰ φῦλα ταῦτα ἀντιπροσωπεύονται ὑπὸ τῶν Σασεβίνδων, ὧν αἱ μέλαιναι σκηναὶ στήνονται καθ' ὁμίλους ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐρημιῶν. Βαθύτατα πολλαὶ διώρυχες ἄγουσι τὸ ὕδωρ τοῦ Καραγὰν-δάγ εἰς τινα χωρία, ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου κείμενα καὶ κατοικούμενα ὑπὸ ἀναμίκτου πληθυσμοῦ, ὅπου πολλοὶ ὑπάρχουσι Τουρκομάνοι. Τὰ χωρία ταῦτα μετὰ τῶν κήπων αὐτῶν, καθ' ὁλοκληρίαν ὑπὸ τειχῶν περιβαλλόμενα, φαίνονται ὡσεὶ ὠχυρωμένα· πράγματι δὲ ἔνια εἶναι ὠχυρωμένα. Ἡ χώρα στερεῖται ἵππων ἀλλ' οἱ ὄνοι ἄνευ τῶν ὁποίων ὁ βίος θ' ἀπέβαινε, οὕτως εἰπεῖν, ἀδύνατος, εἰσὶν αὐτόθι πολυάριθμοι. Ἀφικόμενοι εἰς τὴν γραφικὴν κοιλάδα τοῦ Ἀχὰρ-Τσάϊ, τὰ ὕδατα τοῦ ὁποίου ἐξαφανίζονται εἰς τὰς ἐρήμους πρὸς Ν τῆς Τεχεράνης παρετηρήσαμεν ὅτι ἡ ἄποψις μεταβάλλεται· ἡ χώρα, ἄγονος πάντοτε ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων, εἶναι λίαν γόνιμος ἐν τοῖς χθαμαλοῖς μέρεσι τῆς κοιλάδος καὶ τὰ χωρία κρύπτονται ἐν ταῖς χλοεραῖς ὀάσεσιν. Ἐν τούτοις ὁ ποταμός, ὅστις διήνοιξεν ἑαυτῷ κοίτην πλάτους ἑκατὸν μέτρων, κυλίει διὰ διώρυχος πλάτους ὀκτὼ μέτρων μικρὸν ὄγκον ὑδάτων, μολονότι αἱ χιόνες πρὸ ὀλίγου μόνον διελύθησαν καθ' ὁλοκληρίαν ἐν τοῖς ὄρεσι. Ἀφοῦ δ' ἠκολουθήσαμεν τὸν ροῦν αὐτοῦ ἐπὶ 80 χιλιόμετρα ἀνεχωρήσαμεν ἐκ τοῦ Ἀχχὰρ-Τσάϊ. Ἀνεπαισθήτως ὅμως τὸ ὀροπέδιον, ὅπερ ἠκολουθοῦμεν ἀπὸ τοῦ Μπεδζὰρ χθαμαλοῦται πρὸς Α, ἡ δὲ ὀροσειρὰ τοῦ Ἀλμπούρζ ἐκτείνεται εἰς μακρὰν ἀπόστασιν, δεσποζομένην ὑπὸ τοῦ λευκοῦ κώνου τοῦ Δεμαβένδ. Τὰ συχνότερα ρυάκια καθιστῶσι τὰς ἐξοχὰς πρασινωτέρας καὶ μᾶλλον κατῳκημένας. Αἱ συνοδίαι πληθύνονται ἐν ταῖς εὐρυτέραις ὁδοῖς καὶ τῇ 16/28 ἀπριλίου, πεντεκαίδεκα ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἐκ Σίνας ἡμετέρας ἀναχωρήσεως διεκρίναμεν τοὺς κήπους καὶ τοὺς μιναρέδες τῆς Τεχεράνης, τῆς πρωτευούσης τοῦ Σὰχ-ιν-Σάχ.

Μετὰ διαμονὴν πολλῶν μηνῶν ἐν Τεχεράνῃ οἱ δύο ἐξερευνηταὶ Δεβελαὶ καὶ Πίσων, ἀνεχώρησαν τῇ 29/10 αὐγούστου διὰ Κασβίν, Ρέχτ, τῆς Κασπίας καὶ τοῦ Καυκάσου. Ἡ περιοδεία αὐτῶν διήρκεσεν ἐπέκεινα τῶν τριωνκαίδεκα μηνῶν.

Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΜΗΤΗΡ.

ΔΙΗΓΗΜΑ.

(Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον ἀριθμόν).

— Ἡ πρᾶξις σου προήρχετο ἐξ ἡρωϊκῆς ἀφοσιώσεως, Ὀδίλη, ἐξηκολούθησεν ὁ Ριχάρδος, καὶ γινώσκω καλῶς τί ὑπέφερες ἐκ τούτου, ἐπίσης δὲ γινώσκω ὅτι μόνον καὶ μόνον διότι θὰ ὑπέφερες ἐκ ταύτης ἔπραξες αὐτήν. Ὡς σύζυγος ὑπερηφανεύομαι ἐπὶ τούτῳ, ὡς πατὴρ δέ, σὲ εὐχαριστῶ.

— Ἄ! Μὴ μ' εὐχαριστῇς! ἀνέκραξεν ἡ Ὀδίλη, θλιβερὰν συνάμα ἐκβάλλουσα στοναχήν, διότι ἐὰν ἦτο υἱός μου δὲν θὰ μὲ ηὐχαρίστεις!

Δὲν ἦσαν μόνοι ἐν τῇ ὁδῷ καὶ ἑπομένως ὁ Ριχάρδος δὲν ἠδυνήθη ν' ἀσπασθῇ τὴν σύζυγόν του ὡς ἐφλέγετο νὰ πράξῃ, ἔσφιξεν ὅμως ἰσχυρῶς τὸν βραχίονα αὐτῆς καὶ παρετήρησεν αὐτὴν διὰ τρόπου ἀξίζοντος ὅσον καὶ ὁ ἀσπασμός, ὃν θὰ ἔδιδεν αὐτῇ. Ὁ Ζαφφὲ ἔφθασεν ἐν τῷ μεταξὺ καὶ μετὰ μικρὸν ἐπέβησαν τοῦ φαέθοντος.

— Ποῖος ἔδωκε τὴν ἰδέαν νὰ ξεριζώσουν τὴν κλειδαριάν; ἠρώτησεν ὁ Ριχάρδος τὸν Ζαφφέ, λαμβάνων συνάμα ἀνὰ χεῖρας τοὺς χαλινούς.

— Ἐγώ, κύριε, ἀπεκρίθη ἐν μετριόφρονι στάσει ὁ Ζαφφέ! Πρὶν ἢ ἀπέλθω ἐκ τῆς οἰκίας εἶχον εἰπεῖ εἰς τὴν κυρίαν Βρίς, ὅτι διὰ τοῦ μέσου τούτου μόνον ἠδύναντο ν' ἀποφύγωσι πάντα κίνδυνον! Ὅταν κατ' ἀρχὰς προσεπάθησαν ν' ἀνοίξωσι διὰ κλειδός, ἐκεῖνος ἔσωθεν ἔκραξεν, ὅτι ἐὰν ἐπέμενον νὰ εἰσέλθωσι θὰ ἐρρίπτετο ἐκ τοῦ παραθύρου.

Ὁ Ριχάρδος καὶ ἡ Ὀδίλη ἀντήλλαξαν βλέμμα θλιβερόν.

— Τότε ἀνέμειναν νὰ κοιμηθῇ, διότι τοῦτο ἦτο τὸ καλλίτερον

τὸ ὁποῖον εἴχομεν νὰ πράξωμεν, ἐξηκολούθησεν ἀταράχως ὁ Ζαφφέ.

— Ναί, Ζαφφέ! Σὺ εἶσαι καλὸς φίλος.

— Κάμει κανεὶς ὅ,τι εἰμπορεῖ, κύριε Ριχάρδε, ἀπεκρίθη ὁ ὑπηρέτης, καὶ ὅ,τι ἔχει καθῆκον νὰ πράξῃ. Νομίζω ὅμως, κύριε, ὅτι ὁ μικρὸς πρέπει νὰ τιμωρηθῇ. Ὄχι βεβαίως δι' αὐτήν του τὴν ἀταξίαν, ἡ ὁποία δὲν εἶναι παρὰ μόνον ἀπρόοπτόν τι, ἀλλὰ διότι βαθμηδὸν γίνεται κακὸς καὶ τοῦτο εἶναι φυσικόν, ὅταν τὸ παιδὶ δὲν τιμωρῆται ποσῶς ἢ τιμωρῆται πολὺ διὰ μιᾶς. Ὅσα λέγω εἶναι νομίζω πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ κ. Ἐδμόνδου, ἐξηκολούθησεν ἐπαναλαμβάνων αὖθις τὰς συνήθεις αὐτῷ λεπτὰς φράσεις, διότι ἐὰν πάντοτε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔβαινε θὰ συνήντα εἶτα ἐν τῷ βίῳ δυσαρεσκείας. Νομίζω ὅτι ὁ κύριος ἐννοεῖ, ὅτι μόνον καὶ μόνον ἕνεκα τῆς ἀγάπης, ἣν τρέφω πρὸς αὐτὸν λαμβάνω τὸ θάρρος . . . .

— Ἐννοῶ τὰ πάντα, Ζαφφέ, εἶπεν ὁ Ριχάρδος συνοδεύσας τοὺς λόγους αὐτοῦ μετὰ μειδιάματος γλυκυπίκρου.

Ἡ Ὀδίλη τότε, ἰδοῦσα ὅτι ἐπλησίασαν εἰς τὸν πύργον, ᾐσθάνθη τύψιν συνειδότος.

— Δὲν ἔπρεπε νὰ ἐπανέλθω, εἶπεν εἰς τὸν σύζυγον αὐτῆς, διότι ἡ μήτηρ σου θὰ εὑρεθῇ εἰς τὴν μᾶλλον δυσάρεστον καὶ δυσχερῆ θέσιν ἀπέναντί μου.

— Λυποῦμαι πολύ, εἶπε μετὰ σοβαρότητος ὁ Ριχάρδος, ἀλλὰ δὲν πταίω οὔτ' ἐγὼ οὔτε σὺ καὶ ἑπομένως πρέπει νὰ τὸ πάρωμεν ἀπόφασιν.

Ἡ κυρία Βρὶς ὑπεδέξατο τὸν υἱόν αὐτῆς μετὰ πραγματικῆς χαρᾶς ἀναμίκτου ὅμως κακῶς ὑποκρυπτομένῃ στενοχωρίᾳ. Ἐὰν πρᾶγμά τι ἦν σκληρὸν δι' αὐτήν, τοῦτο συνίστατο εἰς τὴν ἀνάγκην τοῦ ὁμολογῆσαι τὰς ἀταξίας τοῦ Ἐδμόνδου πρὸ τῆς Ὀδίλης, ἑπομένως ἕνεκα τούτου ἠλάττωσεν, ἐφ' ὅσον ἠδυνήθη, τὴν σοβαρότητα τοῦ πράγματος. Τὸ πρόγευμα, οὗ ἤρξαντο ἅμα τῇ ἀφίξει τοῦ κυρίου καὶ τῆς κυρίας Ριχάρδου, ἐχρησίμευσεν ὡς ἀφορμὴ ἀποσιωπήσεων καὶ ἀποκρύψεων, αἵτινες ἐκάλυψαν μέρος τῆς ἀληθείας. Ἔμενε δὲ μόνον τὸ ἑξῆς, ὅπερ δὲν ἠδύνατο ν' ἀρνηθῇ, ἤτοι ἡ ἀναχώρησις τοῦ Ζαφφέ, ἡ ἀναχώρησις αὐτοῦ, ἥτις δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διαταχθῇ ἀλλ' ἢ μόνον ὑπὸ τὴν ἐπίρροιαν συγκινήσεως, οἵαν οὐδέποτε ἄλλοτε ὑπέστη ἡ κυρία Βρίς, διότι ἡ διαγωγὴ τοῦ παιδὸς ἀπετέλει γεγονός, ὅπερ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δὲν ἔσχε προηγούμενον.

— Ἔσφαλα διότι παρεφέρθην πολύ, ἀπήντησεν ἡ μάμμη ὅταν ὁ υἱὸς προέβαλεν αὐτῇ τὴν παρατήρησιν ταύτην. Κατὰ βάθος δὲν ὑπῆρχέ τι τὸ ἀρκούντως σοβαρόν, ἐὰν δὲ δὲν εἶχον τὰ νεῦρά μου ἐξηρεθισμένα, βεβαίως δὲν θὰ ἐλάμβανον τὰ πράγματα ὑπὸ τόσῳ σοβαρὰν ἔποψιν.

Ὁ Ριχάρδος ἠτένισε πρὸς τὴν σύζυγον αὐτοῦ μὲ ὕφος προδίδον ἀμηχανίαν. Νέα ἔκδοσις τῆς ὑποθέσεως, ὡς ἐγένετο ὑπὸ τῆς μητρὸς Βρίς, διέφερε κατὰ παρασάγγας τῶν ὑπὸ τοῦ Ζαφφὲ λεχθέντων καὶ ἔθετεν εἰς δύσκολον θέσιν αὐτόν τε καὶ τὴν Ὀδίλην. Βεβαίως ὤφειλε νὰ προσποιηθῇ ὅτι δὲν πιστεύει εἰς τὰς δηλώσεις τοῦ Ζαφφέ, ἐκτὸς ἐὰν ἀπεφάσιζε νὰ προβῇ εἰς καθαρὰν κήρυξιν πολέμου. Πῶς λοιπὸν νὰ προσενεχθῇ καὶ πῶς νὰ ἐξέλθῃ τῆς δυσχεροῦς θέσεως; Τὸ πρακτικὸν πνεῦμα τοῦ βουλευτοῦ ὑπέδειξεν αὐτῷ λύσιν τινα. Τὸ πρόγευμα εἶχε λήξει καὶ πάντες ἠγέρθησαν τῆς τραπέζης.

— Πηγαίνω νὰ ἐπισκεφθῶ τὸν Ἐδμόνδον, εἶπεν. Εἶναι εἰς τὸ δωμάτιόν του χωρὶς κλειδαριάν;

— Ναί, σὲ συνοδεύω καὶ ἐγώ, εἶπεν ἐν σπουδῇ ἡ κυρία Βρίς.

— Ὄχι, ἀγαπητή μου μῆτερ, μὴ λαμβάνετε τὸν κόπον. Ἐπιθυμῶ νὰ ἰδῶ τὸν Ἐδμόνδον μόνος μου.

— Ἀλλά . . .

— Ἐπιθυμῶ ὅμως ἐγὼ ἀπολύτως νὰ ἦμαι μόνος, εἶπεν ὁ Ριχάρδος μετ' ἐκτάκτου ψυχραιμίας. Ὀδίλη, μοὶ κάμεις τὴν χάριν νὰ ὑπάγῃς εἰς τὸ δωμάτιόν μου καὶ νὰ μὲ φέρῃς ἀπὸ τὸ γραφεῖόν μου ἓν δέμα διαφόρων ἐγγράφων τὰ ὁποῖα ἐλησμόνησα ἐκεῖ κατὰ τὸ τελευταῖον ταξείδιόν μου; Ἰδοὺ τὰ κλειδιά, περίμενέ με ἐκεῖ καὶ θὰ ἔλθω νὰ σ' εὕρω.

Ἡ Ὀδίλη ἔλαβε τὰς κλεῖδας καὶ ἀπεσύρθη, ὁ δὲ Ριχάρδος, ἐξασφαλίσας οὕτω τὴν ὑποχώρησιν, ἐστράφη πρὸς τὴν μητέρα του λέγων.

— Εἶναι καιρὸς νὰ λάβωμεν μίαν ἀπόφασιν. Μέχρι τοῦδε ἀφῆκα τὸν Ἐδμόνδον ὀλίγον εἰς τὴν θέλησίν του καὶ εἰς τὴν ἀγάπην σας πρὸς αὐτὸν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ τῆς ἐκπαιδεύσεώς του. Ὁποιαδήποτε ὅμως καὶ ἂν ᾖναι τὰ ἀποτελέσματα τῆς μετ' αὐτοῦ συνεντεύξεώς μου, ὀφείλω νὰ σᾶς εἴπω ὅτι ἔλαβον ἀπόφασιν ὁριστικήν. Ὁ Ἐδμόνδος θὰ εἰσέλθῃ κατὰ τὴν πρώτην ἑβδομάδα τοῦ ὀκτωβρίου εἰς τὸ λύκειον καὶ θὰ τὸν πάρω τώρα μαζῆ μου διὰ νὰ τὸν ἐγγράψω.

Ἡ κυρία Βρὶς ὠχρίασε, διότι καίτοι προέβλεψε τὸ πρᾶγμα ᾐσθάνθη ὅμως ὁπωσδήποτε σφοδρὰν ἀλγηδόνα.

— Δὲν θὰ θελήσῃς νὰ μὲ κάμῃς, νομίζω, αὐτὴν τὴν προσβολήν, εἶπεν.

— Δὲν εἶναι προσβολή, μῆτερ μου καὶ σᾶς παρακαλῶ νὰ μὴ θεωρήσετε ὡς δυσάρεστον μέτρον τὸ ὁποῖον ἐπιβάλλει ἡμῖν πᾶς νόμος. Τὸ ἔτος τοῦτο ἢ τὸ προσεχὲς ὁ Ἐδμόνδος πρέπει νὰ εἰσαχθῇ εἰς σχολήν, ἐπειδὴ δὲ αἱ πρόοδοι αὐτοῦ ἐν τῇ σπουδῇ δὲν εἶναι ἀνάλογοι πρὸς τὴν ἡλικίαν του, δὲν ἔχομεν νὰ χάνωμεν πλέον καιρόν.

Ἐπὶ τούτῳ ἐξῆλθε χωρὶς νὰ παράσχῃ τῇ μητρὶ αὐτοῦ καιρὸν πρὸς ἀπάντησιν. Ἡ κ. Βρὶς εἶδεν αὐτὸν ἀπερχόμενον καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιόν της, ὅπερ ἔκειτο πλησίον τοῦ ἐγγόνου αὐτῆς, ἵνα τοιουτοτρόπως εὑρίσκηται εἰς θέσιν ν' ἀκούῃ τῆς φωνῆς αὐτοῦ.

Ὁ Ριχάρδος εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιον τοῦ Ἐδμόνδου, τὸ ὁποῖον ἡ ἄνευ κλειδωνιᾶς θύρα καθίστα ὅμοιον πρὸς φρούριον ἄνευ τηλεβόλων. Ὁ παῖς εἶχε προγευματίσει καὶ εἷς ὑπηρέτης ἐκαθάριζε τὴν τράπεζαν· ὁ Ριχάρδος ἀνέμενε μέχρις οὗ ἡ ἐργασία αὕτη περατωθῇ καὶ ἀπέλθῃ ὁ ὑπηρέτης, εἶτα δὲ χωρὶς νὰ κλείσῃ τὴν θύραν, ἀπευθυνόμενος εἰς τὸν παῖδα, εἶπεν·

— Ἔκαμες μερικὰς ἀταξίας ἐδῶ. Διηγήσου μοι τὰ πράγματα πῶς συνέβησαν.

Ὁ Ἐδμόνδος εἶχε μὲν πολλὰ ἐλαττώματα, εἶχεν ὅμως καὶ μεγάλην ἀρετὴν τὴν ἑξῆς, ὅτι ἦτο εἰλικρινέστατος καὶ φιλαλήθης. Τὴν ἀρετὴν ταύτην ἡ σωφροσύνη τῆς μάμμης αὐτοῦ — σωφροσύνη ὅμως γυναικῶν τοῦ ὑψηλοῦ κόσμου, ἀποτέλεσμα τῆς ἡλικίας μᾶλλον ἢ τῆς φύσεως οὖσα, — δὲν ἠδυνήθη νὰ στρεβλώσῃ. Ὁ Ἐδμόνδος ἠδύνατο ν' ἀποκρύψῃ ὁλοσχερῶς τὰς ἰδέας καὶ σκέψεις αὐτοῦ, οὐχὶ ὅμως καὶ νὰ παραστήσῃ αὐτὰς ἄλλως ἢ ὅπως ἔχουσιν· ἔστη λοιπὸν πρὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ὀρθός, τοὺς ὀφθαλμοὺς ἔχων ἐστραμμένους εὐθὺ πρὸς αὐτὸν ὡσεὶ περιφρονῶν τὰ ἀποτελέσματα τῶν λόγων αὐτοῦ.

— Ἡ διδασκάλισσά μου μ' ἔκαμε παρατήρησιν διὰ τὸ μάθημά μου, διότι, ἔλεγεν ὅτι δὲν τὸ ἤξευρα καλά . . .

— Τὸ ἤξευρες λοιπὸν καλά; διέκοψεν ὁ πατήρ.

— Ὄχι, ἀπήντησεν ὁ Ἐδμόνδος ἀταράχως!

— Τότε λοιπόν;

— Τότε καὶ ἐγὼ τῇ ἀπήντησα ὀλίγον αὐθαδῶς.

— Τί τῆς εἶπες;

— Ὅτι θὰ μανθάνω τὸ μάθημά μου ὅπως μὲ ἀρέσει.

— Ἔπειτα;

— Ἐκείνη μὲ εἶπεν αὐθάδη . . .

Ὁ Ἐδμόνδος ἔστη, ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ ἀνέμεινε. Μετά τινας στιγμάς, κατανικῶν τὴν στενοχωρίαν, ἣν παρομοία δήλωσις προὐξένει αὐτῷ, ἐξηκολούθησεν.

— Ἐγὼ δὲν εἰμπόρεσα νὰ παραδεχθῶ αὐτό, ἤμην θυμωμένος καί . . . τὴν ἔδωσα ἕνα πάτσο.

— Πάτσο, Ἐδμόνδε! Σύ, εἷς ἀνὴρ νὰ κτυπήσῃς γυναῖκα!

— Μὲ εἶχεν ὑβρίσει! ἀπήντησεν ὁ παῖς ὑψῶν πλειότερον τὴν κεφαλὴν καὶ βυθίζων τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτοῦ εἰς τοὺς τοῦ πα-

τρὸς αὐτοῦ, ὧν ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ ὑποστῇ τὴν ἔκφρασιν ψυχρᾶς ἀποδοκιμασίας καὶ ἐπιπλήξεως.

— Σὲ εἶχεν εἰπεῖ τὴν ἀλήθειαν, παιδί μου, εἶπεν ὁ Ριχάρδος διὰ σοβαρωτάτης φωνῆς.

Ὁ παῖς ἐρρίγησεν, ἕτοιμος νὰ ἐκτιναχθῇ ἀποτόμως ὡς νεαρὸς ἵππος, πλησσόμενος ὑπὸ τῆς μάστιγος· δὲν εἶπεν ὅμως τίποτε.

Ἀπό τινων στιγμῶν ἠκούετο ἐλαφρὸς θροῦς ἐσθήτων γυναικείων ἔξωθεν τῆς θύρας, προδίδων τὴν παρουσίαν γυναικός. Ὁ Ριχάρδος ἦτο βέβαιος ὅτι δὲν ἦτο ἡ Ὀδίλη.

— Ἔπειτα; ἠρώτησε χωρὶς νὰ προδώσῃ τὴν μεγάλην στενοχωρίαν, ἣν ἐπὶ τούτῳ ᾐσθάνθη.

— Ἔπειτα δὲν συνέβη τίποτε, εἶπε ζωηρῶς ἡ κυρία Βρίς, εἰσελθοῦσα αἴφνης εἰς τὸ δωμάτιον. Τὰ ἐπίλοιπα περιορίζονται εἰς μικρὰν διαφωνίαν μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τοῦ ἐγγόνου μου, ὁ ὁποῖος ἐπὶ τέλους ἐνόησεν ὅτι ἔπραξε κακῶς καὶ ἐγὼ τῷ συνεχώρησα. Αὐτὸ δὲν εἶναι κανενὸς δουλειά, δὲν εἶναι ἔτσι Ἐδμόνδε;

— Εἶναι ὅμως ἰδική μου δουλειά, εἶπεν ὁ Ριχάρδος ἤρεμος καὶ ψυχρὸς πάντοτε διατελῶν. Ἔτρεμε ὑπὸ τὴν προσπάθειαν, ἣν κατέβαλλεν, ὅπως συγκρατήσῃ ἑαυτόν, ἀλλ' ὁ τρόμος αὐτοῦ δὲν ἦτο καταφανής. Πρέπει νὰ γνωρίζω τὰ σφάλματα τοῦ υἱοῦ μου καὶ ἂν ἔτι ἡ καλωσύνη σας τὰ συγχωρῇ, διότι ἐγὼ εἶμαι ὁ κριτής του.

— Μόνος ὁ Θεὸς εἶναι κριτής του! ἀνέκραξεν ἡ κυρία Βρὶς μετ' ὀργῆς καὶ παραφορᾶς ἄκρας καὶ ἐκτὸς ἑαυτῆς. Μετενόησεν, ἑπομένως τοῦτο ἀρκεῖ.

— Ὁ Θεὸς καὶ ὁ πατήρ του, ἀπήντησεν ὁ Ριχάρδος. Ἐδμόνδε, λέγε παιδί μου, ὁμολόγησον τὰ κατόπιν.

— Ἀ! ἀνέκραξεν ἡ κυρία Βρὶς εἰς τὸν παροξυσμὸν τῆς ὀργῆς ἐξικομένη. Ἐγίνωσκον καλῶς ὅτι καθ' ἣν ἡμέραν ἡ γυνὴ αὕτη θὰ εἰσήρχετο ἐδῶ, θὰ συνεισήρχετο αὐτῇ καὶ ἡ δυστυχία. Σοῦ ἐγύρισε τὸ μυαλὸ κατὰ τοῦ ἰδίου σου τέκνου καὶ ἰδοὺ ὅτι τὴν ἀκούεις . . .

Ὁ Ριχάρδος ἔκαμε κίνημα τὸ ὁποῖον κατέστειλεν ἡ θέλησις αὐτοῦ.

— Βεβαίως ἡ σύζυγός μου δὲν μοὶ ἔστειλε τὸν Ζαφφέ, εἶπε μετὰ πικροτάτης εἰρωνείας. Ἀφοῦ δὲν θέλεις, Ἐδμόνδε, νὰ με εἰπῇς τὰ κατόπιν, σὲ ἀφίνω νὰ σκεφθῇς, ἐλπίζω δὲ ὅτι ὁ ὀρθὸς λόγος θὰ σοὶ ἐμπνεύσῃ. Θὰ ἐπανέλθω μετὰ μίαν ὥραν.

Ἐξῆλθε, νομίζων ὅτι ἡ μήτηρ του θὰ ἐξήρχετο μετ' αὐτοῦ. Καὶ πράγματι μὲν ἠκολούθησεν αὐτῷ ἀλλὰ μόνον ὅπως εἰσέλθῃ εἰς τὸ δωμάτιόν της, ἐξ οὗ μετ' ὀλίγον ἐπέστρεψε παρὰ τῷ ἐγγόνῳ αὐτῆς.

— Ἀγαπητή μου, εἶπεν ὁ Ριχάρδος εἰς τὴν σύζυγον αὐτοῦ, ἐκηρύχθη ὁ πόλεμος καὶ θὰ ὑποστῶμεν ὅλας τὰς συνεπείας.

Καὶ κατέπεσεν ἐπί τινος ἕδρας, καλύπτων δι' ἀμφοτέρων τῶν χειρῶν τὸ ἠλλοιωμένων αὐτοῦ μέτωπον. Ἐκείνη ἡσύχως ἐγονυπέτησε παρ' αὐτῷ, ὅπως ἀπέναντι τῶν ἑαυτοῦ ὀφθαλμῶν, ὅταν ἀποκαλύψῃ τὸ πρόσωπον αὐτοῦ, συναντήσῃ τοὺς ἁγνοὺς καὶ συμπαθεῖς ὀφθαλμοὺς τῆς ἀγαπητῆς αὐτοῦ συζύγου.

— Πόλεμος, πόλεμος σωστός, ἐπανέλαβε, καὶ θὰ ἔχωμεν ἐπιθέσεις κατὰ τῶν ὁποίων δὲν θὰ δυνηθῶ πάντοτε νὰ σὲ προστατεύσω, ἀγαπητή μου Ὀδίλη.

Ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ παρετήρησε πρὸ αὐτοῦ τὸ ὡραῖον πρόσωπον, ὅπερ ἠγάπα, ἀποπνέον ἐγκαρτέρησιν θαυμασίαν, ὡς ἡ μορφὴ τῶν μαρτύρων, ὅτε ἐπλήττοντο ὅταν ὡμολόγουν τὴν πίστιν αὐτῶν.

Ὁλόκληρος ἡ προσπεποιημένη αὐτοῦ ἰσχὺς κατέρρευσε πρὸ τοῦ μεγαλείου ἐκείνου τῆς ψυχῆς καί, στηριχθεὶς ἐπὶ τῶν ὤμων τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἤρξατο νὰ κλαίῃ μετὰ θερμῶν δακρύων.

Ἐπί τινας στιγμὰς οὐδὲν εἶπεν αὐτῷ, περιοριζομένη, μόνον νὰ σπογγίζῃ τὰς φλεγούσας σταγόνας, αἵτινες ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτοῦ ἔπιπτον ἐπὶ τῶν συνηνωμένων αὐτῶν χειρῶν, εἶτα δὲ ἤγειρεν ἐλαφρῶς καὶ μετὰ χάριτος τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ καὶ ἐκάθησε παρ' αὐτόν, στηρίζουσα τὸν ὦμον αὐτῆς ἐπὶ τοῦ ὤμου ἐκείνου.

— Ἀγαπητέ μοι σύζυγε, εἶπεν αὐτῷ, σὲ ἐνυμφεύθην οὐ μόνον διὰ νὰ συμμερίζωμαι τὴν χαράν σου ἀλλὰ καὶ διὰ νὰ σὲ ἐνθαρρύνω καὶ σὲ ὑποστηρίζω κατὰ τὰς ἀντιξόους περιστάσεις, ὅσον μοὶ ἐπιτρέπουσιν αἱ ὀλίγαι γνώσεις τὰς ὁποίας ἔχω περὶ τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν πραγμάτων· ἀγαπητέ μοι σύζυγε, θεωρῶ ἐμαυτὴν εὐτυχῆ συμμεριζομένη τὰς λύπας σου, ἐὰν ἡ σκέψις τοῦ ὅτι εἴμεθα δύω ὅπως τὰς ὑφιστάμεθα δύναται νὰ ἐλαφρύνῃ αὐτάς· ἐπλήγεις σκληρῶς, εἶναι δίκαιον καὶ σωτήριον νὰ πληγῶ καὶ ἐγώ, ἄλλως ἡ ἕνωσίς μας δὲν θὰ εἶναι πλήρης.

Παρετήρησεν ἐκεῖνος τότε τὴν Ὀδίλην μετ' ἐκφράσεως ἀμυθήτου πάθους, ἐν ᾧ ἔπαλλε πᾶν ὅ,τι ὑπέροχον καὶ εὐγενὲς κρύπτει ἡ ἀνθρωπίνη καρδία. Δὲν ἠγάπα αὐτὴν διὰ τὸ ὡραῖον μόνον αὐτῆς πρόσωπον καὶ τὴν ἔκτακτον νοημοσύνην, ἀλλὰ διὰ πᾶν ὅ,τι εὐγενὲς καὶ ἀφιλοκερδὲς ἐνυπῆρχεν ἐν αὐτῇ.

— Ὅ,τι καὶ ἂν συμβῇ, ἐξηκολούθησεν ἡ Ὀδίλη, θὰ εἶμαι παρὰ τὸ πλευρόν σου. Εἶναι ὀλίγον ἀλλ' ὅπως δήποτε εἶναι πάντοτε κάτι, δὲν ἔχει οὕτω φίλτατέ μου σύζυγε;

Μεγάλως ἐπεθύμει νὰ κλαύσῃ, ἀλλὰ συνεκράτει τὰ δάκρυα αὐτῆς, ἅπερ τὴν ἀπέπνιγον, διότι ὤφειλε νὰ ἐγχύσῃ πᾶσαν τὴν δυνατὴν γαλήνην εἰς τὴν λίαν καταπεπονημένην ἐκείνην καρδίαν, ἥτις κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἐπανεπαύετο ἐπ' αὐτοῦ, ὡς ἐπὶ ἀσύλου.

— Σύ, σύ, ἐπανέλαβε μετὰ νέας ἐκρήξεως ἀπελπισίας, σύ, θὰ καταφρονηθῇς, θὰ διαβληθῇς καὶ πιθανὸν θὰ μισηθῇς... Ὦ! πόσον ὁ βίος εἶναι δύσκολος!

Ἔλαβεν ἐκείνη αὐτὸν ἐν ταῖς ἀγκάλαις της ὡς θὰ ἔπραττε πρὸς παῖδα, καὶ ἤρξατο θωπεύουσα αὐτὸν διὰ γλυκυθύμων λέξεων καὶ ἐκφράσεων μέχρις οὗ κατώρθωσε νὰ γεννηθῇ ἐν τῷ νῷ αὐτοῦ ἐὰν μὴ ἡ ἐμπιστοσύνη, ἀλλὰ τοὐλάχιστον ἡ συναίσθησις τῆς φυσικῆς αὐτοῦ ὑπεροχῆς ἀπέναντι τῶν ἄλλων ἐν τῷ ζητήματι τούτῳ, συναίσθησις, ἣν ἐπὶ στιγμὰς εἶχεν ἀπολέσει.

Καὶ ἔπειτα, ἐξηκολούθησε προσπαθοῦσα ν' ἀναλάβῃ φαινομενικὴν φυσικὴν ἀξιοπρέπειαν, ἐξαλείφουσα πᾶν ἴχνος δακρύων ἐκ τοῦ προσώπου αὐτῆς καὶ καθιστῶσα τὸ πρόσωπον αὐτῆς γαλήνιον. Καὶ ἔπειτα σύζυγέ μου, λάβε ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ λύπαι μου τὰς ὁποίας φοβεῖσαι δι' ἐμὲ δὲν δύνανται νὰ μὲ πλήξωσι βαθέως. Ἐνόσῳ μὲ ἀγαπᾷς, Ριχάρδε, τὰ λοιπά, δι' ἐμὲ εἶναι ἁπλῆ ἱστορία, ὅσον δ' ἀφορᾷ διὰ τὴν μητέρα σου, πρέπει νὰ σοὶ εἴπω ὅτι μοὶ εἶναι ἀδύνατον νὰ διατηρήσω ἐπὶ πολὺ κατ' αὐτῆς δυσάρεστόν τι αἴσθημα. Κατὰ πρῶτον εἶναι μήτηρ σου καὶ ἐπὶ πλέον κέκτηται παλλάδιον τὸ ὁποῖον θὰ προασπίζῃ πάντοτε αὐτήν. Αἱ πλάναι αὐτῆς, ἐὰν διαπράττῃ τοιαύτας, καὶ εἶτα ἔτι τὰ σφάλματά της θὰ προέρχωνται πάντοτε ἐξ ὑπερβολικῆς ἀγάπης πρὸς τὸν ἔγγονόν της. . . . Λάβε τοῦτο ὑπ' ὄψιν, Ριχάρδε, καὶ θὰ ἰδῇς ὅτι θ' ἀφοπλισθῇς παντελῶς. Εἶναι υἱός σου, ἐκείνη τὸν ἀγαπᾷ πολύ—πόσον εἶναι καλὸν ν' ἀγαπᾷ τις πολύ! —καὶ ἔπειτα ἠξεύρομεν ὅτι ἡ ὑπομονὴ εἶναι ἁπλῆ μερὶς τῆς ἀγάπης τῶν προμητόρων.

Ὁ Ριχάρδος ἥρπασε διὰ τῶν χειρῶν αὐτοῦ τὸ ἐκλιπαροῦν πρόσωπον, ὅπερ παρετήρησεν αὐτὸν καὶ ἠσπάσθη αὐτὸ περιπαθῶς καὶ ἐπαλλήλως, εἶτα διηυθύνθη πρὸς τὴν θύραν καὶ ἐπὶ τοῦ οὐδοῦ αὐτῆς ὤν, ἀπέστειλε διὰ τῆς χειρὸς ἀσπασμὸν πρὸς τὴν σύζυγον, ἥτις μείνασα μόνη, ἔστη πρὸ τοῦ παραθύρου, παρατηροῦσα, χωρὶς ὅμως νὰ βλέπῃ, τὸ ὡραῖον πρὸ αὐτῆς τόπιον, ὅπερ ἐχρύσου ἤδη φθινοπωρινὴ ὥρα τοῦ ἔτους καὶ ὑψοῦσα πρὸς τὸν οὐρανὸν ἡνωμένας τὰς δύω χεῖρας ἤρξατο κλαίουσα ἐν λυγμοῖς. Μετ' ὀλίγον, καθησυχάσασα, ἐπλησίασε πρὸς τὴν τράπεζαν τοῦ κομμωτηρίου, ἐτακτοποίησε τὴν κόμην αὐτῆς, ἔπλυνεν ὀλίγον τὸ πρόσωπον διὰ ψυχροῦ ὕδατος καὶ ἐκάθησεν, ἑτοίμη εἰς πάντα.

Ὁ Ριχάρδος, ὡς ἄλλως ἦτο βέβαιος, εὗρε τὴν μητέρα του παρὰ τὸν Ἐδμόνδον.

— Ἐτελείωσαν, δὲν ἔχει οὕτω, Ριχάρδε; εἶπεν ἡ κυρία Βρὶς διὰ τόνου συνενοῦντος προσπεποιημένην γαλήνην πρὸς ἐνδόμυχον παράκλησιν. Ὁ Ἐδμόνδος εἶναι ἕτοιμος νὰ σὲ εἰπῇ ὅτι ὕβρισε τὴν μάμμην του, ἀλλ' ἐν στιγμῇ ὀργῆς, ὅτι δὲν ἦτο κύριος ἑαυτοῦ. Ὑπόσχεται ὅτι δὲν θὰ ἐπαναρχίσῃ πλέον, διότι μετενόησε πικρῶς καὶ ἐγὼ τῷ συνεχώρησα ἐξ ὁλοκλήρου! Βέβαια, δὲν εἰμπορεῖς νὰ φανῇς αὐστηρότερος ἐμοῦ, ἡ ὁποία προσεβλήθην;

— Τῷ συνεχωρήσατε μῆτερ μου, ἀπήντησεν ὁ Ριχάρδος, καὶ τοῦτο μεγάλως τιμᾷ τὴν ἀγαθότητα τῆς ψυχῆς σας, ἐγὼ ὅμως δὲν δύναμαι νὰ ἀρκεσθῶ εἰς τοῦτο. Ὁ Ἐδμόνδος θὰ ἔλθῃ μαζῆ μου εἰς Παρισίους, καὶ τὴν προσεχῆ ἑβδομάδα θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Λύκειον Ἑρρίκου τοῦ Δ'.

Ἡ ἀπόφασις ἠκούσθη ἐν σιγῇ, ὁ δὲ Ριχάρδος, ὅστις ἀνέμενεν ἀντιρρήσεις ἐξεπλάγη σφόδρα.

— Ἑτοιμάσου, εἶπεν εἰς τὸν υἱόν του καὶ αὔριον θὰ πηγαίνωμεν εἰς Παρισίους μετὰ μεσημβρίαν.

Καὶ ἐδῶ οὐδεμία ἀπήντησις· ὁ Ριχάρδος διὰ ν' ἀποφύγῃ σκηνὴν ἐξῆλθε, μετ' ὀλίγον δὲ μετέβη παρ' αὐτῷ ἡ μήτηρ του.

— Ἀπόψε δὲν θὰ τὸν πάρῃς εἰς τὸ σπῆτι σου, εἶπεν χαμηλοφώνως, σὲ παρακαλῶ λοιπὸν νὰ ἔλθῃς εἰς τὸ δωμάτιόν μου.

Ὁ Ριχάρδος παρηκολούθησε τὴν μητέρα του.

— Δὲν θὰ τὸν πάρῃς βεβαίως κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀνέτοιμον, ἔπειτα τί θὰ τὸν κάμῃς ἕως ὅτου ἀνοίξῃ τὸ Λύκειον;

— Καὶ σεῖς μῆτερ μου, τί θὰ τὸν κάμετε;

— Ἡ διδασκάλισσα ἔφυγεν ἀπὸ τῆς χθές, ἑπομένως δὲν θὰ ἔχῃ ἀφορμὰς νὰ δειχθῇ πάλιν ἀνυπότακτος, τὰ πάντα δὲ βαίνουσι καλῶς. Ὅταν τὸ Λύκειον ἀνοίξῃ τότε θὰ τὸν πηγαίνω ἐγὼ ἐκεῖ καὶ θὰ κατοικήσω εἰς τοὺς Παρισίους. Δὲν πιστεύω νὰ θέλῃς νὰ τὸν βάλῃς ἐσωτερικόν; Θὰ ἦτο ὅλως διόλου μωρόν.

— Μῆτερ μου, θὰ ἐγγραφῇ ὡς ἐσωτερικός, ἀπήντησεν ὁ Ριχάρδος ταρασσόμενός πως. Ἠξεύρετε καλὰ ὅτι ἐσήκωσε χέρι ἐπάνω σας;

— Ποῖος σὲ εἶπεν αὐτά, ἀνέκραξεν ἡ κυρία Βρίς, ἡ γυναῖκα σου;

— Βεβαιότατα, εἰς τὴν ὁποίαν ὅμως τὸ εἶπεν ὁ Ζαφφὲ ἐκ μέρους σας.

— Δὲν ἔπρεπε νὰ τὸ εἰπῇ· εἰς ἐκείνην! Ἤμην παρωργισμένη, εἶχα χαμένο τὸ μυαλό μου, καὶ ἔστειλα νὰ ζητήσω σέ, ὄχι ἐκείνην!

— Τί σημαίνει τάχα!

— Πῶς, τί σημαίνει; Δὲν ἔπρεπε νὰ σοὶ τὸ εἰπῇ! Κατώρθωσε νὰ κάμῃ τὸν Ζαφφὲ νὰ φλυαρήσῃ καὶ ὁ Ζαφφὲ ἔκαμε σφάλμα νὰ ὁμιλήσῃ, ἐκείνη ὅμως διέπραξε μεγαλήτερον σφάλμα, ἐπαναλαβοῦσα τοὺς λόγους τοῦ Ζαφφέ. Ἐὰν εἶχε πράγματι καλὴν καρδίαν, τὸ καθῆκόν της ἦτο νὰ σοὶ τὸ κρύψῃ! Δὲν λέγει ὁ κόσμος ὅλα εἰς τοὺς γονεῖς καὶ προσπαθεῖ νὰ μὴ τοὺς ἐξοργίσῃ. Ἐκείνη ὅμως... ἐκείνη ποτὲ δὲν θὰ ἡσυχάσῃ ἑνόσῳ δὲν σὲ καταφέρῃ νὰ βδελυχθῇς τὸν υἱόν σου!

Ὁ Ριχάρδος εἶχεν ἐπανακτήσει τὴν φαινομενικὴν ψυχραιμίαν αὐτοῦ ὑπὸ τὴν ἀπίστευτον ταύτην προσβολήν, ἡ συγκίνησις ὅμως, ἥτις σφόδρα ἐτάρασσεν αὐτόν, ἔφερεν αὐτὸν εἰς σημεῖον νὰ ἐκβῇ τοῦ μέτρου.

— Θὰ ὁμολογήσετε, μῆτερ μου, ὅτι πρέπει ἀπολύτως ὁ υἱός μου νὰ μὴ διατελῇ πλέον ὑπὸ τὴν ἐπήρρειάν σας! Ὄχι μόνον δὲν θὰ τὸν διδάξητε νὰ ἀγαπᾷ τὴν δευτέραν μητέρα του, ἀλλὰ τοὐναντίον μάλιστα θὰ τὸν μετατρέψετε εἰς ἀντικείμενον διαφωνίας μεταξὺ ἐμοῦ καὶ τῆς συζύγου μου!

Ἡ κυρία Βρὶς παρετήρησε τὸν υἱόν αὐτῆς μετ' ἐκφράσεως ἐκτάκτου ἀγανακτήσεως καὶ ἐξῆλθεν ἀποτόμως τῆς αἰθούσης καταλιποῦσα τὴν θύραν ἀνοικτήν.

Ὁ Ριχάρδος κατῆλθεν εἰς τὸ προαύλειον, διέταξε νὰ ἑτοιμασθῇ ἡ ἅμαξα, εἰδοποίησε τὴν Ὀδίλην καὶ ἐπέστρεψε παρὰ τῷ υἱῷ αὐτοῦ. Τῇ φορᾷ ταύτῃ ὁ παῖς ἦτο μόνος.

— Εἶσαι ἕτοιμος; εἶπε μετὰ γλυκύτητος καὶ μειλιχίου τρόπου.

— Ἕτοιμος νὰ σὲ ἀκολουθήσω; ἠρώτησεν ὁ Ἐδμόνδος. Ὄχι παπάκη, δὲν θέλω νὰ φύγω ἀπ' ἐδῶ.

— Καὶ ἂν θέλῃς καὶ ἂν δὲν θέλῃς εἶναι τὸ ἴδιον πρᾶγμα, ἀπήντησεν ὁ Ριχάρδος ὀργισθείς. Ἔλα λοιπόν, τελείωνε καὶ γρήγορα.

— Δὲν ἔρχομαι στὸ σπῆτί σου στὸ Παρίσι, εἶπεν ὁ παῖς σφίγγων τοὺς γρόνθους, δὲν θ' ἀφίσω ἐγὼ τὴν γιαγιά μου διὰ νὰ ὑπάγω στὴν μητρυιάν μου. Θέλω νὰ ὑπάγω εἰς τὸ λύκειον, ἀλλὰ στὸ σπῆτι ποῦ μένει ἐκείνη ἡ γυναῖκα, ποτέ! Τὴν μισῶ!

Ἡ Ὀδίλη, ἥτις κατήρχετο τὴν κλίμακα κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν, ἔστη ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς κλίμακος.

— Ἐδμόνδε, εἶσαι ἕνας κακὸς παπαγάλος, παιδί μου! Εἶπεν ὁ Ριχάρδος, μὴ δυνηθεὶς πλέον νὰ συγκρατηθῇ.

— Ἰδού, νά της, εἶναι ἐκείνη, μᾶς ἀκούει, ἀπήντησεν ὁ Ἐδμόνδος τοῦ ὁποίου τὸ διαπεραστικὸν βλέμμα διέκρινε τὴν Ὀδίλην διὰ τῆς ἀνοικτῆς μεινάσης θύρας. Αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία αὐτῶν ποῦ γίνονται! Τὴν μισῶ, ναί, σᾶς βδελύσσομαι, κυρία!

— Ἐδμόνδε! ἔκραξεν ὁ Ριχάρδος καὶ ἡ χεὶρ αὐτοῦ θὰ κατέπιπτεν ἐπὶ τοῦ παιδὸς ἐὰν μὴ ἀνεκόπτετο καθ' ὁδὸν ὑπὸ τῆς Ὀδίλης.

— Ἄφησέ τον, φίλε μου, εἶπεν ἐκείνη ἡσύχως, δὲν ἠξεύρει τί λέγει! Ἀργότερα θὰ ἐννοήσῃ καὶ θὰ ὀρθολογήσῃ.

Ὁ παῖς παρετήρει αὐτὴν μετὰ βλέμματος μεστοῦ λύσσης καὶ ὀργῆς. Ἀδυνατῶν νὰ ἑρμηνεύσῃ ἄλλως τὴν μανίαν αὐτοῦ, ἐπρόφερε μίαν τῶν ὕβρεων ἐκείνων, ἃς καὶ οἱ μᾶλλον εὐγενῶς ἀνατεθραμμένοι παῖδες, δύνανται ν' ἀκούσωσιν ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ νὰ ἐπαναλάβωσι μὴ ἐννοοῦντες τί λέγουσιν.

— Ἄγωμεν ἐντεῦθεν, εἶπεν ὁ Ριχάρδος, σύρων τὴν σύζυγον αὐτοῦ ὠχρὰν ἐκ βδελυγμίας. Πάγω νὰ πιστεύσω ὅτι ἐδῶ ὅλοι εἶναι φρενοβλαβεῖς!

Ἐπὶ τῷ γενομένῳ θορύβῳ ἔσπευσεν ἡ κυρία Βρὶς νὰ ἔλθῃ εἰς τὸ δωμάτιον, ὁ δὲ Ριχάρδος διερχόμενος πρὸ αὐτῆς ἐχαιρέτισε μετ' ἐνδείξεως βαθέος σεβασμοῦ καὶ ἐξῆλθεν. Ἡ ἅμαξα δὲν εἶχεν εἰσέτι ἑτοιμασθῇ ἐντελῶς καὶ ἑπομένως ἀνέμενεν ἐπὶ μικρὸν ἐπὶ τοῦ περιστυλίου. Ἡ Ὀδίλη ἔτρεμεν ἐκ συγκινήσεως ἅμα καὶ ψύχους διότι ὁ ἄνεμος ἦτο πως ψυχρός. Ὁ Ριχάρδος, ἀκούων τὸν κρότον τῶν συγκρουομένων ὀδόντων τῆς συζύγου αὐτοῦ, ἔσφιξε τὸ ἐπανωφόριον αὐτῆς καὶ ἐξήγαγεν ἐκ τῶν θυλακίων αὐτοῦ μανδήλιον, ὅπερ ἔδεσεν περὶ τὸν λαιμὸν αὐτῆς χωρὶς νὰ προφέρῃ λέξιν. Ὁ Ζαφφὲ ἐπλησίασεν.

— Ἡτοίμασα τὴν μεγάλην ἅμαξαν ἕνεκα τῆς κυρίας καὶ τοῦ κυρίου Ἐδμόνδου.

— Ὁ Ἐδμόνδος δὲν θὰ ἔλθῃ μαζῆ, ἀπήντησεν ὁ Ριχάρδος, θὰ σὲ εἰπῶ τί πρέπει νὰ κάμῃς, Ζαφφέ, ἐὰν δὲ δὲν σοὶ εἶναι δυνατὸν νὰ ἐκτελέσῃς τὰς ὁδηγίας τὰς ὁποίας θὰ σοὶ δώσω, νὰ ἔλθῃς νὰ μ' εὕρῃς εἰς Παρισίους, ἐὰν δὲ ἡ μήτηρ μου, εὕρισκε τὴν συμπεριφορὰν σου ἀπρεπῆ, θὰ παραμείνῃς ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ μου.

— Ὦ, καλά! νομίζω, κύριε, ὅτι δὲν θὰ λάβωμεν ἀνάγκην τούτου, ἀπήντησεν ὑπομειδιῶν. Ἡ κυρία Βρὶς εἶναι ἀρκούντως ἔξυπνος καὶ πολὺ καλή, κατὰ βάθος, ὥστε δὲν πιστεύω νὰ φθάσωμέν ποτε εἰς σημεῖον νὰ δυσαρεστηθῶμεν.

Ὁ κύριος καὶ ἡ κυρία Ριχάρδου εἰσῆλθον εἰς τὴν ἅμαξαν καὶ ἀνεχώρησαν. Ὅταν ἔφθασαν εἰς σημεῖον ὥστε νὰ μὴ φαίνωνται ἐκ τοῦ πύργου ὁ Ριχάρδος ἐγονυπέτησε καί, ἀσπαζόμενος τὰς χεῖρας τῆς Ὀδίλης, εἶπεν αὐτῇ.

— Σοὶ ζητῶ ταπεινῶς συγγνώμην, σύζυγέ μου!

(Ἀκολουθεῖ).

Ο ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ
ΧΡΥΣΟΣΘΕΝΗΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΝΕΟΛΟΓΟΥ.